

Η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων

Οδηγός για την εφαρμογή
των διατάξεων της Συνθήκης
που διέπουν την ελεύθερη
κυκλοφορία των εμπορευμάτων

Η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων

Οδηγός για την εφαρμογή
των διατάξεων της Συνθήκης
που διέπουν την ελεύθερη
κυκλοφορία των εμπορευμάτων

Επεξεργασία και σύνταξη από τη Διεύθυνση Γ, Κανονιστική Πολιτική,
της ΓΔ Επιχειρήσεων και Βιομηχανίας

Νομική διευκρίνιση:

Ούτε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ούτε όσοι ενεργούν εξ ονόματός της φέρουν ευθύνη για τον τρόπο με τον οποίο ενδέχεται να χρησιμοποιηθούν οι πληροφορίες που περιέχονται στην παρούσα έκδοση ή για τα λάθη που μπορεί να υπάρχουν σ' αυτήν, παρά την προσεκτική προετοιμασία και τον ενδεδειγμένο έλεγχο της. Η παρούσα έκδοση δεν απηχεί απαραίτητα τις απόψεις και τις θέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Τα σχόλια, οι παρατηρήσεις ή οι προτάσεις για το παρόν έγγραφο πρέπει να σταλούν στη διεύθυνση: Directorate-General Enterprise and Industry, Unit C.2.

The Enterprise & Industry online magazine (http://ec.europa.eu/enterprise/e_i/index_en.htm) covers issues related to SMEs, innovation, entrepreneurship, the single market for goods, competitiveness and environmental protection, better regulation, industrial policies across a wide range of sectors, and more.

The printed edition of the magazine is published three times a year. You can subscribe online (http://ec.europa.eu/enterprise/e_i/subscription_en.htm) to receive it — in English, French or German — free of charge by post.

**Η Άμεση Ευρώπη είναι μια υπηρεσία που σας βοηθά να βρείτε
απαντήσεις στα ερωτήματά σας για την Ευρωπαϊκή Ένωση**

**Αριθμός δωρεάν τηλεφωνικής κλήσης (*):
00 800 6 7 8 9 10 11**

(*) Ορισμένες εταιρείες κινητής τηλεφωνίας δεν επιτρέπουν την πρόσβαση
στους αριθμούς 00 800 ή μπορεί να χρεώνουν την κλήση.

Περισσότερες πληροφορίες για την Ευρωπαϊκή Ένωση υπάρχουν στο διαδίκτυο (<http://europa.eu>).

Βιβλιογραφικό δελτίο υπάρχει στο τέλος του τεύχους.

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2010

ISBN 978-92-79-13477-7

doi: 10.2769/24859

© Ευρωπαϊκή Ένωση, 2010

Αν δεν υπάρχει αντίθετη ένδειξη, επιτρέπεται η αναπαραγωγή με αναφορά της πηγής.

Για τη χρήση ή την αναπαραγωγή υλικού για το οποίο αναφέρεται ρητά ότι καλύπτεται από δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας τρίτων πρέπει να ληφθεί άδεια από τον κάτοχο ή τους κατόχους των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας.

Εικόνα πρόσθιας όψης εξωφύλλου: Freight containers © Binkski #15628201 — Fotolia.com

Printed in Belgium

ΤΥΠΩΜΕΝΟ ΣΕ ΧΑΡΤΙ ΛΕΥΚΑΣΜΕΝΟ ΧΩΡΙΣ ΧΛΩΡΙΟ

Πρόλογος

Ο παρών οδηγός για την εφαρμογή των διατάξεων της Συνθήκης που διέπουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων έχει στόχο να παρουσιάσει μια γενική εικόνα των μέχρι τώρα εξελίξεων και των νέων προκλήσεων από τη σκοπιά των νομικών σε έναν τομέα θεμελιώδους σημασίας για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Η εσωτερική αγορά αγαθών είναι μια από τις επιτυχίες του ευρωπαϊκού εγχειρήματος και αποτελεί μείζονα καταλύτη για την ανάπτυξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ).

Αν και ο οδηγός αυτός δεν είναι ο πρώτος στο είδος του, οι προηγούμενες εκδόσεις αποτελούσαν κυρίως ένα πρακτικό μέσο για τις υποψήφιας για ένταξη χώρες και τις εθνικές αρχές, ώστε να εξοικειωθούν με την έννοια των άρθρων 28 έως 30 της συνθήκης ΕΚ. Η παρούσα έκδοση είναι αναλυτικότερη. Αποτυπώνει την εμπειρία της υπηρεσίας της Επιτροπής η οποία είναι υπεύθυνη για την εφαρμογή των διατάξεων της Συνθήκης που διέπουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων (*) και παρουσιάζει μια εικόνα των φραγμών που αντιμετώπιζε και εξακολουθεί, στην πράξη, να αντιμετωπίζει το εμπόριο. Στον οδηγό συνοψίζεται η σχετική νομολογία και διατυπώνονται συμπληρωματικές παρατηρήσεις, χωρίς ωστόσο να ισχυριζόμαστε ότι το θέμα καλύπτεται πλήρως. Πρόθεσή μας είναι να αποτελέσει μάλλον ένα εγχειρίδιο που θέτει τα ερωτήματα τα οποία έχουν ανακύψει κατά τη διάρκεια της πρακτικής εφαρμογής των διατάξεων της Συνθήκης και να δώσει απαντήσεις.

Ο οδηγός μπορεί να φανεί χρήσιμος και στις εθνικές διοικήσεις των κρατών μελών, τόσο σε σχέση με το ισχύον κανονιστικό πλαίσιο όσο και με τη σύνταξη των νέων εθνικών νομοθετικών πράξεων. Επίσης, η παροχή ορισμένων οδηγιών για τους μη εναρμονισμένους τομείς μπορεί να βοηθήσει και τους νομικούς συμβούλους να απαντούν σε ερωτήσεις πελατών τους για τα θέματα της εσωτερικής αγοράς. Τέλος, η εσωτερική αγορά ανέκαθεν προσέλκυε το ενδιαφέρον τρίτων χωρών οι οποίες επιθυμούσαν να κατανοήσουν το νομικό πλαίσιο της ευρωπαϊκής αγοράς και να διδαχθούν από την ευρωπαϊκή εμπειρία των τελευταίων 50 ετών. Από αυτή την άποψη, ο παρών οδηγός μπορεί να προσφέρει χρήσιμες πληροφορίες.

Ο οδηγός αποτυπώνει την κατάσταση της νομοθεσίας και της νομολογίας την 31η Δεκεμβρίου 2009. Η νομοθεσία της ΕΕ και οι αποφάσεις του Δικαστηρίου είναι διαθέσιμες στην EUR-Lex (<http://eur-lex.europa.eu>). Οι αποφάσεις που εκδόθηκαν μετά τις 17 Ιουνίου 1997 διατίθενται επίσης και στον δικτυακό τόπο του Δικαστηρίου (<http://curia.europa.eu>).

Ο παρών οδηγός δεν είναι νομικά δεσμευτικό έγγραφο και δεν απηχεί κατ' ανάγκη την επίσημη θέση της Επιτροπής.

Μετά την έναρξη ισχύος της συνθήκης της Λισαβόνας, η συνθήκη ΕΚ τροποποιήθηκε και μετονομάστηκε σε συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ). Οι διατάξεις που διέπουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων (πρώην άρθρα 28–30 ΕΚ) δεν τροποποιήθηκαν, αλλά έλαβαν τη νέα αρίθμηση άρθρα 34–36 ΣΛΕΕ. Επίσης, άλλαξε και η αρίθμηση άλλων άρθρων. Στον παρόντα οδηγό χρησιμοποιείται αυτή η νέα αρίθμηση της ΣΛΕΕ και όταν γίνεται αναφορά στις αποφάσεις του Δικαστηρίου που εκδόθηκαν δυνάμει της συνθήκης ΕΚ.

(*) Την παρούσα δεύτερη έκδοση του οδηγού επεξεργάστηκαν και συνέταξαν οι Santiago Barón Escámez, Sylvia Ferretti, Juliana Frendo, Octavien Ginalska, Maciej Górka, Hans Ingels, Χρίστος Κυριατζής, Florian Schmidt, Carolina Stege, Laura Stočkutė και Γιάννος Τόλιας. Μπορείτε να στείλετε τα σχόλια ή τις προτάσεις σας σχετικά με τον παρόντα οδηγό στη διεύθυνση: Directorate-General Enterprise and Industry, Unit C.2.

Πίνακας περιεχομένων

Πρόλογος	3
1. Ο ρόλος και η σημασία της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων στην εσωτερική αγορά τον 21ο αιώνα	8
2. Οι διατάξεις της Συνθήκης	9
3. Το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 34 ΣΛΕΕ	9
3.1. Γενικοί όροι	9
3.1.1. Μη εναρμονισμένοι τομείς	9
3.1.2. Έννοια του όρου «εμπορεύματα»	9
3.1.3. Διασυνοριακό εμπόριο/καθεστώς διαμετακόμισης	10
3.1.4. Αποδέκτες	10
3.1.5. Ενεργητικά και παθητικά μέτρα	11
3.1.6. Μη αναφορά του κανόνα <i>de minimis</i>	11
3.1.7. Εδαφική εφαρμογή	11
3.1.8. Ποσοτικοί περιορισμοί	12
3.1.9. Μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος	12
3.1.10. Μορφές πώλησης	12
3.1.11. Περιορισμοί της χρήσης	15
3.2. Η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης	16
3.3. Τυπικά εμπόδια του εμπορίου	16
3.3.1. Εθνικές διατάξεις που αφορούν την εισαγωγή (άδειες εισαγωγής, επιθεωρήσεις και έλεγχοι)	16
3.3.2. Υποχρεώσεις διορισμού αντιπροσώπου ή παροχής αποθηκευτικών εγκαταστάσεων στο κράτος μέλος εισαγωγής	17
3.3.3. Εθνικοί έλεγχοι τιμών και ασφαλιστική κάλυψη των φαρμάκων	17
3.3.4. Εθνικές απαγορεύσεις συγκεκριμένων προϊόντων/ουσιών	18
3.3.5. Έγκριση τύπου	19
3.3.6. Διαδικασία έγκρισης	20
3.3.7. Τεχνικοί κανόνες που περιέχουν απαιτήσεις όσον αφορά την παρουσίαση των εμπορευμάτων (βάρος, σύσταση, παρουσίαση, επισήμανση, μορφή, μέγεθος, συσκευασία)	20
3.3.8. Περιορισμοί της διαφήμισης	20
3.3.9. Υποχρεώσεις παρακράτησης	21
3.3.10. Γεωγραφικές ενδείξεις, σήματα ποιότητας, κίνητρα για την αγορά εθνικών προϊόντων	21
3.3.11. Υποχρέωση χρησιμοποίησης της εθνικής γλώσσας	22
3.3.12. Περιορισμοί των εξ αποστάσεως πωλήσεων (πωλήσεις μέσω του διαδικτύου, παραγγελίες δι' αλληλογραφίας κλπ.)	22
3.3.13. Περιορισμοί στις εισαγωγές αγαθών προσωπικής χρήσης	23
4. Άλλα ειδικά ζητήματα σε σχέση με το άρθρο 34 ΣΛΕΕ	25
4.1. Παράλληλες εισαγωγές φαρμάκων και προϊόντων φυτοπροστασίας	25
4.2. Ταξινόμηση οχημάτων	25
5. Εξαγωγικοί φραγμοί (άρθρο 35 ΣΛΕΕ)	27
5.1. «Εξαγωγές»	27
5.2. Ποσοτικοί περιορισμοί και μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος	27

6. Αιτιολόγηση των εμπορικών φραγμών	28
6.1. Άρθρο 36 ΣΛΕΕ	28
6.1.1. Δημόσια ηθική, δημόσια τάξη και ασφάλεια	28
6.1.2. Προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων, των ζώων και των φυτών (αρχή της πρόληψης)	29
6.1.3. Προστασία των εθνικών θησαυρών καλλιτεχνικής, ιστορικής ή αρχαιολογικής αξίας	30
6.1.4. Προστασία της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας	30
6.2. Επιτακτικές ανάγκες	31
6.2.1. Προστασία του περιβάλλοντος	31
6.2.2. Προστασία του καταναλωτή	31
6.2.3. Άλλες επιτακτικές ανάγκες	32
6.3. Έλεγχος της αναλογικότητας	32
6.4. Το βάρος της απόδειξης	33
7. Σχέση με τις άλλες ελευθερίες και τα άρθρα της Συνθήκης για την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων	34
7.1. Άρθρο 45 ΣΛΕΕ — Ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων	34
7.2. Άρθρο 56 ΣΛΕΕ — Ελεύθερη παροχή υπηρεσιών	34
7.3. Άρθρο 63 ΣΛΕΕ — Ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων	35
7.4. Άρθρο 37 ΣΛΕΕ — Κρατικά μονοπώλια	35
7.5. Άρθρο 107 ΣΛΕΕ — Κρατικές ενισχύσεις	36
7.6. Άρθρο 30 ΣΛΕΕ — Τελωνιακή ένωση	36
7.7. Άρθρο 110 ΣΛΕΕ — Φορολογικές διατάξεις	36
7.8. Άρθρο 114 ΣΛΕΕ — Προσέγγιση των νομοθεσιών	37
7.9. Άρθρα 346, 347 και 348 ΣΛΕΕ	38
7.10. Άρθρο 351 ΣΛΕΕ	38
8. Συναφείς πράξεις παράγωγου δικαίου	39
8.1. Οδηγία 98/34/ΕΚ για την καθιέρωση μιας διαδικασίας πληροφόρησης στον τομέα των τεχνικών προτύπων και κανονισμών και των κανόνων για τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας	39
8.2. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 2679/98 για την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων	39
8.3. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 764/2008 — Ο κανονισμός περί «αμοιβαίας αναγνώρισης»	39
9. Εφαρμογή των άρθρων 34 και 35 ΣΛΕΕ	40
9.1. Άμεση εφαρμογή — Ένδικη προστασία των ιδιωτών	40
9.2. Το δίκτυο Solvit	40
9.3. Διαδικασίες παραβάσεως βάσει των άρθρων 258 και 260 ΣΛΕΕ	40
9.3.1. Διαδικασία των άρθρων 258 και 260	40
9.3.2. Καταγγελίες	41
9.3.3. Προτεραιότητες και διακριτική ευχέρεια της Επιτροπής	41

Παραρτήματα	42
A — Σημαντικές ανακοινώσεις σχετικά με το άρθρο 34 ΣΛΕΕ.....	42
B — Εδαφική εφαρμογή.....	43
<i>Εδάφη στα οποία εφαρμόζεται το άρθρο 34 ΣΛΕΕ</i>	43
<i>Εδάφη στα οποία δεν εφαρμόζεται το άρθρο 34 ΣΛΕΕ</i>	43

1. Ο ρόλος και η σημασία της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων στην εσωτερική αγορά τον 21ο αιώνα

Η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων είναι μια από τις επιτυχίες του ευρωπαϊκού εγχειρήματος. Έχει συμβάλει στην οικοδόμηση της εσωτερικής αγοράς προς όφελος των ευρωπαίων πολιτών και επιχειρήσεων και αποτελεί τον πυρήνα των πολιτικών της ΕΕ. Η σημερινή εσωτερική αγορά επιτρέπει σε περισσότερους από 490 εκατομμύρια κατοίκους να αγοράζουν και να πωλούν με ευκολία προϊόντα στα 27 κράτη μέλη. Παρέχει στους καταναλωτές μεγάλη δυνατότητα επιλογής προϊόντων και τους επιτρέπει να κάνουν τις αγορές τους με βάση την καλύτερη διαθέσιμη προσφορά. Ταυτόχρονα, η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων είναι συμφέρουσα και για τις επιχειρήσεις. Σχεδόν το 75% των συναλλαγών στο εσωτερικό της ΕΕ αφορά τα εμπορεύματα. Η εσωτερική ευρωπαϊκή αγορά που δημιουργήθηκε τις προηγούμενες δεκαετίες επιτρέπει στις επιχειρήσεις της ΕΕ να δημιουργήσουν ένα ισχυρό οικοδόμημα σε ένα ελεύθερο, πολύμορφο και ανταγωνιστικό περιβάλλον. Αυτή η εσωτερική ισχύς δίνει ώθηση στην ανάπτυξη και τη δημιουργία απασχόλησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και παρέχει στις επιχειρήσεις της ΕΕ τους πόρους που χρειάζονται για να επιτύχουν και σε άλλες παγκόσμιες αγορές. Μια εσωτερική αγορά αγαθών η οποία λειτουργεί σωστά έχει, λοιπόν, καθοριστική σημασία για τη σημερινή και τη μελλοντική ευημερία της ΕΕ σε μια παγκοσμιοποιημένη οικονομία⁽¹⁾.

Από νομική άποψη, η αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων αποτέλεσε βασικό στοιχείο για τη δημιουργία και την ανάπτυξη της εσωτερικής αγοράς. Είναι μια από τις οικονομικές ελευθερίες που θέσπισε η συνθήκη ΕΚ. Τα άρθρα 28 έως 30 της συνθήκης ΕΚ ορίζουν το πεδίο και το περιεχόμενο αυτής της αρχής, απαγορεύοντας τους αδικαιολόγητους περιορισμούς στο εσωτε-

ρικό της ΕΕ όσον αφορά το εμπόριο. Σήμερα, η εσωτερική αγορά υπερβαίνει τα όρια αυτών των τριών άρθρων της Συνθήκης. Η εναρμονισμένη νομοθεσία σε πολλούς τομείς έχει διασαφηνίσει το νόημα της εσωτερικής αγοράς και έχει οριοθετήσει την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των αγαθών με συγκεκριμένους όρους για συγκεκριμένα προϊόντα. Παρ' όλα αυτά, παραμένει αναλλοίωτη η θεμελιώδης λειτουργία της αρχής της Συνθήκης ως ακρογωνιαίος λίθος και διχτυός ασφαλείας για την εσωτερική αγορά.

Πολλοί από τους σοβαρούς περιορισμούς στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων έχουν πλέον αρθεί. Το βασικό έργο επιτελέστηκε με τη δημιουργία της εσωτερικής ευρωπαϊκής αγοράς το 1993, αλλά η συνεχής ροή καταγγελιών από τους πολίτες και τις επιχειρήσεις προς την Επιτροπή δείχνει ότι ακόμα και οι άριστες προσπάθειες του παρελθόντος δεν μπόρεσαν να εξαλείψουν όλους τους εμπορικούς φραγμούς, οι οποίοι πλήττουν κυρίως τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Γι' αυτό τον λόγο, αυτές οι επιχειρήσεις προτιμούν να επικεντρώνουν τις δραστηριότητές τους σε λίγα μεμονωμένα κράτη μέλη και όχι στο σύνολο της εσωτερικής αγοράς, διότι δυσκολεύονται να συμμορφωθούν με τις αποκλίνουσες εθνικές διατάξεις που διέπουν τις τεχνικές προδιαγραφές για τα προϊόντα, οι οποίες δεν έχουν ακόμη εναρμονιστεί. Επιπλέον, η πρόσβαση στην αγορά περιπλέκεται ενδεχομένως λόγω των διαφορετικών διατάξεων για το λιανικό εμπόριο και τις τιμές, με τις οποίες δεν είναι εξοικειωμένες οι επιχειρήσεις άλλων κρατών μελών.

Ταυτόχρονα, τα καινοτόμα νέα προϊόντα και τα τεχνολογικά επιτεύγματα θέτουν νέες προκλήσεις. Ένα εθνικό κανονιστικό πλαίσιο που δεν συμβαδίζει με αυτές τις εξελίξεις μπορεί

σύντομα να δημιουργήσει εμπόδια στις διασυνοριακές συναλλαγές. Ακόμη, η σύγχρονη τεχνολογία των πληροφοριών, όπως το διαδίκτυο, διευκολύνει τις διασυνοριακές αγορές και αυξάνει τη ζήτηση για ταχεία και εύκολη μεταφορά αγαθών από ένα κράτος μέλος σε άλλο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να έρχονται στο φως ορισμένα εμπόδια του εμπορίου σε κάποιους τομείς, τα οποία δεν ήταν εμφανή στο παρελθόν.

Ωστόσο, η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων δεν είναι αυτοσκοπός. Σε ειδικές περιστάσεις, ορισμένες επιτακτικές πολιτικές προτεραιότητες μπορεί να καθιστούν απαραίτητη την επιβολή περιορισμών ή ακόμη και απαγορεύσεων που, αν και εμποδίζουν το ελεύθερο εμπόριο, εξυπηρετούν σημαντικούς στόχους όπως η προστασία του περιβάλλοντος ή της υγείας του ανθρώπου. Σε συνθήκες σημαντικών εξελίξεων σε παγκόσμια κλίμακα, δεν είναι περιεργο το γεγονός ότι τα τελευταία έτη έχουν επιβληθεί ορισμένα «οικολογικά κριτήρια» στην ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών· αυτό δείχνει ότι, με την πάροδο του χρόνου, μπορεί να αλλάξει ο τρόπος θεώρησης ορισμένων αιτιολογήσεων. Είναι, συνεπώς, πάγιο καθήκον, κατά την εφαρμογή της νομοθεσίας της ΕΕ, να επιχειρείται ο συμβιβασμός διαφορετικών, ενίοτε και αντικρουόμενων στόχων και να διασφαλίζεται η υιοθέτηση μιας ισορροπημένης και αναλογικής προσέγγισης.

Η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων σήμερα διέπεται από πολλές πολιτικές και εντάσσεται ομαλά σε μια υπεύθυνη εσωτερική αγορά η οποία εγγυάται εύκολη πρόσβαση σε προϊόντα υψηλής ποιότητας, σε συνδυασμό με υψηλό βαθμό προστασίας των άλλων δημόσιων συμφερόντων.

⁽¹⁾ Βλ. ανακοίνωση της Επιτροπής «Η εσωτερική αγορά αγαθών: ακρογωνιαίος λίθος της ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης», COM(2007) 35 τελικό.

2. Οι διατάξεις της Συνθήκης

Οι βασικές διατάξεις της Συνθήκης οι οποίες διέπουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων είναι:

- το άρθρο 34 ΣΛΕΕ, το οποίο αφορά τις εισαγωγές στο εσωτερικό της ΕΕ και απαγορεύει τους «ποσοτικούς περιορισμούς καθώς και όλα τα μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος» μεταξύ των κρατών μελών²
- το άρθρο 35 ΣΛΕΕ, το οποίο αφορά τις εξαγωγές από ένα κράτος μέλος προς ένα άλλο και παρομοίως απαγορεύει «τους ποσοτικούς περιορισμούς επί των εξαγωγών καθώς και όλα τα μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος» και
- το άρθρο 36 ΣΛΕΕ, το οποίο προβλέπει παρεκκλίσεις όσον αφορά τις προβλεπόμενες στα άρθρα 34 και 35 ΣΛΕΕ ελευθερίες

της εσωτερικής αγοράς, οι οποίες είναι αιτιολογημένες για συγκεκριμένους λόγους.

Το κεφάλαιο της Συνθήκης που αφορά την απαγόρευση των ποσοτικών περιορισμών μεταξύ των κρατών μελών περιλαμβάνει επίσης διατάξεις του άρθρου 37 ΣΛΕΕ σχετικά με τη ρύθμιση κρατικών μονοπωλίων εμπορικού χαρακτήρα. Ο ρόλος και η σχέση αυτού του άρθρου με τα άρθρα 34 έως 36 ΣΛΕΕ εξετάζεται συνοπτικά στο κεφάλαιο 7 αυτού του οδηγού.

3. Το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 34 ΣΛΕΕ

3.1. Γενικοί όροι

3.1.1. ΜΗ ΕΝΑΡΜΟΝΙΣΜΕΝΟΣ ΤΟΜΕΑΣ

Αν και τα άρθρα 34 έως 36 ΣΛΕΕ αποτελούν το θεμέλιο της γενικής αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, δεν είναι το αποκλειστικό νομικό κριτήριο για την εκτίμηση της συμβατότητας των εθνικών μέτρων με τις διατάξεις που διέπουν την εσωτερική αγορά. Αυτά τα άρθρα της Συνθήκης δεν εφαρμόζονται όταν η ελεύθερη κυκλοφορία ενός συγκεκριμένου προϊόντος είναι πλήρως εναρμονισμένη βάσει ειδικής νομοθεσίας της ΕΕ, δηλαδή ειδικά όταν οι τεχνικές προδιαγραφές ή οι όροι πώλησης ενός συγκεκριμένου προϊόντος υπόκεινται σε εναρμόνιση βάσει οδηγιών ή κανονισμών που εκδίδονται από την ΕΕ. Σε ορισμένες άλλες περιπτώσεις, ειδικότερες διατάξεις της Συνθήκης, όπως το άρθρο 110 ΣΛΕΕ σχετικά με τις φορολογικές διατάξεις που ενδέχεται να εμποδίζουν την εσωτερική αγορά, υπε-

ρισχούν των γενικών διατάξεων των άρθρων 34 έως 36 ΣΛΕΕ.

Όταν υφίσταται παράγωγο δίκαιο, κάθε εθνικό μέτρο που συνδέεται με αυτό πρέπει να αξιολογείται με βάση τις εναρμονισμένες διατάξεις και όχι με βάση τις διατάξεις της Συνθήκης⁽²⁾.

Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι μπορεί να θεωρηθεί πως οι εναρμονισμένες διατάξεις τεκμηριώνουν την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων θεσπίζοντας πραγματικά δικαιώματα και υποχρεώσεις που πρέπει να τηρούνται στην περίπτωση συγκεκριμένων προϊόντων. Ως εκ τούτου, κάθε πρόβλημα το οποίο καλύπτεται από την εναρμονισμένη νομοθεσία θα έπρεπε να αναλύεται με βάση συγκεκριμένους όρους και όχι σύμφωνα με τις γενικές αρχές της Συνθήκης.

Παρ' όλα αυτά, ακόμα και μετά από 50 χρόνια άοκνης προσπάθειας του κοινοτικού νομοθέτη να εξασφαλίσει εναρμονισμένους κανόνες, οι διατάξεις της Συνθήκης περί ελεύθερης κυκλο-

φορίας των εμπορευμάτων δεν έχουν καταστεί περιττές. Το πεδίο τους εξακολουθεί να είναι ευρύτατο. Ορισμένες περιστάσεις ή/και προϋκτά είτε δεν έχουν εναρμονιστεί καθόλου είτε υπόκεινται μόνο σε μερική εναρμόνιση. Στις περιπτώσεις που δεν είναι δυνατό να εντοπιστεί εναρμονισμένη νομοθεσία, μπορεί να ληφθούν ως βάση τα άρθρα 34 έως 36 ΣΛΕΕ. Από αυτή την άποψη, τα άρθρα της Συνθήκης λειτουργούν ως δίχτυ ασφαλείας που εγγυάται ότι μπορεί να ελεγχθεί διεξοδικά το συμβιβασίμο κάθε εμποδίου των συναλλαγών με το δίκαιο της ΕΕ εντός της εσωτερικής αγοράς.

3.1.2. ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΟΡΟΥ «ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΑ»

Τα άρθρα 34 και 35 ΣΛΕΕ καλύπτουν όλους τους τύπους εισαγωγών και εξαγωγών αγαθών και προϊόντων. Το φάσμα των καλυπτόμενων αγαθών είναι τόσο ευρύ όσο και το φάσμα των υπάρχοντων αγαθών, εφόσον αυτά έχουν οικονομική αξία: «με τον όρο αγαθά, κατά την έννοια της [...] Συνθήκης, πρέπει να νοούνται τα

⁽²⁾ Υπόθεση C-309/02, *Radlberger Getränkegesellschaft και S. Spitz*, Συλλογή 2004, σ. I-11763, σκέψη 53.

προϊόντα τα οποία μπορούν να αποτιμηθούν σε χρήμα και τα οποία είναι ικανά να αποτελέσουν αντικείμενο εμπορικών συναλλαγών»⁽³⁾.

Στις αποφάσεις του, το Δικαστήριο έχει διασαφηνίσει σε αρκετές περιπτώσεις τον σωστό χαρακτηρισμό ενός συγκεκριμένου προϊόντος. Τα έργα τέχνης πρέπει να αντιμετωπίζονται ως εμπορεύματα⁽⁴⁾. Τα κέρματα που δεν κυκλοφορούν πλέον ως νόμισμα emπίπτουν επίσης στον ορισμό των εμπορευμάτων, όπως και τα χαρτονομίσματα και οι επιταγές⁽⁵⁾, όχι όμως και οι δωρεές σε είδος⁽⁶⁾. Τα απόβλητα πρέπει να θεωρούνται ως εμπορεύματα, ακόμη και όταν δεν είναι ανακυκλώσιμα, αλλά αποτελούν αντικείμενο εμπορικής συναλλαγής. Η ηλεκτρική ενέργεια⁽⁷⁾ και το φυσικό αέριο⁽⁸⁾ θεωρούνται επίσης εμπορεύματα, όχι όμως και τα τηλεοπτικά σήματα⁽⁹⁾.

Το τελευταίο παράδειγμα καταδεικνύει το γεγονός ότι είναι σημαντικό από νομική άποψη να γίνεται διάκριση ανάμεσα στα αγαθά και τις υπηρεσίες. Ενώ αναμφίβολα οι ιχθύες είναι προϊόντα, τα δικαιώματα αλιείας και οι άδειες αλιείας δεν καλύπτονται από την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, αλλά συνιστούν «παροχή υπηρεσίας» κατά την έννοια των διατάξεων της Συνθήκης που αφορούν την ελευθερία παροχής υπηρεσιών⁽¹⁰⁾.

3.1.3. ΔΙΑΣΥΝΟΡΙΑΚΟ ΕΜΠΟΡΙΟ / ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΔΙΑΜΕΤΑΚΟΜΙΣΗΣ

Σύμφωνα με τη διατύπωσή του, το άρθρο 34 ΣΛΕΕ εφαρμόζεται στα εμπόδια του εμπορίου «μεταξύ των κρατών μελών». Για να εξεταστεί, συνεπώς, μια περίπτωση βάσει αυτής της διάταξης, απαραίτητη προϋπόθεση είναι να υπάρχει στοιχείο διασυνοριακής συναλλαγής. Τα μέτρα καθαρά εθνικού χαρακτήρα που επηρεάζουν μόνο τα εγχώρια αγαθά δεν emπίπτουν στο

πεδίο των άρθρων 34 έως 36 ΣΛΕΕ. Οι προϋποθέσεις για να ικανοποιείται η διασυνοριακή διάσταση είναι σαφής. Αρκεί το εξεταζόμενο μέτρο να είναι σε θέση να εμποδίζει έμμεσα ή δυνητικά το εμπόριο στο εσωτερικό της ΕΕ⁽¹¹⁾.

Εμμέσως, η ανάγκη ύπαρξης διασυνοριακής διάστασης σημαίνει ότι το δίκαιο της ΕΕ δεν εμποδίζει τα κράτη μέλη να αντιμετωπίζουν τα εγχώρια προϊόντα τους λιγότερο ευνοϊκά από τα εισαγόμενα («αντίστροφη δυσμενής διάκριση»). Στην πράξη, ωστόσο, το πρόβλημα αυτό σπάνια ανακύπτει, διότι συνήθως τα κράτη μέλη δεν έχουν συμφέρον να εφαρμόσουν δυσμενή διάκριση σε βάρος προϊόντων που κατασκευάζονται στο δικό τους έδαφος. Αν και το άρθρο 34 ΣΛΕΕ εφαρμόζεται όταν ένα εγχώριο προϊόν εξέρχεται από το κράτος μέλος αλλά εισάγεται πάλι, υπάρχει δηλαδή επανεισαγωγή⁽¹²⁾, δεν εφαρμόζεται όταν αποκλειστικός σκοπός της επανεισαγωγής είναι η καταστράτηγηση των εθνικών διατάξεων⁽¹³⁾.

Η απαίτηση ύπαρξης διασυνοριακής διάστασης μπορεί επίσης να ικανοποιείται και όταν το προϊόν βρίσκεται απλώς υπό διαμετακόμιση στο εξεταζόμενο κράτος μέλος. Το Δικαστήριο έχει καταστήσει σαφές ότι η ελεύθερη κυκλοφορία συνεπάγεται την ύπαρξη μιας γενικής αρχής ελεύθερης διαμετακόμισης των εμπορευμάτων στο εσωτερικό της ΕΕ⁽¹⁴⁾.

Ανεξάρτητα από τον τόπο στον οποίο έχουν αρχικά κατασκευαστεί, εντός ή εκτός της εσωτερικής αγοράς, από τη στιγμή που τίθενται σε ελεύθερη κυκλοφορία στην εσωτερική αγορά όλα τα εμπορεύματα επωφελούνται από την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας.

3.1.4. ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ

Τα άρθρα 34 έως 36 ΣΛΕΕ αφορούν τα μέτρα που λαμβάνουν τα κράτη μέλη. Υπό αυτό το

πρίσμα, ωστόσο, ο όρος «κράτη μέλη» ερμηνεύεται με την ευρεία έννοια, ώστε να περιλαμβάνονται όλες οι αρχές μιας χώρας, ανεξάρτητα από το αν πρόκειται για την κεντρική διοίκηση, τις αρχές ενός ομόσπονδου κράτους ή οποιαδήποτε άλλη αρχή σε άλλη βαθμίδα διακυβέρνησης⁽¹⁵⁾. Οι απαιτήσεις που θεσπίζονται με αυτά τα άρθρα δεσμεύουν εξίσου τους νομοθετικούς, τους δικαστικούς και τους διοικητικούς φορείς ενός κράτους μέλους⁽¹⁶⁾. Αυτό προφανώς καλύπτει και τα μέτρα που λαμβάνουν όλοι οι φορείς που ιδρύονται βάσει του δημοσίου δικαίου ως «δημόσιοι φορείς». Το στοιχείο ότι ένας φορέας συστήνεται βάσει του ιδιωτικού δικαίου δεν εμποδίζει από μόνο του τα μέτρα που λαμβάνει να αποδίδονται στο κράτος. Πράγματι, το Δικαστήριο έκρινε ότι:

- πράξεις ενός επαγγελματικού φορέα στον οποίο η εθνική νομοθεσία παρέχει κανονιστική και πειθαρχική εξουσία σε σχέση με τον κλάδο του είναι δυνατό να emπίπτουν στο πεδίο του άρθρου 34 ΣΛΕΕ⁽¹⁷⁾
- οι δραστηριότητες φορέων που συστήνονται βάσει ιδιωτικού δικαίου, αλλά ιδρύονται με νόμο και χρηματοδοτούνται κυρίως από το κράτος ή με υποχρεωτικές συνεισφορές επιχειρήσεων ενός συγκεκριμένου τομέα ή/και μέλη των οποίων διορίζονται από τις αρμόδιες αρχές ή υπόκεινται στην εποπτεία τους, μπορούν να καταλογιστούν στο Δημόσιο⁽¹⁸⁾.

Σε μια πρόσφατη υπόθεση, το Δικαστήριο αναγνώρισε ακόμη ότι οι δημόσιες δηλώσεις ενός δημοσίου υπαλλήλου, ακόμη και αν δεν έχουν νομική ισχύ, μπορούν να καταλογιστούν σε ένα κράτος μέλος και να αποτελέσουν εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, εάν οι αποδέκτες των δηλώσεων μπορούν ευλόγως να υποθέσουν, στις συγκεκριμένες συνθή-

⁽³⁾ Υπόθεση 7/68, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλογή τόμος 1965-1968, σ. 805.

⁽⁴⁾ Υπόθεση 7/78, *Thompson*, Συλλογή 1978, σ. 681.

⁽⁵⁾ Υπόθεση C-358/93, *Bordessa κ.λπ.*, Συλλογή 1995, σ. I-361.

⁽⁶⁾ Υπόθεση C-318/07, *Persche*, Συλλογή 2009, σ. I-359, σκέψη 29.

⁽⁷⁾ Υπόθεση C-393/92, *Almelo* κατά *Energiebedrijf Ijsselmij*, Συλλογή 1994, σ. I-1477.

⁽⁸⁾ Υπόθεση C-159/94, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλογή 1997, σ. I-5815.

⁽⁹⁾ Υπόθεση 155/73, *Sacchi*, Συλλογή 1974, σ. 217.

⁽¹⁰⁾ Υπόθεση C-97/98, *Jägerskiöld*, Συλλογή 1999, σ. I-7319.

⁽¹¹⁾ Υπόθεση 8/74, *Dassonville*, Συλλογή 1974, σ. 411, σκέψη 5.

⁽¹²⁾ Υπόθεση 78/70, *Deutsche Grammophon* κατά *Metro*, Συλλογή 1969-1971, σ. 839.

⁽¹³⁾ Υπόθεση 229/83, *Leclerc κ.λπ.*, Συλλογή 1985, σ. 1.

⁽¹⁴⁾ Υπόθεση C-320/03, *Επιτροπή κατά Αυστρίας*, Συλλογή 2005, σ. I-9871, σκέψη 65.

⁽¹⁵⁾ Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-1/90 και C-176/90, *Aragonesa de Publicidad Exterior και Publivia*, Συλλογή 1991, σ. I-4151.

⁽¹⁶⁾ Υπόθεση 434/85, *Allen & Hanburys*, Συλλογή 1988, σ. 1245, σκέψη 25· υπόθεση C-227/06, *Επιτροπή κατά Βελγίου*, δεν έχει δημοσιευτεί στη Συλλογή, σκέψη 37.

⁽¹⁷⁾ Βλ. συνεκδικασθείσες υποθέσεις 266/87 και 267/87, *R* κατά *Royal Pharmaceutical Society of Great Britain*, Συλλογή 1989, σ. 1295· υπόθεση C-292/92, *Hünernmund κ.λπ.*, Συλλογή 1993, σ. I-6787.

⁽¹⁸⁾ Βλ. υπόθεση 249/81, *Επιτροπή κατά Ιρλανδίας* (*Buy Irish*), Συλλογή 1982, σ. 4005· υπόθεση C-325/00, *Επιτροπή κατά Γερμανίας*, Συλλογή 2002, σ. I-9977· υπόθεση C-227/06, *Επιτροπή κατά Βελγίου*, δεν έχει δημοσιευτεί στη Συλλογή.

κες, ότι πρόκειται για θέσεις που ο δημόσιος υπάλληλος διατυπώνει με το κύρος της ιδιότητάς του⁽¹⁹⁾.

Αν και στον όρο «κράτος μέλος» αποδίδεται ευρεία έννοια, αυτός δεν εφαρμόζεται γενικά σε μέτρα «καθαρά» ιδιωτικού χαρακτήρα, δηλ. μέτρα που λαμβάνουν ιδιώτες ή επιχειρήσεις.

Τέλος, κατά πάγια νομολογία, το άρθρο 34 ΣΛΕΕ εφαρμόζεται και στα μέτρα που λαμβάνουν τα θεσμικά όργανα της ΕΕ. Όσον αφορά τον δικαστικό έλεγχο, επιβάλλεται να αναγνωρισθεί στον νομοθέτη της ΕΕ ευρεία διακριτική ευχέρεια. Κατά συνέπεια, η νομιμότητα ενός λαμβανομένου μέτρου μπορεί να θεθεί υπό αμφισβήτηση μόνον όταν το μέτρο είναι προδήλως ακατάλληλο για την επίτευξη του επιδιωκόμενου από το αρμόδιο θεσμικό όργανο σκοπού⁽²⁰⁾.

3.1.5. ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΑ ΚΑΙ ΠΑΘΗΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ

Το άρθρο 34 ΣΛΕΕ συνήθως χαρακτηρίζεται ως αμυντικό δικαίωμα επίκληση του οποίου μπορεί να γίνει έναντι εθνικών μέτρων που συνιστούν αδικαιολόγητα εμπόδια των διασυνοριακών συναλλαγών. Συνεπώς, φαίνεται ότι η ύπαρξη παραβίασης του άρθρου 34 ΣΛΕΕ προϋποθέτει δραστηριότητα εκ μέρους ενός κράτους. Υπό αυτή την έννοια, τα μέτρα που εμπíπτουν στο πεδίο του άρθρου 34 ΣΛΕΕ συνίστανται κατά κύριο λόγο σε δεσμευτικές διατάξεις της νομοθεσίας των κρατών μελών, αλλά και τα μη δεσμευτικά μέτρα μπορεί επίσης να συνιστούν παράβαση του άρθρου 34 ΣΛΕΕ⁽²¹⁾. Μια διοικητική πρακτική μπορεί να ισοδυναμεί με απαγορευμένο εμπόδιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, υπό τον όρο ότι η πρακτική αυτή είναι αρκούντως πάγια και γενικευμένη⁽²²⁾.

Δεδομένων των υποχρεώσεων των κρατών μελών βάσει του άρθρου 4 παράγραφος 3 της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (πρώην

άρθρο 10 ΕΚ), το οποίο απαιτεί από αυτά να λαμβάνουν κάθε γενικό ή ειδικό μέτρο κατάλληλο να εξασφαλίζει την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη Συνθήκη και από το *effet utile* (πρακτική αποτελεσματικότητα) του δικαίου της ΕΕ, παράβαση του άρθρου 34 ΣΛΕΕ ενδέχεται, υπό ορισμένες περιστάσεις, να είναι και η αδράνεια ενός κράτους μέλους, όταν δηλαδή ένα κράτος μέλος δεν λαμβάνει τα απαιτούμενα μέτρα για να αντιμετωπίσει τα εμπόδια της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων. Το συγκεκριμένο εμπόδιο μπορεί επίσης να προέρχεται από τη δράση ιδιωτών. Στην υπόθεση C-265/95, η Γαλλία κρίθηκε υπεύθυνη για ενέργειες γάλλων γεωργών που προσπαθούσαν να εμποδίσουν την εισαγωγή γεωργικών προϊόντων από γειτονικά κράτη μέλη παρακλύοντας τη μεταφορά τους από φορτηγά ή/και καταστρέφοντας το φορτίο τους. Το γεγονός ότι οι εθνικές αρχές δεν επενέβησαν για να αποτρέψουν αυτές τις πράξεις κρίθηκε ως παραβίαση του άρθρου 34 ΣΛΕΕ, διότι τα κράτη μέλη υποχρεούνται να διασφαλίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων στην επικράτειά τους με το να λαμβάνουν τα αναγκαία και κατάλληλα μέτρα για να αποτρέψουν κάθε περιορισμό του εμπορίου που οφείλεται σε πράξεις ιδιωτών⁽²³⁾.

Επιπλέον, το άρθρο 34 ΣΛΕΕ μπορεί να δημιουργεί υποχρέωση επίτευξης αποτελέσματος. Η υποχρέωση αυτή παραβιάζεται όταν ένα κράτος μέλος δεν επιτυγχάνει τους στόχους εξαιτίας της αδράνειάς του ή λόγω ανεπαρκούς δράσης. Στην υπόθεση C-309/02 σχετικά με ένα σύστημα υποχρεωτικής παραλαβής επιστρεφόμενων κενών συσκευασιών αναψυκτικών στη Γερμανία, το Δικαστήριο έκρινε ότι, για να θεωρηθεί ότι το σύστημα παρακράτησης ποσού έναντι επιστροφής συσκευασιών συμμορφώνεται με τη νομοθεσία, έπρεπε να υπάρχει ένα λειτουργικό σύστημα στο οποίο θα μπορούσε πράγματι να συμμετέχει κάθε επιχείρηση παραγωγής ή διανομής. Ακόμη και αν το κράτος μέλος μπορεί να μεταβιβάσει τη μερίμνα της εφαρμογής του συστήματος παραλα-

βής των κενών συσκευασιών σε ιδιωτικές επιχειρήσεις, το κράτος αυτό είναι υπεύθυνο για την επίτευξη ή τη μη επίτευξη αποτελέσματος⁽²⁴⁾.

3.1.6. ΜΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΟΥ ΚΑΝΟΝΑ DE MINIMIS

Δεν υφίσταται αρχή *de minimis* σε σχέση με τα άρθρα που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων. Κατά πάγια νομολογία, ένα εθνικό μέτρο δεν εξαιρείται από το πεδίο της απαγόρευσης των άρθρων 34 και 35 ΣΛΕΕ απλώς και μόνο επειδή το πρόσκομμα που δημιουργεί είναι ελαφρύ και διότι τα σχετικά προϊόντα θα μπορούσαν να διατεθούν στην αγορά με άλλους τρόπους⁽²⁵⁾. Κατά συνέπεια, ένα κρατικό μέτρο μπορεί να συνιστά παράνομο μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος ακόμη και αν:

- έχει σχετικά μικρή οικονομική σημασία·
- η γεωγραφική εφαρμογή του περιορίζεται μόνο σε ένα πολύ μικρό τμήμα του εθνικού εδάφους⁽²⁶⁾·
- επηρεάζει μόνο μικρό αριθμό εισαγωγών/εξαγωγών ή επιχειρήσεων.

Ορισμένοι εθνικοί κανόνες κρίθηκε ότι δεν εμπíπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 34 ΣΛΕΕ, εάν η περιοριστική επίπτωσή τους στο εμπόριο μεταξύ κρατών μελών δεν έχει αποδειχθεί και είναι έμμεση⁽²⁷⁾. Εντούτοις, αυτό δεν πρέπει να θεωρηθεί αναφορά του κανόνα *de minimis*.

3.1.7. ΕΔΑΦΙΚΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Η υποχρέωση τήρησης των διατάξεων του άρθρου 34 ΣΛΕΕ εφαρμόζεται σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ και, σε ορισμένες περιπτώσεις, εφαρμόζεται και σε ευρωπαϊκά εδάφη για τις εξωτερικές σχέσεις των οποίων είναι υπεύθυνο ένα κράτος μέλος, καθώς και στα εξαρτώμενα ή συνδεδεμένα με ένα κράτος μέλος υπερπόντια εδάφη.

⁽¹⁹⁾ Υπόθεση C-470/03, *AGM-COS.MET*, Συλλογή 2007, σ. I-2749.

⁽²⁰⁾ Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-154/04 και C-155/04, *Alliance for Natural Health κ.λπ.*, Συλλογή 2005, σ. I-6451, σκέψεις 47 και 52.

⁽²¹⁾ Υπόθεση 249/81, *Επιτροπή κατά Ιρλανδίας* (Buy Irish), Συλλογή 1982, σ. 4005· υπόθεση C-227/06, *Επιτροπή κατά Βελγίου*, δεν έχει δημοσιευτεί στη Συλλογή.

⁽²²⁾ Υπόθεση 21/84, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλογή 1985, σ. 1355· υπόθεση C-387/99, *Επιτροπή κατά Γερμανίας*, Συλλογή 2004, σ. I-3751, σκέψη 42 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία· υπόθεση C-88/07, *Επιτροπή κατά Ισπανίας*, Συλλογή 2009, σ. I-1353.

⁽²³⁾ Υπόθεση C-265/95, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλογή 1997, σ. I-6959, σκέψη 31· βλ. επίσης υπόθεση C-112/00, *Schmidberger*, Συλλογή 2003, σ. I-5659, σκέψη 60, ιδίως για τις πιθανές αιτιολογήσεις (ελευθερία έκφρασης και ελευθερία του συνέρχεσθαι).

⁽²⁴⁾ Υπόθεση C-309/02, *Radlberger Getränkegesellschaft και S. Spitz*, Συλλογή 2004, σ. I-11763, σκέψη 80.

⁽²⁵⁾ Βλ. συνεκδικασθείσες υποθέσεις 177/82 και 178/82, *Van de Haar*, Συλλογή 1984, σ. 1797· υπόθεση 269/83, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλογή 1985, σ. 837· υπόθεση 103/84, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλογή 1986, σ. 1759.

⁽²⁶⁾ Υπόθεση C-67/97, *Bluhme*, Συλλογή 1998, σ. I-8033.

⁽²⁷⁾ Υπόθεση C-69/88, *Krantz*, Συλλογή 1990, σ. I-583· υπόθεση C-93/92, *CMC Motorradcenter*, Συλλογή 1993, σ. I-5009· υπόθεση C-379/92, *Peralta*, Συλλογή 1994, σ. I-3453· υπόθεση C-44/98, *BASF*, Συλλογή 1999, σ. I-6269. Πρβλ. επίσης υπόθεση C-20/03, *Burmanjer κ.λπ.*, Συλλογή 2005, σ. I-4133, όπου το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι ένα εθνικό καθεστώς βάσει του οποίου ένα κράτος μέλος θεωρεί αξιόποινη πράξη την από πλανόδιο πωλητή πώληση στην ημεδαπή, χωρίς προηγούμενη άδεια, συνδρομών σε περιοδικά έχει σε κάθε περίπτωση επιπτώσεις στη διάθεση στην αγορά προϊόντων από άλλα κράτη μέλη που είναι υπερβολικά ασήμαντες και αβέβαιες για να μπορέσουν να θεωρηθούν ικανές να εμποδίσουν ή να θίξουν με άλλο τρόπο το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών.

Όσον αφορά ορισμένες από τις τρίτες χώρες, οι συναλλαγές αγαθών ανάμεσα σε αυτές τις χώρες και τα κράτη μέλη της ΕΕ διέπονται από τις διατάξεις ειδικών συμφωνιών και όχι από τις διατάξεις της ΣΛΕΕ. Παραδείγματος χάριν, τα προϊόντα παραγωγής Ισλανδίας, Λιχτενστάιν και Νορβηγίας μπορούν να κυκλοφορούν ελεύθερα στην ΕΕ βάσει του άρθρου 11 της Συμφωνίας ΕΟΧ και τα βιομηχανικά προϊόντα καταγωγής Τουρκίας μπορούν να κυκλοφορούν ελεύθερα στην ΕΕ βάσει των άρθρων 5 έως 7 της απόφασης 1/95 του Συμβουλίου Συνδέσεως ΕΚ-Τουρκίας κατά το τελικό στάδιο της τελωνειακής ένωσης⁽²⁸⁾.

Το παράρτημα Β του παρόντος οδηγού περιέχει λεπτομερή κατάλογο των εδαφών στα οποία εφαρμόζεται το άρθρο 34 ΣΛΕΕ.

3.1.8. ΠΟΣΟΤΙΚΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Ως ποσοτικοί περιορισμοί έχουν οριστεί τα μέτρα τα οποία ισοδυναμούν με ολικό ή μερικό περιορισμό των εισαγωγών ή των εμπορευμάτων σε καθεστώς διαμετακόμισης⁽²⁹⁾. Τέτοια μέτρα είναι η ρητή απαγόρευση ή η επιβολή συστήματος ποσοστώσεων⁽³⁰⁾, δηλαδή οι ποσοτικοί περιορισμοί που εφαρμόζονται όταν καλύπτονται ορισμένα όρια εισαγωγών ή εξαγωγών. Εντούτοις, σε αυτό το άρθρο υπάγονται μόνο οι ποσοτώσεις μη δασμολογικού χαρακτήρα, εφόσον οι ποσοτώσεις δασμολογικού χαρακτήρα καλύπτονται από το άρθρο 30 ΣΛΕΕ.

Ένας ποσοτικός περιορισμός μπορεί να βασίζεται σε κανονιστικές διατάξεις ή απλά να αποτελεί διοικητική πρακτική. Έτσι, ένα καλυμμένο σύστημα ποσοστώσεων εμπίπτει στο άρθρο 34 ΣΛΕΕ.

3.1.9. ΜΕΤΡΑ ΙΣΟΔΥΝΑΜΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΟΣ

Ο όρος «μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος» είναι πολύ ευρύτερος από έναν ποσοτικό περιορισμό. Μολονότι είναι δύσκολο να οριστεί σαφής διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στους ποσοτικούς περιορισμούς και τα μέτρα ισοδύ-

νάμου αποτελέσματος, αυτό δεν έχει μεγάλη πρακτική σημασία, διότι οι διατάξεις εφαρμόζονται με τον ίδιο τρόπο τόσο στους ποσοτικούς περιορισμούς όσο και στα μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος.

Στην υπόθεση *Dassonville*, το Δικαστήριο όρισε μια ερμηνεία της έννοιας και του πεδίου εφαρμογής των μέτρων ισοδυνάμου αποτελέσματος⁽³¹⁾:

«Όλοι οι εμπορικοί κανόνες που τίθενται σε εφαρμογή από τα κράτη μέλη, οι οποίοι μπορούν να παρεμποδίσουν, άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά, το ενδοκοινοτικό εμπόριο πρέπει να θεωρούνται μέτρα τα οποία έχουν ισοδύναμο αποτέλεσμα με τους ποσοτικούς περιορισμούς.»

Ο ορισμός αυτός έχει επιβεβαιωθεί από τη νομολογία του Δικαστηρίου με μικρές παραλλαγές. Ο όρος «εμπορικοί κανόνες» δεν χρησιμοποιείται συνήθως σήμερα, εφόσον η μέθοδος *Dassonville* δεν περιορίζεται πλέον στους εμπορικούς κανόνες, αλλά καλύπτει, παραδείγματος χάριν, τεχνικούς κανονισμούς.

Η οδηγία 70/50/ΕΟΚ⁽³²⁾, η οποία ίσχυε επίσημα κατά τη μεταβατική περίοδο της Κοινότητας, ανέφερε την πρόθεση της Επιτροπής να περιλάβει όχι μόνο τα μέτρα τα οποία προέβλεπαν ρητά διαφορετική μεταχείριση των εγχώριων και των εισαγόμενων αγαθών αλλά και εκείνα που εφαρμόζονταν σε αυτά τα αγαθά κατά τον ίδιο βαθμό. Κατά συνέπεια, στην υπόθεση *Dassonville*, το Δικαστήριο τόνισε ότι το σημαντικότερο στοιχείο για να καθοριστεί αν ένα εθνικό μέτρο εμπίπτει στο πεδίο του άρθρου 34 ΣΛΕΕ είναι το αποτέλεσμα του (... να είναι ικανό να παρεμποδίσει, άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά...) και, ως εκ τούτου, ο καθοριστικός παράγοντας για να κριθεί αν ένα μέτρο εμπίπτει στο πεδίο του άρθρου 34 ΣΛΕΕ δεν είναι το αν συνιστά διάκριση ή όχι. Το Δικαστήριο έκρινε σαφώς ότι δεν είναι μόνο τα αποκάλυπτα διακριτικά μέτρα αυτά που δημιουργούν εμπόδια στις συναλλαγές προϊόντων μεταξύ των κρατών μελών.

Η απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση *Cassis de Dijon*⁽³³⁾ επιβεβαίωσε τις προηγούμενες αναφορές στην οδηγία 70/50/ΕΟΚ και την υπόθεση *Dassonville*. Αναγνωρίζοντας ότι ενδέχεται να υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στις εθνικές διατάξεις των κρατών μελών οι οποίες θα μπορούσαν να παρεμποδίσουν τις συναλλαγές αγαθών, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι το άρθρο 34 ΣΛΕΕ θα μπορούσε επίσης να καλύπτει και εθνικά μέτρα που εφαρμόζονται εξίσου σε εγχώρια και σε εισαγόμενα αγαθά. Σε αυτή την περίπτωση, τα κράτη μέλη θα μπορούσαν να παρεκκλίνουν βάσει όχι μόνο του άρθρου 36 ΣΛΕΕ αλλά και των επιτακτικών αναγκών, μια έννοια που για πρώτη φορά διατυπώθηκε σε αυτή την απόφαση.

Ως εκ τούτου, μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι το άρθρο 34 ΣΛΕΕ εφαρμόζεται όχι μόνο στα εθνικά μέτρα που συνιστούν διάκριση σε βάρος των εισαγόμενων αγαθών αλλά και σε εκείνα τα οποία κατά τον νόμο εφαρμόζονται εξίσου και στα εγχώρια και στα εισαγόμενα αγαθά, αλλά στην πράξη είναι δυσμενέστερα για τις εισαγωγές (αυτή η ειδική δυσκολία πηγάζει από το γεγονός ότι τα εισαγόμενα αγαθά οφείλουν στην πραγματικότητα να συμμορφώνονται με δύο σύνολα κανόνων —ένα σύνολο κανόνων που θεσπίζονται από το κράτος μέλος κατασκευής των αγαθών και το άλλο από το κράτος μέλος εισαγωγής). Οι κανόνες αυτοί ορισμένες φορές αναφέρεται ότι «εφαρμόζονται χωρίς διακρίσεις» [βλ. υπόθεση *Επιτροπή κατά Ιταλίας*⁽³⁴⁾].

Κατά συνέπεια, και σύμφωνα με την απόφαση *Dassonville* του Δικαστηρίου και τη συνακόλουθη απόφαση *Cassis de Dijon*, δεν είναι απαραίτητο για να εμπίπτει ένα εθνικό μέτρο στο πεδίο του άρθρου 34 ΣΛΕΕ να εμπεριέχει στοιχείο διάκρισης.

3.1.10. ΜΟΡΦΕΣ ΠΩΛΗΣΗΣ

Σχεδόν 20 χρόνια⁽³⁵⁾ μετά την απόφαση *Dassonville*, το Δικαστήριο θεώρησε απαραίτητο να επισημάνει ορισμένους περιορισμούς

⁽²⁸⁾ ΕΕ L 35 της 13.2.1996, σ. 1.

⁽²⁹⁾ Υπόθεση 2/73, *Geddo*, Συλλογή 1972–1973, σ. 641.

⁽³⁰⁾ Υπόθεση 13/68, *Salgoil*, Συλλογή 1965–1968, σ. 825.

⁽³¹⁾ Υπόθεση 8/74, *Dassonville*, Συλλογή 1974, σ. 411.

⁽³²⁾ Οδηγία 70/50/ΕΟΚ, ΕΕ L 13 της 19.1.1970, σ. 29, περί καταργήσεως των μέτρων ισοδυνάμου αποτελέσματος με ποσοτικούς περιορισμούς στις εισαγωγές που δεν καλύπτονται από άλλες διατάξεις που έχουν θεσπιστεί με βάση τη συνθήκη ΕΟΚ.

⁽³³⁾ Υπόθεση 120/78, *Reve-Zentral (Cassis de Dijon)*, Συλλογή 1979, σ. 321.

⁽³⁴⁾ Υπόθεση C-110/05, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλογή 2009, σ. I-519, σκέψη 35.

⁽³⁵⁾ Το αιτιολογικό της απόφασης *Keck και Mithouard* (συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-267/91 και C-268/91, *Keck και Mithouard*, Συλλογή 1993, σ. I-6097) φαίνεται ότι ισχύει και στις προηγούμενες υποθέσεις 155/80, *Oebel*, Συλλογή 1981, σ. 1993, 75/81, *Blesgen*, Συλλογή 1982, σ. 1211, C-23/89, *Quietlynn*, Συλλογή 1990, σ. I-3059, και 148/85, *Forest*, Συλλογή 1986, σ. 3449. Σε αντίθεση μ' αυτή την αιτιολογία, βλ. (προ-*Keck και Mithouard*) συνεκδικασθείσες υποθέσεις 60/84 και 61/84, *Cinéthèque*, Συλλογή 1985, σ. 2605, και υπόθεση 145/88, *Torfaen*, Συλλογή 1989, σ. 3851 (πρώτη υπόθεση για τη νομοθεσία σχετικά με τις εμπορικές δραστηριότητες την Κυριακή). Η δυσκολία εφαρμογής της δοκιμής στο *Torfaen* ήταν προφανής στη νομολογία εντός του Ηνωμένου Βασιλείου: παράδειγμα *B&Q plc κατά Shrewsbury BC* [1990] 3 CMLR 535, και *Stoke City Council κατά B&Q* [1990] 3 CMLR 31. Για επισκόπηση της νομολογίας για το άρθρο 28 ΕΚ πριν από την απόφαση στην υπόθεση *Keck και Mithouard*, βλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Jacobs στην υπόθεση C-412/93, *Leclerc-Siplec*, Συλλογή 1995, σ. I-179, σ. I-182, σημεία 23 έως 33.

στο πεδίο του όρου «μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος» του άρθρου 34 ΣΛΕΕ.

Στην υπόθεση *Keck και Mithouard* ⁽³⁶⁾, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι «δεδομένου ότι οι επιχειρηματίες επικαλούνται ολόένα και περισσότερο το άρθρο [34] της Συνθήκης προς αμφισβήτηση κάθε είδους ρυθμίσεων που έχουν ως αποτέλεσμα να περιορίζουν την εμπορική τους ελευθερία, ακόμη και αν δεν αφορούν τα προϊόντα προελεύσεως άλλων κρατών μελών, το Δικαστήριο θεωρεί αναγκαίο να επανεξετάσει και να διευκρινίσει τη σχετική νομολογία του». Με άλλους όρους, ο λόγος και η πρόθεση για την επανεξέταση της νομολογίας φαίνεται, μεταξύ άλλων, ότι έγκειται στην ανάγκη να περιοριστεί η άσκηση προσφυγών με στόχο την αμφισβήτηση βασικών πυλώνων των εθνικών διατάξεων για την κοινωνική πρόνοια των κρατών μελών, οι οποίες ουδέποτε αποσκοπούσαν στο να θίξουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων ⁽³⁷⁾.

Στην υπόθεση *Keck* το Δικαστήριο, αναφερόμενο στην απόφαση *Cassis de Dijon*, υποστήριξε ότι «η εφαρμογή κανόνων που αφορούν τους όρους στους οποίους πρέπει να ανταποκρίνονται τα εμπορεύματα αυτά [...] αποτελούν μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος απαγορευόμενα από το άρθρο [34]» ⁽³⁸⁾. Αμέσως μετά αναφέρει ότι «εξάλλου όμως, πρέπει να θεωρηθεί ότι η επί προϊόντων προελεύσεως άλλων κρατών μελών εφαρμογή εθνικών διατάξεων που περιορίζουν ή απαγορεύουν ορισμένες μορφές πώλησης, αντίθετα προς ό,τι έχει βρει μέχρι στιγμής το Δικαστήριο, δεν είναι ικανή να επηρεάσει άμεσα ή έμμεσα, πραγματικά ή δυνητικά, το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών, κατά την έννοια της νομολογίας *Dassonville*» ⁽³⁹⁾.

Πράγματι, οι κανόνες που θεσπίζουν απαιτήσεις τις οποίες πρέπει να ικανοποιούν τα προϊόντα εξακολουθούν να αντιμετωπίζονται βάσει της απόφασης *Cassis de Dijon* και, ως εκ τούτου, θεωρείται ότι εμπίπτουν *per se* εντός του

πεδίου του άρθρου 34 ΣΛΕΕ, ανεξάρτητα αν επιβάλλουν και διακριτική μεταχείριση βάσει της καταγωγής των προϊόντων ⁽⁴⁰⁾. Αντίθετα, οι μορφές πώλησης εμπίπτουν στο πεδίο του άρθρου 34 ΣΛΕΕ μόνο εάν ο επικαλούμενος παραβίαση μπορεί να αποδείξει ότι οι διατάξεις αυτές εισάγουν διάκριση βάσει της καταγωγής των προϊόντων, είτε βάσει νόμου είτε εκ των πραγμάτων. Η διάκριση κατά νόμο υφίσταται όταν τα μέτρα έχουν προδήλως διακριτικό χαρακτήρα ⁽⁴¹⁾. Η διάκριση στην πράξη, ωστόσο, είναι πιο περίπλοκη.

Μπορούμε να κατανοήσουμε ευκολότερα ποιους τύποι μέτρων συνδέονται με τα χαρακτηριστικά των προϊόντων παρά ποιους τύποι μέτρων συνιστούν μορφές πώλησης. Τα μέτρα που αφορούν τα χαρακτηριστικά του προϊόντος θα μπορούσαν, παραδείγματος χάριν, να είναι μέτρα που αφορούν το σχήμα, το μέγεθος, το βάρος, τη σύσταση, την παρουσίαση, την ταυτοποίηση. Με βάση τα ανωτέρω, αν και μερικές φορές ορισμένα μέτρα δεν φαίνεται εκ πρώτης όψεως να συνδέονται με τα χαρακτηριστικά του προϊόντος, το Δικαστήριο υποστηρίζει ότι συνδέονται ⁽⁴²⁾.

Στην υπόθεση *Canal Satélite Digital* ⁽⁴³⁾ το ερώτημα που παραπέμφθηκε στο Δικαστήριο ήταν αν η επίμαχη διαδικασία καταχώρησης, η οποία επέβαλλε υποχρέωση καταγραφής και των επιχειρηματιών και των προϊόντων τους σε ένα επίσημο μητρώο, συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 34 ΣΛΕΕ. Για να μπορέσουν να περιληφθούν σε αυτό το μητρώο, οι επιχειρηματίες έπρεπε να αναλάβουν δέσμευση ότι θα συμμορφωθούν με τις τεχνικές προδιαγραφές και να λάβουν προηγουμένως τεχνική έκθεση που συνέτασσαν οι εθνικές αρχές και διοικητική πιστοποίηση η οποία ανέφερε ότι πληρούνται οι τεχνικές και λοιπές απαιτήσεις. Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι εν λόγω απαιτήσεις παραβίαζαν το άρθρο 34 ΣΛΕΕ. Επισήμανε ότι δεν ήταν δυνατό η προαναφερόμενη απαίτηση να αντιμετωπίζεται ως μορφή πώλη-

σης εξαιτίας της υποχρέωσης να προσαρμόζονται τα προϊόντα στους εθνικούς κανόνες.

Το Δικαστήριο έκρινε στις υποθέσεις *Άλφα Βήτα Βασιλόπουλος και Carrefour-Μαρινόπουλος* ⁽⁴⁴⁾ και *Επιτροπή κατά Ελλάδος* ⁽⁴⁵⁾ ότι η εθνική νομοθεσία η οποία εξαρτά την πώληση προϊόντων «bake-off» (με ταχεία απόψυξη και εν συνεχεία αναθέρμανση ή ψύξη) από τους ίδιους όρους με τους ισχύοντες για τη μέθοδο πλήρους παρασκευής και διάθεσης στο εμπόριο του άρτου και παραδοσιακών προϊόντων αρτοποιίας παραβιάζει το άρθρο 34 ΣΛΕΕ. Το Δικαστήριο κατέληξε σε αυτό το συμπέρασμα βάσει των διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας που αποσκοπούν στον καθορισμό των όρων παραγωγής των προϊόντων αρτοποιίας, συμπεριλαμβανομένων των προϊόντων «bake-off» ⁽⁴⁶⁾. Το κύριο χαρακτηριστικό των προϊόντων «bake-off» είναι ότι παραδίδονται στα καταστήματα πώλησης μετά την ολοκλήρωση των κύριων σταδίων παρασκευής τους. Συνεπώς, η απαίτηση να διαθέτουν οι πωλητές αυτών των προϊόντων αποθήκη αλεύρων, χώρο ζυμωτηρίου ή αποθήκη στερεών καυσίμων δεν λαμβάνει υπόψη τον ειδικό χαρακτήρα αυτών των προϊόντων και επιφέρει πρόσθετο κόστος. Έτσι, το Δικαστήριο έκρινε ότι η εν λόγω κανονιστική ρύθμιση αποτελεί εμπόδιο στις εισαγωγές και δεν είναι δυνατό να θεωρηθεί ότι συνιστά μορφή πώλησης. Πράγματι, το Δικαστήριο φαίνεται ότι υιοθετεί την άποψη του γενικού εισαγγελέα ο οποίος υποστηρίζει ότι επιβαλλόμενοι όροι που αποτελούν μέρος της διαδικασίας παραγωγής αφορούν τα εγγενή χαρακτηριστικά των προϊόντων ⁽⁴⁷⁾.

Μια άλλη πρόσφατη απόφαση του Δικαστηρίου η οποία θα μπορούσε να αναφερθεί εν προκειμένω είναι στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Ελλάδος* για τις μηχανές τυχερών παιχνιδιών ⁽⁴⁸⁾. Η υπόθεση αυτή αφορούσε την ελληνική νομοθεσία η οποία απαγόρευε την εγκατάσταση και λειτουργία των ηλεκτρικών, ηλεκτρομηχανικών και ηλεκτρονικών παιχνιδιών, συμπεριλαμβανο-

⁽³⁶⁾ Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-267/91 και C-268/91, *Keck και Mithouard*, Συλλογή 1993, σ. I-6097, σκέψη 14.

⁽³⁷⁾ C. Barnard, «Fitting the Remaining Pieces into the Goods and Persons Jigsaw» (2001), EL Rev. 35 έως 50· J. Schwarze, *Europäisches Wirtschaftsrecht*, 2007, σημείο 72.

⁽³⁸⁾ Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-267/91 και C-268/91, *Keck και Mithouard*, Συλλογή 1993, σ. I-6097, σκέψη 15.

⁽³⁹⁾ Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-267/91 και C-268/91, *Keck και Mithouard*, Συλλογή 1993, σ. I-6097, σκέψη 16.

⁽⁴⁰⁾ P. Oliver, *Free Movement of Goods in the European Community*, 2003, σ. 124.

⁽⁴¹⁾ P. Oliver, *Free Movement of Goods in the European Community*, 2003, σ. 127. Η υπόθεση C-320/93, *Lucien Ortscheit* κατά *Eurim-Pharm*, Συλλογή 1994, σ. I-5243, ήταν παρόμοια υπόθεση.

⁽⁴²⁾ Βλ., παραδείγματος χάριν, υπόθεση C-470/93, *Mars*, Συλλογή 1995, σ. I-1923, και υπόθεση C-368/95, *Familiapress*, Συλλογή 1997, σ. I-3689, σκέψη 11.

⁽⁴³⁾ Υπόθεση C-390/99, *Canal Satélite Digital*, Συλλογή 2002, σ. I-607, σκέψη 29· βλ. επίσης υπόθεση C-389/96, *Aher-Waggon*, Συλλογή 1998, σ. I-4473, σκέψη 18.

⁽⁴⁴⁾ Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-158/04 και C-159/04, *Άλφα Βήτα Βασιλόπουλος και Carrefour-Μαρινόπουλος*, Συλλογή 2006, σ. I-8135.

⁽⁴⁵⁾ Υπόθεση C-82/05, *Επιτροπή κατά Ελλάδος*, Συλλογή 2006, σ. I-93 (δημοσίευση σύνοψης).

⁽⁴⁶⁾ Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-158/04 και C-159/04, *Άλφα Βήτα Βασιλόπουλος και Carrefour-Μαρινόπουλος*, Συλλογή 2006, σ. I-8135, σκέψη 18.

⁽⁴⁷⁾ Προτάσεις γενικού εισαγγελέα Poiares Maduro, σημείο 16.

⁽⁴⁸⁾ Υπόθεση C-65/05, *Επιτροπή κατά Ελλάδος*, Συλλογή 2006, σ. I-10341.

μένων όλων των παιχνιδιών για ηλεκτρονικούς υπολογιστές, σε κάθε δημόσιο ή ιδιωτικό χώρο εκτός των καζίνων. Το Δικαστήριο έκρινε ότι ο επίμαχος ελληνικός νόμος πρέπει να θεωρηθεί ότι συνιστά παραβίαση του άρθρου 34 ΣΛΕΕ. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι αυτό ισχύει μολονότι ο νόμος δεν απαγορεύει την εισαγωγή των εν λόγω προϊόντων ή τη διάθεσή τους στην αγορά⁽⁴⁹⁾. Το Δικαστήριο επισήμανε ότι από τότε που τέθηκε σε ισχύ ο νόμος μειώθηκε ο όγκος των εισαγωγών παρόμοιων μηχανών από τα άλλα κράτη μέλη. Το Δικαστήριο διαπίστωσε επίσης ότι η εισαγωγή μηχανών τυχερών παιχνιδιών διακόπηκε, όταν τέθηκε σε εφαρμογή η απαγόρευση. Αυτή η τελευταία παρατήρηση του Δικαστηρίου θα μπορούσε να αποτελέσει καθοριστικό στοιχείο για να κριθεί αν ένα μέτρο εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 34 ΣΛΕΕ.

Στον κατάλογο των μορφών πώλησης το Δικαστήριο περιλαμβάνει μέτρα που αφορούν τους όρους και τις μεθόδους διάθεσης στην αγορά⁽⁵⁰⁾, μέτρα που αφορούν τον χρόνο πώλησης των αγαθών⁽⁵¹⁾, τον τόπο πώλησης των αγαθών ή θέτουν περιορισμούς για το ποιος μπορεί να πωλεί τα αγαθά⁽⁵²⁾ και μέτρα που αφορούν τον έλεγχο των τιμών⁽⁵³⁾.

Επιπλέον, ορισμένες διαδικασίες/υποχρεώσεις που δεν αφορούν το προϊόν ή τη συσκευασία του θα μπορούσαν να θεωρηθούν μορφές πώλησης, όπως αναλύεται στην απόφαση στην υπό-

θεση *Sapod Audic*⁽⁵⁴⁾. Το εθνικό μέτρο που εξετάζεται στην υπόθεση *Sapod Audic* προέβλεπε ότι κάθε παραγωγός ή εισαγωγέας έπρεπε να συνεισφέρει ή να αναλάβει τη διάθεση όλων των αποβλήτων της συσκευασίας τους. Το Δικαστήριο εξέτασε τη συμβατότητα αυτού του μέτρου με το άρθρο 34 ΣΛΕΕ μόνο στην περίπτωση που αυτό θα επέβαλε «γενική υποχρέωση προσδιορισμού της ταυτότητας των συσκευασιών τις οποίες αναλαμβάνει μια εγκεκριμένη επιχείρηση για τη διάθεσή τους»⁽⁵⁵⁾. Βάσει αυτής της ερμηνείας, το Δικαστήριο έκρινε ότι «η υποχρέωση την οποία συνεπάγεται αυτή η διάταξη δεν αφορά αυτή καθαυτή το προϊόν ή τη συσκευασία του και, συνεπώς, δεν αφορά κανόνα σχετικά με τις προϋποθέσεις τις οποίες πρέπει να πληρούν τα εμπορεύματα, όπως είναι εκείνες που σχετίζονται, μεταξύ άλλων, με την επισήμανσή τους ή με τη συσκευασία τους»⁽⁵⁶⁾. Με βάση τα ανωτέρω, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η διάταξη αυτή μπορεί να θεωρηθεί ως ρύθμιση πώλησης.

Μέτρα που αφορούν τον περιορισμό της διαφήμισης είναι ελαφρώς περιπλοκότερα. Ο σημαντικός ρόλος της διαφήμισης που επιτρέπει σε ένα προϊόν ενός κράτους μέλους να διεισδύσει σε μια νέα αγορά ενός άλλου κράτους μέλους έχει αναγνωριστεί από τους γενικούς εισαγγελέας⁽⁵⁷⁾ και από το Δικαστήριο⁽⁵⁸⁾. Από την απόφαση *Keck και Mithouard* το Δικαστήριο αντιμετωπίζει τους περιορισμούς της διαφήμισης ως μορφή πώλησης⁽⁵⁹⁾. Αξίζει να επισημανθεί ότι, σε ορισμένες

υποθέσεις, το Δικαστήριο φαίνεται ότι συνδέει το πεδίο της απαγόρευσης της διαφήμισης με την εφαρμογή διακρίσεων. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι «μια απόλυτη απαγόρευση της διαφήμισης που αφορά τα χαρακτηριστικά ενός προϊόντος»⁽⁶⁰⁾ είναι ικανή να δυσχεράνει την πρόσβαση στην αγορά νέων προϊόντων προελεύσεως άλλων κρατών μελών περισσότερο απ' ό,τι των εγχωρίων με τα οποία ο καταναλωτής είναι περισσότερο εξοικειωμένος⁽⁶¹⁾.

Ανακεφαλαιώνοντας, κατά το Δικαστήριο, οι μορφές πώλησης συνιστούν μέτρα που συνδέονται με τη διάθεση ενός προϊόντος στην αγορά παρά με τα χαρακτηριστικά του προϊόντος⁽⁶²⁾. Εντούτοις, το Δικαστήριο έπρεπε να αξιολογήσει την απλουστευτική διάκριση που καθιερώθηκε με την απόφαση *Keck και Mithouard*⁽⁶³⁾. Κατά συνέπεια, ορισμένοι κανόνες που φαινομενικά εμπίπτουν στην κατηγορία των μορφών πώλησης εξετάζονται ως κανόνες που αφορούν τα προϊόντα. Αντιστρόφως, διατάξεις που αφορούν τη συσκευασία των προϊόντων, τις οποίες η απόφαση *Keck et Mithouard* κατέταξε εκ πρώτης όψεως στις διατάξεις που αφορούν τα προϊόντα, χαρακτηρίστηκαν μετά την εξέταση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της συγκεκριμένης περίπτωσης ως μορφές πώλησης⁽⁶⁴⁾. Πράγματι, με αυτές τις εκτιμήσεις, το Δικαστήριο επιδεικνύει πραγματισμό σε αυτό τον τομέα.

Τέλος, στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Ιταλίας*⁽⁶⁵⁾ το Δικαστήριο επισήμανε ότι η νομολογία σχε-

⁽⁴⁹⁾ Υπόθεση C-65/05, *Επιτροπή κατά Ελλάδος*, Συλλογή 2006, σ. I-10341, σκέψη 28.

⁽⁵⁰⁾ Βλ. υπόθεση C-412/93, *Leclerc-Siplec*, Συλλογή 1995, σ. I-179, σκέψη 22, και υπόθεση C-6/98, *ARD*, Συλλογή 1999, σ. I-7599, σκέψη 46.

⁽⁵¹⁾ Βλ. συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-401/92 και C-402/92, *Tankstation 't Heukske και Boermans*, Συλλογή 1994, σ. I-2199, σκέψη 14· συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-69/93 και C-258/93, *Punto Casa και PPV*, Συλλογή 1994, σ. I-2355, και συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-418/93 έως C-421/93, C-460/93 έως C-462/93, C-464/93, C-9/94 έως C-11/94, C-14/94, C-15/94, C-23/94, C-24/94 και C-332/94, *Semeraro Casa Uno κ.λπ.*, Συλλογή 1996, σ. I-2975, σκέψεις 9 έως 11, 14 και 15, 23 και 24.

⁽⁵²⁾ Βλ. υπόθεση C-391/92, *Επιτροπή κατά Ελλάδος*, Συλλογή 1995, σ. I-1621, σκέψη 15· συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-69/93 και C-258/93, *Punto Casa και PPV*, Συλλογή 1994, σ. I-2355.

⁽⁵³⁾ Βλ. υπόθεση C-63/94, *Belgarom*, Συλλογή 1995, σ. I-2467.

⁽⁵⁴⁾ Υπόθεση C-159/00, *Sapod*, Συλλογή 2002, σ. I-5031.

⁽⁵⁵⁾ *Ibid.*, σκέψη 71 (προστίθεται η έμφαση). Αν η διάταξη αυτή ερμηνευόταν ως συνεπαγόμενη υποχρέωση μαρκαρίσματος ή επισήμανσης, τότε το μέτρο θα αποτελούσε τεχνικό κανόνα κατά την έννοια της οδηγίας 98/34/EK. Σε αυτή την περίπτωση, ο ιδιώτης μπορεί να επικαλεστεί την παράλειψη κοινοποίησης αυτής της εθνικής διάταξης. Τότε, το εθνικό δικαστήριο μπορεί να αρνηθεί να εφαρμόσει την εν λόγω διάταξη.

⁽⁵⁶⁾ *Ibid.*, σκέψη 72.

⁽⁵⁷⁾ Βλ. παραδείγματος χάριν προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Jacobs στην υπόθεση C-412/93, *Leclerc-Siplec*, Συλλογή 1995, σ. I-179, σ. I-182, και του γενικού εισαγγελέα Geelhoed στην υπόθεση C-239/02, *Douwe Egberts*, Συλλογή 2004, σ. I-7007, σ. I-7010.

⁽⁵⁸⁾ Βλ. παραδείγματος χάριν συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-34/95 έως C-36/95, *De Agostini και TV-Shop*, Συλλογή 1997, σ. I-3843.

⁽⁵⁹⁾ Βλ. υπόθεση C-412/93, *Leclerc-Siplec*, Συλλογή 1995, σ. I-179· συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-34/95 έως C-36/95, *De Agostini και TV-Shop*, Συλλογή 1997, σ. I-3843· υπόθεση C-405/98, *Gourmet International Products*, Συλλογή 2001, σ. I-1795· υπόθεση C-292/92, *Hünernund κ.λπ.*, Συλλογή 1993, σ. I-6787.

⁽⁶⁰⁾ Υπόθεση C-239/02, *Douwe Egberts*, Συλλογή 2004, σ. I-7007, σκέψη 53.

⁽⁶¹⁾ Όσον αφορά τη διάκριση ανάμεσα στους εγχώριους οικονομικούς φορείς και τους οικονομικούς φορείς άλλων κρατών μελών, βλ. υπόθεση C-322/01, *Deutscher Apothekerverband*, Συλλογή 2003, σ. I-14887, σκέψη 74, και υπόθεση C-254/98, *TK-Heimdienst*, Συλλογή 2000, σ. I-151, σκέψη 26. Βλ. επίσης συνεκδικασθείσες υποθέσεις 87/85 και 88/85, *Legia και Gyselinx*, Συλλογή 1986, σ. 1707, σκέψη 15, και υπόθεση C-189/95, *Franzén*, Συλλογή 1997, σ. I-5909, σκέψη 71.

⁽⁶²⁾ Βλ. υπόθεση C-71/02, *Karner*, Συλλογή 2004, σ. I-3025 (απαγόρευση διαφημιστικών αναφορών στην εμπορική προέλευση εμπορευμάτων προερχομένων από πτώχευση)· υπόθεση C-441/04, *A-Punkt Schmuckhandel*, Συλλογή 2006, σ. I-2093 (πωλήσεις κατ' οίκον), και επίσης παρόμοια αιτιολόγηση στην υπόθεση C-20/03, *Burmanjer κ.λπ.*, Συλλογή 2005, σ. I-4133.

⁽⁶³⁾ Προτάσεις γενικού εισαγγελέα στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-158/04 και C-159/04, *Άλφα Βήτα Βασιλόπουλος και Carrefour-Μαρινόπουλος*, Συλλογή 2006, σ. I-8135, σκέψεις 27 έως 29.

⁽⁶⁴⁾ Υπόθεση C-416/00, *Morellato*, Συλλογή 2003, σ. I-9343, σκέψη 36 (ο γενικός εισαγγελέας Poiares Maduro αναφέρει ότι η απαίτηση προσαρμογής του προϊόντος επιβλήθηκε μόνο στο τελευταίο στάδιο της εμπορίας του προϊόντος. Ως εκ τούτου, δεν υπήρχε θέμα πρόσβασης του εισαγόμενου προϊόντος στην εθνική αγορά).

⁽⁶⁵⁾ Υπόθεση C-110/05, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλογή 2009, σ. I-519.

τικά με το άρθρο 34 ΣΛΕΕ απηχεί την υποχρέωση τήρησης τριών αρχών: α) της αρχής της απαγόρευσης των διακρίσεων, β) της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης και γ) της αρχής της διασφάλισης της ελεύθερης πρόσβασης των κοινοτικών προϊόντων στις εθνικές αγορές. Στη σκέψη 35 έδωσε την κλασική εξήγηση όσον αφορά την υπόθεση *Cassis de Dijon* και στη σκέψη 36 έδωσε την κλασική εξήγηση όσον αφορά την υπόθεση *Keck και Mithouard*. Στη σκέψη 37 ανέφερε: «Κατά συνέπεια, πρέπει να χαρακτηρίζονται ως μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό των εισαγωγών κατά την έννοια του άρθρου [34 ΣΛΕΕ] τα μέτρα κράτους μέλους τα οποία σκοπούν ή έχουν ως αποτέλεσμα τη δυσμενέστερη μεταχείριση των προϊόντων που προέρχονται από άλλα κράτη μέλη, καθώς και τα διαλαμβανόμενα στη σκέψη 35 της παρούσας αποφάσεως μέτρα. Υπάγεται επίσης στην κατηγορία αυτή κάθε άλλο μέτρο που παρακωλύει την πρόσβαση στην αγορά κράτους μέλους των προϊόντων καταγωγής άλλων κρατών μελών» (προστίθεται η έμφαση). Απομένει να εξεταστεί εάν η εν λόγω απόφαση διευρύνει το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 34 ΣΛΕΕ, και, εάν ναι, υπό ποιες προϋποθέσεις.

3.1.11. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ

Πρόσφατα το Δικαστήριο εστίασε την προσοχή του σε μια κατηγορία περιορισμών: τους περιορισμούς της χρήσης. Οι περιορισμοί αυτοί χαρακτηρίζονται ως εθνικοί κανόνες που επιτρέπουν την πώληση ενός προϊόντος, αλλά επιβάλλουν σχετικούς περιορισμούς στη χρήση του.

Οι απαιτήσεις αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν περιορισμούς που αφορούν τον σκοπό ή τη μέθοδο της συγκεκριμένης χρήσης, το πλαίσιο ή τον χρόνο της χρήσης, την έκταση της χρήσης ή τους τύπους χρήσης. Τέτοιου είδους μέτρα μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να αποτελούν μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος.

Υπάρχουν τρεις πρόσφατες υποθέσεις που θα μπορούσαν να ενταχθούν σε αυτό το πεδίο καταγγελίας. Πρώτον, η Επιτροπή στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Πορτογαλίας* ⁽⁶⁶⁾ άσκησε προσφυγή κατά της Πορτογαλίας επειδή ένας

πορτογαλικός νόμος απαγόρευε την εφαρμογή εγχρώμων ταινιών στους υαλοπίνακες των αυτοκινήτων οχημάτων. Η Επιτροπή ισχυρίστηκε ότι η απαγόρευση αυτή ήταν παράβαση του άρθρου 34 ΣΛΕΕ και δεν μπορούσε να αιτιολογηθεί δυνάμει του άρθρου 36 ΣΛΕΕ. Η Επιτροπή υποστήριξε ότι οι ενδεχομένως ενδιαφερόμενοι, έμποροι ή ιδιώτες, γνωρίζοντας ότι δεν επιτρέπεται να εφαρμόσουν τις ταινίες αυτές στους υαλοπίνακες αυτοκινήτων οχημάτων, δεν πρόκειται να τις αγοράσουν ⁽⁶⁷⁾. Το Δικαστήριο αποδέχτηκε το επιχείρημα αυτό. Ειδικότερα, ανέφερε ότι «[...] ότι οι ενδεχομένως ενδιαφερόμενοι, έμποροι ή ιδιώτες, γνωρίζοντας ότι απαγορεύεται να εφαρμόζουν τις εν λόγω ταινίες στο αλεξήνεμο και στους υαλοπίνακες που αντιστοιχούν στις θέσεις επιβατών των αυτοκινήτων οχημάτων, δεν έχουν σχεδόν κανένα συμφέρον να τις αγοράσουν» ⁽⁶⁸⁾. Κατά συνέπεια, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η Πορτογαλία παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 34 ΣΛΕΕ.

Δεύτερον, η Επιτροπή στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Ιταλίας* ⁽⁶⁹⁾ ζήτησε από το Δικαστήριο να διαπιστώσει ότι η Ιταλία, απαγορεύοντας την έλξη ρυμουλκούμενου από μοτοσικλέτες, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 34 ΣΛΕΕ. Όσον αφορά τα ρυμουλκούμενα τα οποία ήταν ειδικά σχεδιασμένα να έλκονται από μοτοποδήλατα, το Δικαστήριο έκρινε ότι η δυνατότητα χρησιμοποίησής τους για άλλα οχήματα εκτός από τις μοτοσικλέτες ήταν πολύ περιορισμένη ⁽⁷⁰⁾. Οι καταναλωτές οι οποίοι γνώριζαν ότι απαγορευόταν να χρησιμοποιήσουν το μοτοποδήλατο με ένα ρυμουλκούμενο που ήταν ειδικά σχεδιασμένο γι' αυτό δεν είχαν στην ουσία κανένα κίνητρο να αγοράσουν αυτό το ρυμουλκούμενο. Κατά συνέπεια, η εν λόγω απαγόρευση αποτελούσε παράβαση του άρθρου 34 ΣΛΕΕ. Ωστόσο, στη συγκεκριμένη περίπτωση, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι το μέτρο αυτό ήταν δικαιολογημένο βάσει κριτηρίων οδικής ασφάλειας που αποτελούν επιτακτική απαίτηση.

Τέλος, η υπόθεση *C-142/05* ⁽⁷¹⁾, *Mickelsson και Roos*, αφορούσε αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως με το ερώτημα αν τα άρθρα 34 και 36 ΣΛΕΕ απαγορεύουν τις σουηδικές εθνικές διατάξεις οι οποίες αφορούν τη χρήση ατο-

μικών σκαφών. Με βάση τη σουηδική νομοθεσία, απαγορεύεται η χρήση αυτών των σκαφών σε άλλα μέρη πλην των διαύλων γενικής ναυσιπλοΐας ή των υδάτινων ζωνών για τις οποίες οι αρχές τοπικής αυτοδιοίκησης έχουν θεσπίσει διατάξεις που επιτρέπουν τη χρήση ατομικών σκαφών. Το Δικαστήριο κατ' αρχάς επανέλαβε τις τρεις περιπτώσεις που ανέφερε στην υπόθεση *C-110/05* (*Επιτροπή κατά Ιταλίας*, σκέψη 37). Το Δικαστήριο εξήγησε ότι, οσάκις οι εθνικοί κανόνες για τον προσδιορισμό των υδάτων και των διαύλων ναυσιπλοΐας εμποδίζουν τους χρήστες των ατομικών σκαφών να τα χρησιμοποιήσουν με τον αρμόζοντα και εγγενή γι' αυτά τρόπο ή περιορίζουν κατά πολύ τη χρήση τους, έχουν ως αποτέλεσμα την παρακώλυση της πρόσβασης των προϊόντων αυτών στην εν λόγω εθνική αγορά και συνιστούν, επομένως, μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος προς ποσοτικό περιορισμό. Το Δικαστήριο ανέφερε ότι κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης δεν είχε οριστεί καμία ζώνη ναυσιπλοΐας των ατομικών σκαφών, οπότε η χρήση τους επιτρεπόταν μόνον εντός των διαύλων γενικής ναυσιπλοΐας. Το Δικαστήριο στη συνέχεια επισήμανε ότι οι κατηγορούμενοι της κύριας δίκης, καθώς και η Επιτροπή, υποστήριξαν ότι οι διάλοιοι αυτοί προορίζονταν για την κυκλοφορία μεγάλων εμπορικών σκαφών, γεγονός που καθιστούσε τη χρήση των ατομικών σκαφών επικίνδυνη και ότι, εν πάση περιπτώσει, το μεγαλύτερο μέρος των πλωτών υδάτων της Σουηδίας βρίσκεται εκτός των εν λόγω διαύλων ⁽⁷²⁾. Κατά συνέπεια, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι η εν λόγω απαγόρευση είχε ως αποτέλεσμα να εμποδίσει ουσιαστικά την πρόσβαση στην αγορά. Ωστόσο, το Δικαστήριο στη σκέψη 39 ανέφερε ότι «ρύθμιση όπως αυτή της κύριας δίκης μπορεί κατ' αρχήν να θεωρηθεί ως ανάλογη υπό την προϋπόθεση, πρώτον, ότι οι αρμόδιες εθνικές αρχές είναι υποχρεωμένες να λάβουν αυτά τα μέτρα εφαρμογής, στη συνέχεια, ότι οι αρχές αυτές άσκησαν πράγματι την αρμοδιότητα που τους απονεμήθηκε προς τούτο και προσδιόρισαν τις ζώνες που ανταποκρίνονται στους όρους που προβλέπει η εθνική ρύθμιση και, τέλος, ότι τα μέτρα αυτά θεσπίστηκαν σε εύλογη προθεσμία από την έναρξη ισχύος της εν λόγω κανονιστικής αποφάσεως» ⁽⁷³⁾. Το Δικαστήριο στη σκέψη 40 ανέφερε ότι τέτοιου είδους εθνική ρύθμιση

⁽⁶⁶⁾ Υπόθεση *C-265/06*, *Επιτροπή κατά Πορτογαλίας*, Συλλογή 2008, σ. I-2245.

⁽⁶⁷⁾ Σκέψη 15.

⁽⁶⁸⁾ Σκέψη 33.

⁽⁶⁹⁾ Υπόθεση *C-110/05*, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλογή 2009, σ. I-519.

⁽⁷⁰⁾ Υπόθεση *C-110/05*, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλογή 2009, σ. I-519, σκέψεις 51 και 55.

⁽⁷¹⁾ Υπόθεση *C-142/05*, *Mickelsson και Roos*, δεν έχει ακόμη δημοσιευτεί στη Συλλογή.

⁽⁷²⁾ Σκέψη 25.

⁽⁷³⁾ Σκέψη 39.

μπορεί να δικαιολογηθεί από τον σκοπό της προστασίας του περιβάλλοντος, υπό την προϋπόθεση της τηρήσεως των προαναφερθέντων όρων. Επομένως, το Δικαστήριο υποδεικνύει ότι το είδος αυτό των ρυθμίσεων θα μπορούσε να δικαιολογηθεί υπό την προϋπόθεση ότι τηρούνται οι προαναφερθέντες όροι.

3.2. Η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης

Εξακολουθούν να εφαρμόζονται σε ευρεία κλίμακα τεχνικά εμπόδια της ελεύθερης κυκλοφορίας αγαθών στο εσωτερικό της ΕΕ. Αυτό συμβαίνει όταν οι εθνικές αρχές εφαρμόζουν εθνικούς κανόνες που ορίζουν απαιτήσεις τις οποίες πρέπει να πληρούν τα εν λόγω προϊόντα (οι οποίες π.χ. αφορούν την περιγραφή, τη μορφή, το μέγεθος, το βάρος, τη σύσταση, την παρουσίαση, τη σήμανση και τη συσκευασία) προελεύσεως άλλων κρατών μελών στα οποία παράγονται ή διατίθενται στην αγορά νόμιμα. Εάν οι κανόνες αυτοί δεν είναι σύμφωνοι με το παράγωγο δίκαιο της ΕΕ, συνιστούν τεχνικά εμπόδια που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των άρθρων 34 και 36 ΣΛΕΕ. Αυτό ισχύει ακόμη και αν οι εν λόγω κανόνες εφαρμόζονται αδιακρίτως σε όλα τα προϊόντα.

Σύμφωνα με την «αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης»⁽⁷⁴⁾, εξακολουθούν να συνυπάρχουν διάφοροι εθνικοί τεχνικοί κανόνες εντός της εσωτερικής αγοράς. Η αρχή αυτή σημαίνει ότι, παρά τις τεχνικές διαφορές ανάμεσα στις διάφορες εθνικές διατάξεις που εφαρμόζονται σε όλη την ΕΕ, τα κράτη μέλη προορισμού δεν μπορούν να απαγορεύουν την πώληση στο έδαφός τους προϊόντων που δεν υπόκεινται σε εναρμόνιση σε επίπεδο ΕΕ και τα οποία διατίθενται νόμιμα στην αγορά ενός άλλου κράτους μέλους, ακόμη και αν αυτά έχουν κατασκευαστεί με τεχνικούς και ποιοτικούς κανόνες διαφορετικούς από αυτούς που πρέπει να πληρούν τα εγχώρια προϊόντα. Εξαιρούνται μόνο από αυτή την αρχή οι περιορισμοί που δικαιολογούνται για τους λόγους οι οποίοι περιγράφονται στο άρθρο 36 ΣΛΕΕ (προστασία της δημόσιας ηθικής ή της δημόσιας ασφάλειας, προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων, των ζώων ή των φυτών κ.λπ.) ή βάσει επιτακτικών αναγκών γενικού δημόσιου συμφέροντος που αναγνωρί-

ζονται από τη νομολογία του Δικαστηρίου και είναι ανάλογες προς τον επιδιωκόμενο στόχο.

Έτσι, η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης σε μη εναρμονισμένους τομείς συνίσταται σε έναν κανόνα και μία εξαίρεση:

- ο γενικός κανόνας είναι ότι, παρά την ύπαρξη ενός εθνικού τεχνικού κανόνα στο κράτος μέλος προορισμού, τα προϊόντα που έχουν παραχθεί ή διατεθεί νόμιμα στην αγορά άλλου κράτους μέλους απολαύουν του βασικού δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας το οποίο είναι διασφαλισμένο από τη ΣΛΕΕ και
- η εξαίρεση έγκειται στο ότι τα προϊόντα τα οποία παράγονται ή διατίθενται νόμιμα στην αγορά ενός άλλου κράτους μέλους δεν απολαύουν αυτού του δικαιώματος, εάν το κράτος μέλος προορισμού μπορεί να αποδείξει ότι έχει ζωτική σημασία να επιβάλει τον δικό του τεχνικό κανόνα στα εν λόγω προϊόντα βάσει των λόγων που επισημαίνονται στο άρθρο 36 ΣΛΕΕ ή των επιτακτικών αναγκών που έχουν διαμορφωθεί βάσει της νομολογίας του Δικαστηρίου και υπό την προϋπόθεση ότι τηρείται η αρχή της αναλογικότητας.

Μέχρι πολύ πρόσφατα, το σημαντικότερο πρόβλημα για την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης ήταν αναμφίβολα η γενική ανασφάλεια δικαίου ως προς το βάρος της απόδειξης. Γι' αυτό τον λόγο, η ΕΕ εξέδωσε τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 764/2008 για τη θέσπιση διαδικασιών σχετικά με την εφαρμογή ορισμένων εθνικών τεχνικών κανόνων στα προϊόντα που κυκλοφορούν νομίμως στην αγορά άλλου κράτους μέλους και για την κατάργηση της απόφασης αριθ. 3052/95/ΕΚ⁽⁷⁵⁾.

3.3. Τυπικά εμπόδια του εμπορίου

Τα εμπόδια του εμπορίου έχουν τελείως διαφορετικές μορφές και σχήματα. Ορισμένες φορές συνίστανται σε τελείως αποκάλυπτα μέτρα που στοχεύουν ειδικά στις εισαγωγές ή επιτρέπουν την προνομιακή μεταχείριση των εγχώριων προϊόντων και ορισμένες φορές συνί-

στανται σε απρόβλεπτες παρενέργειες γενικών πολιτικών αποφάσεων. Τις τελευταίες δεκαετίες, προέκυψαν ορισμένες χαρακτηριστικές περιπτώσεις εμπόδων με βάση τη νομολογία και την πρακτική εφαρμογή των άρθρων 34 έως 36 ΣΛΕΕ στις διαδικασίες παράβασης. Ορισμένες από αυτές περιγράφονται στη συνέχεια.

3.3.1. ΕΘΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ (ΑΔΕΙΕΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ, ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΙ)

Τα εθνικά μέτρα που αφορούν άμεσα την εισαγωγή προϊόντων από άλλα κράτη μέλη δυσχεραίνουν τις εισαγωγές και για τον λόγο αυτό θεωρούνται συνήθως μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος που είναι αντίθετα με το άρθρο 34 ΣΛΕΕ. Η υποχρέωση να λαμβάνουν τα προϊόντα άδεια εισαγωγής αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα από αυτή την άποψη. Επειδή οι επίσημες διατυπώσεις αυτού του τύπου μπορεί να προκαλέσουν καθυστερήσεις, η υποχρέωση αυτή συνιστά παραβίαση του άρθρου 34 ΣΛΕΕ, ακόμη και αν οι άδειες αυτές χορηγούνται αυτόματα και το οικείο κράτος μέλος δεν έχει την πρόθεση να διατηρήσει το δικαίωμα να μην εκδώσει μια άδεια εισαγωγής⁽⁷⁶⁾.

Οι επιθεωρήσεις και οι έλεγχοι, όπως οι κτηνιατρικοί, υγειονομικοί, φυτοϋγειονομικοί και λοιποί έλεγχοι, περιλαμβανομένων των τελωνειακών ελέγχων στις εισαγωγές (και τις εξαγωγές) θεωρούνται μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος κατά την έννοια των άρθρων 34 και 35 αντίστοιχα⁽⁷⁷⁾. Οι έλεγχοι αυτοί είναι πιθανό να δυσχεραίνουν τις εισαγωγές ή τις εξαγωγές ή να συνεπάγονται κόστος, λόγω των καθυστερήσεων που είναι εγγενείς στη διαδικασία επιθεώρησης και του πρόσθετου μεταφορικού κόστους με το οποίο βαρύνεται ο έμπορος.

Με την έναρξη της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς την 1η Ιανουαρίου 1993, έπαψαν πλέον να εφαρμόζονται οι συνήθεις συνοριακοί έλεγχοι κατά τη μεταφορά των εμπορευμάτων. Σήμερα, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να διενεργούν ελέγχους στα σύνορά τους, εκτός εάν αυτοί αποτελούν μέρος ενός γενικού συστήματος ελέγχου που εφαρμόζεται στην ίδια έκταση εντός της εθνικής επικράτειας ή/και οι έλεγχοι αυτοί έχουν τον χαρακτήρα επιτόπιων ελέγχων.

⁽⁷⁴⁾ Η αρχή ανάγεται στη γνωστή απόφαση *Cassis de Dijon* του Δικαστηρίου της 20ής Φεβρουαρίου 1979 (υπόθεση 120/78, *Rewe-Zentral*, Συλλογή 1979, σ. 649) και αποτέλεσε τη βάση για μια νέα εξέλιξη στην εσωτερική αγορά αγαθών. Αν και αρχικά δεν αναφερόταν ρητά στη νομολογία του Δικαστηρίου, σήμερα αναγνωρίζεται πλήρως (βλ. π.χ. υπόθεση C-110/05, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλογή 2009, σ. I-509, σκέψη 34).

⁽⁷⁵⁾ ΕΕ L 218 της 13.8.2008, σ. 21. Αναλυτικότερα βλ. σημείο 8.3 του παρόντος οδηγού.

⁽⁷⁶⁾ Υπόθεση C-54/05, *Επιτροπή κατά Φινλανδίας*, Συλλογή 2007, σ. I-2473, σκέψη 31, ή συνεκδικασθείσες υποθέσεις 51/71 έως 54/71, *International Fruit Company κ.λπ.*, Συλλογή 1969–1971, σ. 1091.

⁽⁷⁷⁾ Υπόθεση 4/75, *Rewe Zentralfinanz*, Συλλογή 1975, σ. 267.

Αν, ωστόσο, οι έλεγχοι αυτοί, ανεξάρτητα από τον τόπο της διενέργειάς τους, ισοδυναμούν με συστηματική επιθεώρηση εισαγόμενων προϊόντων, εξακολουθούν να θεωρούνται μέτρα ισοδυνάμου αποτελέσματος⁽⁷⁸⁾, τα οποία μόνο σε έκτακτες περιπτώσεις μπορούν να αιτιολογηθούν, και εφόσον πληρούνται αυστηρές προϋποθέσεις.

3.3.2. ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΥ Ή ΠΑΡΟΧΗΣ ΑΠΟΘΗΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΣΤΟ ΚΡΑΤΟΣ ΜΕΛΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

Η υποχρέωση ενός εισαγωγέα να διαθέτει εγκατάσταση επιχείρησης στο κράτος μέλος εισαγωγής κρίθηκε από το Δικαστήριο ότι ακυρώνει ευθέως την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων στην εσωτερική αγορά. Το Δικαστήριο έκρινε ότι, στην πράξη, η επιβολή υποχρέωσης σε επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη να επιβαρυνθούν με το κόστος διορισμού αντιπροσώπου στο κράτος μέλος εισαγωγής καθιστά δυσχερή, αν όχι αδύνατη για ορισμένες επιχειρήσεις, ιδίως τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, την είσοδο στην αγορά αυτού του κράτους μέλους⁽⁷⁹⁾. Η υποχρέωση διορισμού ενός αντιπροσώπου ή διαμεσολαβητή, ή δημιουργίας θυγατρικής επιχείρησης ή γραφείου ή αποθηκευτικών εγκαταστάσεων στο κράτος μέλος εισαγωγής θα ήταν παρομοίως σε γενικούς όρους αντίθετη με το άρθρο 34 ΣΛΕΕ.

Ορισμένα κράτη μέλη επιχείρησαν να δικαιολογήσουν αυτές τις απαιτήσεις με το επιχείρημα ότι είναι απαραίτητες για να διασφαλιστεί η σωστή εφαρμογή των εθνικών διατάξεων δημοσίου συμφέροντος που καλύπτουν σε ορισμένες περιπτώσεις και την ποινική ευθύνη. Το Δικαστήριο έχει απορρίψει αυτό το επιχείρημα. Έκρινε ότι, αν και κάθε κράτος μέλος δικαιούται να λαμβάνει εντός της επικράτειάς του τα κατάλληλα μέτρα για να διασφαλίσει την προστασία του δημόσιου συμφέροντος, τα μέτρα αυτά δικαιολογούνται μόνο εάν αποδειχθεί ότι είναι απαραίτητα για την επίτευξη νόμιμων σκοπών γενικού συμφέροντος και ότι η επιδιωκόμενη προστασία δεν θα μπορούσε να επιτευ-

χθεί με λιγότερο περιοριστικά μέτρα της ελεύθερης κυκλοφορίας των αγαθών⁽⁸⁰⁾. Έτσι το Δικαστήριο έκρινε ότι «ακόμη κι αν οι ποινικές κυρώσεις μπορεί να έχουν αποτρεπτικό αποτέλεσμα όσον αφορά τη συμπεριφορά την οποία καταδικάζουν, το αποτέλεσμα αυτό δεν είναι εξασφαλισμένο και, σε κάθε περίπτωση, δεν ενισχύεται [...] αποκλειστικά και μόνο με την παρουσία στην εθνική επικράτεια ενός προσώπου με την ιδιότητα του νομικού εκπροσώπου του κατασκευαστή»⁽⁸¹⁾. Ως εκ τούτου, κρίθηκε ότι η απαίτηση διορισμού ενός αντιπροσώπου στην εθνική επικράτεια δεν παρέχει, από την άποψη του δημοσίου συμφέροντος, επαρκείς πρόσθετες εγγυήσεις που να δικαιολογούν την προβλεπόμενη στο άρθρο 34 ΣΛΕΕ εξαίρεση από την απαγόρευση.

Οι εθνικές διατάξεις που ρυθμίζουν την αποθήκευση ή αποθεματοποίηση εισαγόμενων αγαθών μπορεί επίσης να συνιστούν παράβαση του άρθρου 34 ΣΛΕΕ, εάν τα εν λόγω εθνικά μέτρα συνιστούν διάκριση σε βάρος των εισαγόμενων προϊόντων σε σύγκριση με τα εγχώρια προϊόντα. Αυτό αφορά όλες τις διατάξεις οι οποίες απαγορεύουν, περιορίζουν ή απαιτούν αποθήκευση μόνο των εισαγόμενων προϊόντων. Ένα εθνικό μέτρο που απαιτεί να αποθηκεύονται τουλάχιστον επί έξι μήνες τα εισαγόμενα αλκοολούχα ποτά με βάση τον οίνο, ώστε να μπορούν να λαμβάνουν συγκεκριμένους ποιοτικούς χαρακτηρισμούς, κρίθηκε από το Δικαστήριο ότι συνιστά μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος με ποσοτικό περιορισμό⁽⁸²⁾.

Παρόμοια εμπόδια στις συναλλαγές αγαθών θα μπορούσαν να δημιουργήσουν και εθνικές διατάξεις που περιορίζουν καθ' ολοκληρία ή μερικώς τη χρήση αποθηκευτικών εγκαταστάσεων μόνο στα εγχώρια προϊόντα ή θέτουν για την αποθήκευση εισαγόμενων προϊόντων όρους διαφορετικούς από αυτούς που απαιτούνται για την αποθήκευση των εγχώριων προϊόντων και είναι δυσκολότερο να ικανοποιηθούν. Κατά συνέπεια, ένα εθνικό μέτρο που ενθάρρυνε την αποθήκευση εγχώριων προϊόντων θα μπορούσε να δημιουργήσει εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών βάσει του άρθρου 34 ΣΛΕΕ.

3.3.3. ΕΘΝΙΚΟΙ ΕΛΕΓΧΟΙ ΤΙΜΩΝ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗ ΚΑΛΥΨΗ ΤΩΝ ΦΑΡΜΑΚΩΝ

Αν και η Συνθήκη δεν περιέχει ειδική διάταξη σχετική με τις εθνικές ρυθμίσεις για τους ελέγχους των τιμών, η νομολογία του Δικαστηρίου έχει επιβεβαιώσει σε ορισμένες υποθέσεις ότι το άρθρο 34 ΣΛΕΕ εφαρμόζεται στις εθνικές διατάξεις ελέγχου των τιμών.

Οι διατάξεις αυτές καλύπτουν ένα φάσμα μέτρων: κατώτατες και ανώτατες τιμές, πάγωμα τιμών, κατώτατα και ανώτατα περιθώρια κέρδους και συγκράτηση των τιμών μεταπώλησης.

Κατώτατες τιμές: Ο καθορισμός μιας κατώτατης τιμής σε ένα συγκεκριμένο επίπεδο η οποία, αν και εφαρμόζεται αδιακρίτως στα εγχώρια και τα εισαγόμενα προϊόντα, ενδέχεται να περιορίζει τις εισαγωγές με το να αποτρέπει να αποτυπωθεί η χαμηλότερη τιμή κόστους στην τιμή λιανικής πώλησης και εμποδίζοντας, με τον τρόπο αυτό, τους εισαγωγείς να χρησιμοποιήσουν το ανταγωνιστικό τους πλεονέκτημα, συνιστά μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος αντίθετο με το άρθρο 34 ΣΛΕΕ. Ο καταναλωτής δεν μπορεί να επωφεληθεί από αυτή την τιμή⁽⁸³⁾. Ο τομέας αυτός υπόκειται, ωστόσο, σε μερική εναρμόνιση και η εθνική νομοθεσία που καθορίζει ελάχιστες τιμές για τα καπνά πρέπει να αξιολογείται βάσει της οδηγίας 95/59/ΕΚ της 27ης Νοεμβρίου 1995 περί των φόρων, πλην των φόρων κύκλου εργασιών, που επιβαρύνουν την κατανάλωση επεξεργασμένων καπνών. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, ο καθορισμός παρόμοιων ελάχιστων τιμών είναι αντίθετος με το άρθρο 9 παράγραφος 1 της οδηγίας⁽⁸⁴⁾.

Ανώτατες τιμές: Μολονότι η εφαρμογή μιας ανώτατης τιμής χωρίς διάκριση ανάμεσα στα εγχώρια και τα εισαγόμενα προϊόντα δεν συνιστά από μόνη της μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος με ποσοτικό περιορισμό, μπορεί να έχει παρόμοιο αποτέλεσμα, εάν καθοριστεί σε επίπεδο που είτε καθιστά αδύνατη την πώληση του εισαγόμενου προϊόντος ή τη δυσχεραίνει σε σχέση με την πώληση του εγχώριου προϊόντος⁽⁸⁵⁾.

⁽⁷⁸⁾ Υπόθεση C-272/95, *Deutsches Milch-Kontor*, Συλλογή 1997, σ. I-1905.

⁽⁷⁹⁾ Υπόθεση 155/82, *Επιτροπή κατά Βελγίου*, Συλλογή 1983, σ. 531, σκέψη 7.

⁽⁸⁰⁾ Υπόθεση 155/82, *Επιτροπή κατά Βελγίου*, Συλλογή 1983, σ. 531, σκέψη 12. Βλ. επίσης υπόθεση C-12/02, *Grilli*, Συλλογή 2003, σ. I-11585, σκέψεις 48 και 49· υπόθεση C-193/94, *Σκαναβί και Χρυσανθακόπουλος*, Συλλογή 1996, σ. I-929, σκέψεις 36 έως 38.

⁽⁸¹⁾ Υπόθεση 155/82, *Επιτροπή κατά Βελγίου*, Συλλογή 1983, σ. 531, σκέψη 15.

⁽⁸²⁾ Υπόθεση 13/78, *Eggers*, Συλλογή 1978, σ. 605.

⁽⁸³⁾ Υπόθεση 231/83, *Cullet*, Συλλογή 1985, σ. 305· υπόθεση 82/77, *Van Tiggele*, Συλλογή 1978, σ. 15.

⁽⁸⁴⁾ Υπόθεση C-216/98, *Επιτροπή κατά Ελλάδος*, Συλλογή 2000, σ. I-8921, και υπόθεση C-302/00, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλογή 2002, σ. I-2055.

⁽⁸⁵⁾ Υπόθεση 65/75, *Tasca*, Rec. 1976, σ. 291· συνεκδικασθείσες υποθέσεις 88/75 έως 90/75, *SADAM*, Συλλογή 1976, σ. 129· υπόθεση 181/82, *Roussel*, Συλλογή 1983, σ. 3849· υπόθεση 13/77, *INNO κατά ATAB*, Συλλογή 1977, σ. 653.

Πάγωμα τιμών: Σε μια υπόθεση που αφορά εθνική νομοθεσία βάσει της οποίας όλες οι αυξήσεις τιμών πρέπει να κοινοποιούνται στις αρμόδιες αρχές τουλάχιστον δύο μήνες πριν τεθούν σε ισχύ, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι το πάγωμα τιμών που εφαρμόζονται εξίσου στα εγχώρια και στα εισαγόμενα προϊόντα δεν εξομοιώνεται από μόνο του με μέτρο ισοδύναμου αποτελέσματος με ποσοτικό περιορισμό. Μπορεί, ωστόσο, να έχει παρόμοιο αποτέλεσμα εκ των πραγμάτων, εάν οι τιμές καθορίζονται σε τέτοιο επίπεδο που καθιστά είτε αδύνατη είτε δυσχερή τη διάθεση στην αγορά εισαγόμενων προϊόντων σε σχέση με την εμπορία των εγχώριων προϊόντων⁽⁸⁶⁾. Αυτό συμβαίνει όταν οι εισαγωγείς μπορούν να διαθέσουν εισαγόμενα προϊόντα στην αγορά μόνο με ζημία.

Ο καθορισμός *κατώτατων και ανώτατων περιθωρίων κέρδους* σε ένα συγκεκριμένο ποσό και όχι ως ποσοστό της τιμής κόστους δεν συνιστά μέτρο ισοδύναμου αποτελέσματος κατά την έννοια του άρθρου 34 ΣΛΕΕ. Το ίδιο ισχύει και για τον καθορισμό ενός πάγιου περιθωρίου κέρδους από τις λιανικές πωλήσεις, κατ' αναλογία της τιμής λιανικής πώλησης την οποία καθορίζει ελεύθερα ο κατασκευαστής, τουλάχιστον όταν επιφέρει ικανοποιητικό κέρδος στην επιχείρηση λιανικής πώλησης. Αντίθετα, ο καθορισμός ενός ανώτατου περιθωρίου κέρδους σε ένα ενιαίο ποσό που εφαρμόζεται τόσο στα εγχώρια όσο και στα εισαγόμενα προϊόντα και το οποίο δεν λαμβάνει υπόψη το κόστος εισαγωγής εμπίπτει στο πεδίο του άρθρου 34 ΣΛΕΕ⁽⁸⁷⁾.

Από τότε που εκδόθηκε η απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση *Keck και Mithouard*, η οποία αφορούσε τη γαλλική νομοθεσία που απαγόρευε τη μεταπώληση με ζημία, οι εθνικές διατάξεις ελέγχου των τιμών εμπίπτουν στην έννοια των «μορφών πώλησης». Ως προς αυτό, δεν εμπίπτουν στο πεδίο του άρθρου 34 ΣΛΕΕ, εάν εφαρμόζονται σε όλους τους επιχειρηματίες οι οποίοι δραστηριοποιούνται στο εσωτερικό της εθνικής αγοράς και εάν επηρεάζουν κατά τον ίδιο ακριβώς τρόπο, εκ του νόμου και των πραγμάτων, την εμπορία εγχώριων προϊόντων και προϊόντων καταγωγής άλλων κρατών μελών. Το γεγονός ότι οι «έλεγχοι τιμών» συνιστούν «μορφές πώλησης» επιβεβαιώνεται στην απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση

Belgarmot, η οποία έκρινε ότι η βελγική νομοθεσία που απαγορεύει τις πωλήσεις με ζημία και τις πωλήσεις που επιφέρουν μόνο ελάχιστο περιθώριο κέρδους δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 34 ΣΛΕΕ.

Κάλυψη φαρμάκων από τα ασφαλιστικά ταμεία: Κατά γενικό κανόνα, το δίκαιο της ΕΕ δεν αφαιρεί από τα κράτη μέλη την εξουσία να οργανώνουν τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισής τους⁽⁸⁸⁾· όταν δεν υπάρχει εναρμόνιση σε επίπεδο ΕΕ, οι νόμοι του κάθε κράτους μέλους καθορίζουν τους όρους χορήγησης επιδομάτων κοινωνικής ασφάλισης. Εντούτοις, οι νόμοι αυτοί μπορεί να επηρεάζουν τις δυνατότητες διάθεσης στην αγορά και, ως εκ τούτου, ενδέχεται να επηρεάζουν τους όρους εισαγωγής των φαρμάκων. Εξυπακούεται ότι η απόφαση ενός κράτους μέλους σχετικά με την κάλυψη φαρμακευτικών προϊόντων από τα ασφαλιστικά ταμεία μπορεί να έχει αρνητική επίπτωση στην εισαγωγή των προϊόντων αυτών και να συνιστά εμπόδιο στην ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών.

Επιπλέον, από την απόφαση *Duphar* συνάγεται ότι οι διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας που ρυθμίζουν την κάλυψη των ιατρικών συσκευών από το εθνικό σύστημα ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης είναι συμβατές με το άρθρο 34 ΣΛΕΕ, εάν ο καθορισμός των προϊόντων τα οποία καλύπτονται και των προϊόντων τα οποία εξαιρούνται από την κάλυψη δεν συνιστά διάκριση σε σχέση με την καταγωγή των προϊόντων και γίνεται βάσει αντικειμενικών και επαληθεύσιμων κριτηρίων. Πρέπει, ακόμη, να είναι δυνατή η τροποποίηση του καταλόγου των καλυπτόμενων από τα ταμεία προϊόντων, όποτε αυτό απαιτείται για να υπάρξει συμμόρφωση με τα καθορισμένα κριτήρια. Ο όρος «αντικειμενικά και επαληθεύσιμα κριτήρια» που αναφέρει το Δικαστήριο μπορεί να αφορά την ύπαρξη στην αγορά και άλλων φθηνότερων προϊόντων με το ίδιο θεραπευτικό αποτέλεσμα, το γεγονός ότι τα εν λόγω προϊόντα διατίθενται ελεύθερα στην αγορά χωρίς να απαιτείται ιατρική συνταγή ή ότι τα προϊόντα αυτά δεν καλύπτονται από τα ταμεία για φαρμακευτικούς ή θεραπευτικούς λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας.

Οι διαδικαστικοί κανόνες που αφορούν την έκδοση των εθνικών αποφάσεων για την ασφα-

λιστική κάλυψη φαρμάκων καθορίστηκαν από την οδηγία 89/105/ΕΚ σχετικά με τη διαφάνεια των μέτρων που ρυθμίζουν τον καθορισμό των τιμών των φαρμάκων για ανθρώπινη χρήση και την κάλυψη του κόστους των στα πλαίσια των εθνικών ασφαλιστικών συστημάτων υγείας.

Στην υπόθεση *Decker*⁽⁸⁹⁾, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η εθνική ρύθμιση βάσει της οποίας η κάλυψη του κόστους ιατρικών προϊόντων υπόκειται σε προηγούμενη έγκριση από τον αρμόδιο οργανισμό ενός κράτους μέλους, όταν τα προϊόντα αγοράζονται σε άλλο κράτος μέλος, συνιστά περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων κατά την έννοια του άρθρου 34 ΣΛΕΕ, επειδή παρακινούν τους ασφαλισμένους να αγοράζουν τα προϊόντα αυτά στην ημεδαπή παρά σε άλλα κράτη μέλη και, επομένως, είναι ικανές να περιορίσουν την εισαγωγή των προϊόντων σε άλλα κράτη μέλη.

3.3.4. ΕΘΝΙΚΕΣ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΕΙΣ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ/ ΟΥΣΙΩΝ

Η απαγόρευση της διάθεσης στην αγορά ενός συγκεκριμένου προϊόντος ή μιας ουσίας είναι το πιο περιοριστικό μέτρο που θα μπορούσε να λάβει ένα κράτος μέλος από την άποψη της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων. Τα περισσότερα προϊόντα που αποτελούν στόχο εθνικών απαγορεύσεων είναι τα τρόφιμα⁽⁹⁰⁾, συμπεριλαμβανομένων των βιταμινών και άλλων συμπληρωμάτων διατροφής και των χημικών ουσιών⁽⁹¹⁾.

Οι δικαιολογίες που ως επί το πλείστον επικαλούνται τα κράτη μέλη γι' αυτά τα αυστηρότατα μέτρα είναι η προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων, των ζώων και των φυτών, σύμφωνα με το άρθρο 36 ΣΛΕΕ, και οι επιτακτικές ανάγκες που έχουν θεσπιστεί με τη νομολογία του Δικαστηρίου, όπως η προστασία του περιβάλλοντος. Οι προβαλλόμενοι δικαιολογητικοί λόγοι είναι συνήθως σύνθετοι. Το κράτος μέλος που επιβάλλει μια εθνική απαγόρευση σε ένα προϊόν/ουσία πρέπει να αποδείξει ότι το μέτρο είναι απαραίτητο και, κατά περίπτωση, ότι η διάθεση του εν λόγω προϊόντος στην αγορά θέτει τη δημόσια υγεία σε σοβαρό κίνδυνο και ότι τα μέτρα αυτά είναι σύμφωνα με την αρχή της ανα-

⁽⁸⁶⁾ Συνεκδικασθείσες υποθέσεις 16/79 έως 20/79, *Danis*, Συλλογή 1979/II, σ. 743.

⁽⁸⁷⁾ Υπόθεση 116/84, *Roelstraete*, Συλλογή 1985, σ. 1705· υπόθεση 188/86, *Lefèvre*, Συλλογή 1987, σ. 2963.

⁽⁸⁸⁾ Βλ. υπόθεση 238/82, *Duphar*, Συλλογή 1984, σ. 523, και υπόθεση C-70/95, *Sodemare κ.λπ.*, Συλλογή 1997, σ. I-3395.

⁽⁸⁹⁾ Υπόθεση C-120/95, *Decker*, Συλλογή 1998, σ. I-1831.

⁽⁹⁰⁾ Υπόθεση 174/82, *Sandoz*, Συλλογή 1983, σ. 2445· υπόθεση C-24/00, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλογή 2004, σ. I-1277· υπόθεση C-420/01, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλογή 2003, σ. I-6445· υπόθεση C-192/01, *Επιτροπή κατά Δανίας*, Συλλογή 2003, σ. I-9693· υπόθεση C-41/02, *Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών*, Συλλογή 2004, σ. I-11375· υπόθεση C-319/05, *Επιτροπή κατά Γερμανίας*, Συλλογή 2007, σ. I-9811.

⁽⁹¹⁾ Υπόθεση C-473/98, *Toolex*, Συλλογή 2000, σ. I-5681.

λογικότητας. Πρέπει, επίσης, να προσκομίσει τα σχετικά αποδεικτικά στοιχεία, όπως τεχνικά, επιστημονικά, στατιστικά και διατροφικά δεδομένα και άλλες συναφείς πληροφορίες⁽⁹²⁾.

Επιπλέον, ένα κράτος μέλος φέρει το βάρος της απόδειξης ότι ο διακηρυγμένος στόχος δεν μπορεί να επιτευχθεί με κανένα άλλο μέσο το οποίο θα είχε λιγότερο περιοριστική επίπτωση στο εμπόριο στο εσωτερικό της ΕΕ μεταξύ των κρατών μελών⁽⁹³⁾. Όσον αφορά, παραδείγματος χάριν, την απαγόρευση από τη Γαλλία της προσθήκης στα αναψυκτικά καφεΐνης πάνω από ένα συγκεκριμένο όριο, το Δικαστήριο έκρινε ότι «η κατάλληλη επισήμανση, η οποία ενημερώνει τους καταναλωτές για τη φύση, τα συστατικά και τα χαρακτηριστικά των εμπλουτισμένων τροφίμων, παρέχει στους καταναλωτές για τους οποίους ελλοχεύει κίνδυνος λόγω της υπερβολικής καταναλώσεως θρεπτικής ουσίας προστεθείσας στα εν λόγω τρόφιμα τη δυνατότητα να αποφασίσουν οι ίδιοι αν θα τα χρησιμοποιήσουν ή όχι»⁽⁹⁴⁾. Συνεπώς, το Δικαστήριο έκρινε ότι η απαγόρευση της προσθήκης καφεΐνης πάνω από ένα συγκεκριμένο όριο δεν ήταν απαραίτητη για να επιτευχθεί ο στόχος της προστασίας των καταναλωτών.

Η υπόθεση *Danish vitamins*⁽⁹⁵⁾ είχε ως αντικείμενο τη διοικητική πρακτική της Δανίας να απαγορεύει τον εμπλουτισμό των τροφίμων με βιταμίνες και ανόργανα στοιχεία, εάν δεν αποδεικνυόταν ότι ο εμπλουτισμός αυτός θα ανταποκρινόταν σε μια ανάγκη των κατοίκων της Δανίας. Το Δικαστήριο συμφώνησε καταρχήν ότι η ίδια η Δανία ήταν αρμόδια να αποφασίσει το επιθυμητό επίπεδο προστασίας της υγείας και της ζωής του ανθρώπου, έχοντας υπόψη την αρχή της αναλογικότητας. Το Δικαστήριο παρατήρησε, ωστόσο, ότι οι δανικές αρχές έφεραν το βάρος «να αποδείξουν σε κάθε επίδικη περίπτωση, λαμβανομένων υπόψη τόσο των εθνικών διατροφικών συνθηκών όσο και των αποτελεσμάτων της διεθνούς επιστημονικής έρευνας, ότι η κανονιστική τους ρύθμιση είναι αναγκαία για την αποτελεσματική προστασία των αγαθών που διαλαμβάνονται στη διάταξη αυτή και, συγκεκριμένα, ότι η διάθεση στο εμπόριο

των εν λόγω προϊόντων ενέχει πραγματικό κίνδυνο για τη δημόσια υγεία»⁽⁹⁶⁾. Αφού αξιολόγησε τη διοικητική πρακτική της Δανίας, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το επίμαχο μέτρο «αντίκειται στο κοινοτικό δίκαιο ως προς τον προσδιορισμό και την εκτίμηση ενός πραγματικού κινδύνου για τη δημόσια υγεία, ο οποίος απαιτεί μια σε βάθος και κατά περίπτωση εκτίμηση των αποτελεσμάτων που θα μπορούσε να έχει η προσθήκη των εν λόγω ανόργανων στοιχείων και βιταμινών»⁽⁹⁷⁾.

Γενικά, το Δικαστήριο υιοθέτησε μια συστατική ερμηνεία των μέτρων αυτού του τύπου. Εντούτοις, σε τομείς στους οποίους δεν υπάρχει επιστημονική βεβαιότητα όσον αφορά την επίπτωση ενός ειδικού προϊόντος ή μιας ουσίας, παραδείγματος χάριν στη δημόσια υγεία ή το περιβάλλον, το Δικαστήριο αντιμετώπιζε μεγαλύτερη δυσκολία να απορρίψει παρόμοιες απαγορεύσεις⁽⁹⁸⁾. Σε αυτές τις περιπτώσεις, σημαντικό ρόλο στη συνολική εκτίμηση της υπόθεσης από το Δικαστήριο διαδραματίζει και η αποκαλούμενη αρχή της πρόληψης⁽⁹⁹⁾.

Υπάρχει επίσης περίπτωση τα κράτη μέλη, αντί της ρητής απαγόρευσης, να απαιτούν απλώς την έκδοση προηγούμενης άδειας, προς το συμφέρον της δημόσιας υγείας, για την προσθήκη ουσιών οι οποίες έχουν εγκριθεί σε ένα άλλο κράτος μέλος. Σε αυτή την περίπτωση, οι υποχρεώσεις των κρατών μελών βάσει του δικαίου της ΕΕ τηρούνται μόνο αν οι διαδικασίες αυτές είναι προσβάσιμες και μπορούν να ολοκληρωθούν σε εύλογο χρόνο και εφόσον μπορεί να ασκηθεί βάσιμη προσφυγή κατά της απαγόρευσης ενός προϊόντος στα Δικαστήρια. Η διαδικασία αυτή πρέπει να προβλέπεται ρητά για ένα μέτρο γενικής εφαρμογής, δεσμευτικό για τις εθνικές αρχές. Τα χαρακτηριστικά αυτής της «απλουστευμένης διαδικασίας» θεσπίστηκαν με την απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση C-344/90⁽¹⁰⁰⁾.

3.3.5. ΕΓΚΡΙΣΗ ΤΥΠΟΥ

Οι απαιτήσεις για την έγκριση τύπου προκαθορίζουν τους κανονιστικούς και τεχνικούς όρους

και τις προϋποθέσεις ασφαλείας που πρέπει να πληροί ένα προϊόν. Κατά συνέπεια, η έγκριση τύπου δεν περιορίζεται σε έναν συγκεκριμένο κλάδο, εφόσον οι απαιτήσεις αυτές υφίστανται για ένα τεράστιο φάσμα προϊόντων, όπως ο θαλάσσιος εξοπλισμός, τα κινητά τηλέφωνα, τα επιβατικά οχήματα και ο ιατρικός εξοπλισμός.

Γενικά, η έγκριση τύπου απαιτείται πριν εκδοθεί η άδεια κυκλοφορίας ενός προϊόντος στην αγορά. Η συμμόρφωση με τις απαιτήσεις της έγκρισης τύπου συνήθως αποδεικνύεται με επισήμανση πάνω στο προϊόν. Η σήμανση CE, παραδείγματος χάριν, πιστοποιεί τη συμμόρφωση με τις εν λόγω απαιτήσεις είτε με δήλωση του κατασκευαστή είτε με πιστοποίηση από έναν τρίτο.

Αν και οι κοινές εγκρίσεις τύπου σε ευρωπαϊκή κλίμακα συνήθως διευκολύνουν την επισήμανση των προϊόντων στην εσωτερική αγορά, εθνικές εγκρίσεις τύπου σε μη εναρμονισμένους τομείς έχουν την τάση να δημιουργούν εμπόδια στη διακίνηση των εμπορευμάτων. Αποκλίνουσες προδιαγραφές προϊόντος εμποδίζουν τους κατασκευαστές να εμπορεύονται το ίδιο προϊόν σε διαφορετικά κράτη μέλη ή επιφέρουν πρόσθετο κόστος συμμόρφωσης. Οι υποχρεώσεις εξασφάλισης μιας εθνικής έγκρισης τύπου πριν από τη διάθεση των προϊόντων στην αγορά πρέπει, συνεπώς, να αντιμετωπίζονται ως μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος⁽¹⁰¹⁾.

Μολονότι ένα κράτος μέλος έχει δικαίωμα, για λόγους προστασίας της υγείας ή της ασφάλειας, να απαιτεί ένα προϊόν που έχει λάβει ήδη έγκριση σε ένα άλλο κράτος μέλος να υποβληθεί σε νέα διαδικασία εξέτασης και έγκρισης, το κράτος μέλος εισαγωγής πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις δοκιμασίες ή τους ελέγχους που έχουν διενεργηθεί στα κράτη μέλη εξαγωγής που παρέχουν ισοδύναμες εγγυήσεις⁽¹⁰²⁾.

Στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Πορτογαλίας*⁽¹⁰³⁾, η εποπτεύουσα αρχή αρνήθηκε να χορηγήσει την απαιτούμενη άδεια για την εγκατάσταση σωλήνων πολυαιθυλενίου, με την αιτιολογία

⁽⁹²⁾ Υπόθεση C-270/02, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλογή 2004, σ. I-1559.

⁽⁹³⁾ Υπόθεση 104/75, *De Peijper*, Συλλογή 1976, σ. 241.

⁽⁹⁴⁾ Υπόθεση C-24/00, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλογή 2004, σ. I-1277, σκέψη 75.

⁽⁹⁵⁾ Υπόθεση C-192/01, *Επιτροπή κατά Δανίας* (*Danish vitamins*), Συλλογή 2003, σ. I-9693.

⁽⁹⁶⁾ *Ibid.*, σκέψη 46.

⁽⁹⁷⁾ *Ibid.*, σκέψη 56.

⁽⁹⁸⁾ Υπόθεση C-473/98, *Toolex*, Συλλογή 2000, σ. I-5681· υπόθεση C-24/00, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλογή 2004, σ. I-1277.

⁽⁹⁹⁾ Βλ., στη συνέχεια, σημείο 6.1.2.

⁽¹⁰⁰⁾ Υπόθεση C-344/90, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλογή 1992, σ. I-4719.

⁽¹⁰¹⁾ Υπόθεση 21/84, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλογή 1985, σ. 1355.

⁽¹⁰²⁾ Υπόθεση C-455/01, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλογή 2003, σ. I-12023.

⁽¹⁰³⁾ Υπόθεση C-432/03, *Επιτροπή κατά Πορτογαλίας*, Συλλογή 2005, σ. I-9665.

ότι οι σωλήνες αυτοί δεν είχαν εγκριθεί από τον εθνικό φορέα ελέγχου. Τα πιστοποιητικά που διέθετε η επιχείρηση, τα οποία είχαν εκδοθεί από ένα ιταλικό ίδρυμα ελέγχου, δεν αναγνωρίστηκαν. Το Δικαστήριο έκρινε ότι οι αρμόδιες αρχές (στην προκειμένη περίπτωση οι πορτογαλικές αρχές) οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τα πιστοποιητικά που εκδίδουν οι οργανισμοί πιστοποίησης ενός άλλου κράτους μέλους, ιδίως εάν οι φορείς αυτοί είναι εξουσιοδοτημένοι από το κράτος μέλος γι' αυτό τον σκοπό. Εάν οι πορτογαλικές αρχές δεν διέθεταν επαρκή πληροφόρηση για να επαληθεύσουν τα εν λόγω πιστοποιητικά, θα μπορούσαν να λάβουν αυτά τα στοιχεία από τις αρχές του κράτους μέλους εξαγωγής. Απαιτείται μια ενεργητική προσέγγιση εκ μέρους του εθνικού φορέα στον οποίο υποβάλλεται η αίτηση έγκρισης ενός προϊόντος ή ζητείται να αναγνωρίσει το προϊόν.

3.3.6. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΓΚΡΙΣΗΣ

Τα εθνικά συστήματα που απαιτούν προηγούμενη έγκριση ενός προϊόντος προκειμένου να διατεθεί στην αγορά παρεμποδίζουν την πρόσβαση στην αγορά του κράτους μέλους εισαγωγής και πρέπει να θεωρούνται μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος με ποσοτικό περιορισμό επί των εισαγωγών κατά την έννοια του άρθρου 34 ΣΛΕΕ⁽¹⁰⁴⁾. Το Δικαστήριο έχει καθορίσει ορισμένους όρους βάσει των οποίων θα μπορούσε να δικαιολογηθεί η εν λόγω προηγούμενη έγκριση⁽¹⁰⁵⁾:

- πρέπει να βασίζεται σε αντικειμενικά, χωρίς διάκριση κριτήρια τα οποία είναι γνωστά εκ των προτέρων στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις, έτσι ώστε να οριοθετείται η άσκηση της διακριτικής ευχέρειας των εθνικών αρχών για να μη χρησιμοποιείται αυθαίρετα·
- δεν πρέπει να διπλασιάζει τους ελέγχους οι οποίοι έχουν ήδη διενεργηθεί στο πλαίσιο άλλων διαδικασιών, είτε στο ίδιο κράτος είτε σε άλλο κράτος μέλος·
- μια διαδικασία προηγούμενης έγκρισης είναι απαραίτητη μόνο εάν ο συνακόλουθος έλεγχος πρέπει να θεωρείται ότι θα

διενεργηθεί με υπερβολικά μεγάλη καθυστέρηση, ώστε να είναι ουσιαστικά αποτελεσματικός για να επιτρέψει την επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου·

- η διαδικασία δεν πρέπει, λόγω της διάρκειας και του δυσανάλογα μεγάλου κόστους το οποίο συνεπάγεται, να αποτρέπει τους επιχειρηματίες να υλοποιήσουν το επιχειρηματικό τους σχέδιο.

3.3.7. ΤΕΧΝΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΠΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΥΝ ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ (ΒΑΡΟΣ, ΣΥΣΤΑΣΗ, ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ, ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΗ, ΜΟΡΦΗ, ΜΕΓΕΘΟΣ, ΣΥΣΚΕΥΑΣΙΑ)

Οι απαιτήσεις που πρέπει να ικανοποιούν τα εισαγόμενα προϊόντα όσον αφορά το σχήμα, το μέγεθος, το βάρος, τη σύσταση, την παρουσίαση, την επισήμανση ή τη συσκευασία ενδέχεται να αναγκάζουν τους κατασκευαστές και τους εισαγωγείς να προσαρμόζουν τα εν λόγω προϊόντα στους κανόνες οι οποίοι ισχύουν στο κράτος μέλος στην αγορά του οποίου διατίθενται, παραδείγματος χάριν με τροποποίηση της επισήμανσης εισαγόμενων προϊόντων⁽¹⁰⁶⁾. Δεδομένου ότι παρόμοιες απαιτήσεις όσον αφορά την παρουσίαση των εμπορευμάτων συνδέονται άμεσα με το ίδιο το προϊόν, δεν θεωρούνται μορφές πώλησης αλλά μέτρο ισοδυνάμου αποτελέσματος κατά την έννοια του άρθρου 34 ΣΛΕΕ.

Τα κατωτέρω μέτρα, παραδείγματος χάριν, έχουν θεωρηθεί αντίθετα με τις διατάξεις του άρθρου 34 ΣΛΕΕ:

- μια απαίτηση να πωλείται η μαργαρίνη σε συσκευασίες κυβικού σχήματος για να διακρίνεται από το βούτυρο⁽¹⁰⁷⁾·
- η απαγόρευση από ένα κράτος μέλος της εμπορίας τεχνουργημάτων από πολύτιμα μέταλλα χωρίς τις απαιτούμενες (εθνικές επίσημες) σφραγίδες⁽¹⁰⁸⁾·

- η απαγόρευση της εμπορίας βίντεο και DVD που πωλούνται δι' αλληλογραφίας και μέσω του διαδικτύου, τα οποία δεν φέρουν σήμανση ημερομηνίας λήξης που να αντιστοιχεί σε απόφαση κατάταξης από ανώτερη περιφερειακή αρχή ή εθνικό οργανισμό αυτοελέγχου⁽¹⁰⁹⁾.

3.3.8. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ

Σε πολλές περιπτώσεις πριν από την υπόθεση *Keck και Mithouard*, το Δικαστήριο έκρινε ότι εθνικά μέτρα που επιβάλλουν περιορισμούς στη διαφήμιση εμπίπτουν στο πεδίο του άρθρου 34 ΣΛΕΕ. Παρόμοια υπόθεση ήταν η *Oosthoek* (υπόθεση 286/81) που αφορούσε απαγόρευση της προσφοράς ή της δωρεάν χορήγησης δώρων με στόχο την προώθηση πωλήσεων. Έκρινε ότι «νομοθεσία η οποία περιορίζει ή απαγορεύει ορισμένες μορφές διαφήμισης και ορισμένα μέσα προώθησης πωλήσεων μπορεί, αν και δεν επηρεάζει άμεσα τις εισαγωγές, να περιορίζει τον όγκο των εισαγωγών, διότι επηρεάζει τις ευκαιρίες εμπορίας των εισαγόμενων προϊόντων»⁽¹¹⁰⁾.

Μετά την υπόθεση *Keck και Mithouard*, το Δικαστήριο φάνηκε πως, από ορισμένες απόψεις, υιοθέτησε μια διαφορετική προσέγγιση (αντιμετώπιση των περιορισμών της διαφήμισης ως μορφή πώλησης), αλλά από άλλες απόψεις τόσο οι γενικοί εισαγγελείς όσο και οι δικαστές ακολουθούν και επεξεργάζονται την ίδια προσέγγιση (εγγενής σημασία της διαφήμισης για την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων). Όπως εξηγήθηκε ανωτέρω για την υπόθεση *Keck και Mithouard*, «κανόνες που θεσπίζουν απαιτήσεις τις οποίες πρέπει να ικανοποιούν τα προϊόντα» εξακολουθούν να αντιμετωπίζονται βάσει της απόφασης *Cassis de Dijon* και, κατά συνέπεια, να θεωρείται ότι εμπίπτουν *per se* στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 34 ΣΛΕΕ, χωρίς να είναι απαραίτητο να προσδιοριστεί αν έχουν και διακριτικό χαρακτήρα, ενώ οι μορφές πώλησης υπόκεινται σε έλεγχο για να διαπιστωθεί αν συνιστούν διάκριση⁽¹¹¹⁾. Εντούτοις, όπως επισήμανε ο γενι-

⁽¹⁰⁴⁾ Βλ. υπόθεση C-254/05, *Επιτροπή κατά Βελγίου*, Συλλογή 2007, σ. I-4269· υπόθεση C-432/03, *Επιτροπή κατά Πορτογαλίας*, Συλλογή 2005, σ. I-9665, σκέψη 41· υπόθεση C-249/07, *Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών*, 2008, δεν έχει δημοσιευτεί στη Συλλογή, σκέψη 26.

⁽¹⁰⁵⁾ Βλ. υπόθεση C-390/99, *Canal Satélite Digital*, Συλλογή 2002, σ. I-607.

⁽¹⁰⁶⁾ Υπόθεση C-33/97, *Colim*, Συλλογή 1999, σ. I-3175, σκέψη 37, και υπόθεση C-416/00, *Morellato*, Συλλογή 2003, σ. I-9343, σκέψεις 29 και 30.

⁽¹⁰⁷⁾ Υπόθεση 261/81, *Rau* κατά *De Smedt*, Συλλογή 1982, σ. 3961.

⁽¹⁰⁸⁾ Υπόθεση C-30/99, *Επιτροπή κατά Ιρλανδίας*, Συλλογή 2001, σ. I-4619.

⁽¹⁰⁹⁾ Υπόθεση C-244/06, *Dynamic Medien*, Συλλογή 2008, σ. I-505· σε αυτή την υπόθεση τα εμπόδια του εμπορίου κρίθηκαν ωστόσο δικαιολογημένα για λόγους προστασίας των ανηλίκων.

⁽¹¹⁰⁾ Σκέψη 15. Βλ. επίσης υποθέσεις προ-*Keck και Mithouard*: υπόθεση 362/88, *GB-INNO-BM*, Συλλογή 1990, σ. I-667, και συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-1/90 και C-176/90, *Aragonesa de Publicidad Exterior και Publivia*, Συλλογή 1991, σ. I-4151.

⁽¹¹¹⁾ P. Oliver, *Free Movement of Goods in the European Community*, 2003, σ. 124.

κός εισαγγελέας Poiares Maduro, το Δικαστήριο έπρεπε να προσδιορίσει τον χαρακτήρα της απλής διάκρισης που ορίστηκε στην απόφαση *Keck και Mithouard* ⁽¹¹²⁾. Κατά συνέπεια, ορισμένοι κανόνες που φαινομενικά εμπίπτουν στην κατηγορία των μορφών πώλησης εξετάζονται ως κανόνες που αφορούν τα προϊόντα. Αυτό ισχύει κατ' εξοχήν για μέτρα που αφορούν τη διαφήμιση, όταν τα μέτρα αυτά επηρεάζουν τους όρους που πρέπει να πληρούν αυτά τα προϊόντα ⁽¹¹³⁾. Εντούτοις, η προσέγγιση που ακολουθεί συνήθως το Δικαστήριο μετά την υπόθεση *Keck και Mithouard* βασίζεται στη διαπίστωση ότι οι περιορισμοί της διαφήμισης και της προβολής πρέπει να θεωρούνται «ως μορφές πώλησης» ⁽¹¹⁴⁾ και, εάν δεν συνιστούν διακριτική μεταχείριση, δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 34 ΣΛΕΕ.

Η προσέγγιση του Δικαστηρίου στις υποθέσεις διαφήμισης φαίνεται ότι βασίζεται σε τρία βασικά στάδια. Πρώτον, υποστηρίζει ότι ορισμένες μέθοδοι προώθησης πωλήσεων ενός προϊόντος συνιστούν μορφή πώλησης. Δεύτερον, εξετάζει το πεδίο του περιορισμού της διαφήμισης (εάν πρόκειται για ρητή απαγόρευση ή μη). Τρίτον, εξετάζει τη διάκριση (αν ο επίδικος εθνικός προσδιορισμός επηρεάζει την εμπορία προϊόντων που εισάγονται από άλλα κράτη μέλη με διαφορετικό τρόπο σε σχέση με τα εγχώρια προϊόντα). Σε ορισμένες υποθέσεις, το Δικαστήριο φαίνεται ότι συνδέει το πεδίο του περιορισμού (ολικού ή μερικού) με διακριτική μεταχείριση. Με άλλους όρους, εάν ο περιορισμός είναι πλήρης, εικάζεται ότι θα είχε μεγαλύτερη επίπτωση στα εισαγόμενα προϊόντα ⁽¹¹⁵⁾ και, εάν είναι μερικός, ότι θα μπορούσε να επηρεάσει κατά τον ίδιο βαθμό και τα εγχώρια και τα εισαγόμενα προϊόντα ⁽¹¹⁶⁾. Εντούτοις, πρέπει να επισημανθεί ότι το Δικαστήριο στις υποθέσεις *Dior* ⁽¹¹⁷⁾ και *Gourmet International Products* ⁽¹¹⁸⁾ ανέφερε ότι ορισμένες απαγορεύσεις της διαφήμισης δεν θα είχαν αναγκαστικά μεγαλύτερη επίπτωση στις εισαγωγές ⁽¹¹⁹⁾.

3.3.9. ΥΠΟΧΡΕΩΣΕΙΣ ΠΑΡΑΚΡΑΤΗΣΗΣ

Τα συστήματα παρακράτησης ποσού έναντι επιστροφής των συσκευασιών, ιδίως στον τομέα των αναψυκτικών, αποτελούν τα τελευταία έτη μόνιμο αντικείμενο συζητήσεων βάσει της περιβαλλοντικής νομοθεσίας και των κανόνων εσωτερικής αγοράς. Για επιχειρηματίες που δραστηριοποιούνται σε διάφορα κράτη μέλη, τα συστήματα αυτά συχνά καθιστούν αδύνατη την πώληση του ίδιου προϊόντος με την ίδια συσκευασία σε περισσότερα κράτη μέλη. Αντίθετα, απαιτείται από τους παραγωγούς ή τους εισαγωγείς να προσαρμόζουν τις συσκευασίες τους στις ανάγκες κάθε κράτους μέλους, γεγονός που συνήθως συνεπάγεται πρόσθετα κόστη. Κατά συνέπεια, τα μέτρα αυτά έχουν επίπτωση στο ίδιο το προϊόν και όχι μόνο στη συγκεκριμένη μορφή πώλησης. Η επίπτωση αυτών των συστημάτων, ιδίως στην κατανομή αγορών, συχνά καταστρατηγεί την ιδέα μιας πραγματικά εσωτερικής αγοράς. Ως εκ τούτου, εθνικές απαιτήσεις αυτού του τύπου μπορεί να θεωρούνται εμπόδια του εμπορίου βάσει του άρθρου 34 ΣΛΕΕ.

Παρά το γεγονός ότι χαρακτηρίζονται εμπόδια του εμπορίου, μπορεί να δικαιολογούνται, παραδείγματος χάριν, για λόγους που συνδέονται με την προστασία του περιβάλλοντος. Σε δύο αποφάσεις σχετικά με το γερμανικό σύστημα υποχρεωτικής παρακράτησης για τις μη επαναχρησιμοποιήσιμες συσκευασίες αναψυκτικών, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι, με βάση το δίκαιο της ΕΕ, τα κράτη μέλη μπορούν να επιλέγουν ανάμεσα σε ένα σύστημα παρακράτησης έναντι επιστροφής συσκευασιών, σε ένα συνολικό σύστημα συλλογής απορριμμάτων συσκευασιών ή σε έναν συνδυασμό των δύο συστημάτων ⁽¹²⁰⁾. Όταν ένα κράτος μέλος επιλέγει σύστημα παρακράτησης έναντι επιστροφής, πρέπει να πληρούνται ορισμένοι όροι, έτσι ώστε το σύστημα αυτό να είναι σύμφωνο

με τις διατάξεις της οδηγίας 94/62/ΕΚ σχετικά με τις συσκευασίες και τα απορρίμματα συσκευασιών και με τα άρθρα 34 έως 36 ΣΛΕΕ. Το κράτος μέλος οφείλει, παραδείγματος χάριν, να εξασφαλίζει ότι το σύστημα είναι απολύτως λειτουργικό, καλύπτει το σύνολο της επικράτειάς του και είναι προσβάσιμο σε κάθε παραγωγό ή διανομέα χωρίς διακρίσεις. Επιπλέον, πρέπει να παραχωρείται επαρκής μεταβατική περίοδος, ώστε να μπορούν οι παραγωγοί και οι διανομείς να προσαρμόζονται στις νέες απαιτήσεις και να διασφαλίζεται η ομαλή λειτουργία του συστήματος.

Στην υπόθεση 302/86 ⁽¹²¹⁾, το Δικαστήριο ανέλυσε ένα σύστημα χρέωσης έναντι επιστροφής των κενών συσκευασιών μπίρας και αναψυκτικών που έθεσε σε εφαρμογή η Δανία, βάσει του οποίου επιτρεπόταν να χρησιμοποιούνται μόνο εγκεκριμένες τυποποιημένες συσκευασίες. Αν και το Δικαστήριο ενέκρινε το σύστημα χρέωσης και επιστροφής των κενών συσκευασιών ως απαραίτητο στοιχείο ενός συστήματος που αποσκοπούσε στη διασφάλιση της επαναχρησιμοποίησης των συσκευασιών και ήταν, συνεπώς, αναγκαία για την επίτευξη των σκοπών της προστασίας του περιβάλλοντος, έκρινε ότι η υποχρέωση χρησιμοποίησης τόσο των τυποποιημένων συσκευασιών όσο και των εγκεκριμένων από τις εθνικές αρχές είναι δυσανάλογες.

3.3.10. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΕΣ ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ, ΣΗΜΑΤΑ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ, ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΕΘΝΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

Κατά κανόνα, μια επιβαλλόμενη από κράτος υποχρέωση κατάθεσης δήλωσης καταγωγής συνιστά μέτρο ισοδυναμίου αποτελέσματος αντίθετο με τις διατάξεις του άρθρου 34 ΣΛΕΕ. Σε περιπτώσεις όπου τα ίδια τα κράτη μέλη πραγματοποιούν ή στηρίζουν διαφημιστικές εκστρατείες οι οποίες συνεπάγονται την εφαρμογή σημάτων ποιότητας/καταγωγής, το Δικαστήριο έκρινε ότι τα συστήματα αυτά έχουν, τουλάχιστον εν δυνά-

⁽¹¹²⁾ Προτάσεις του εισαγγελέα στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-158/04 και C-159/04, *Άλφα Βήτα Βασιλόπουλος και Carrefour-Μαρινόπουλος*, Συλλογή 2006, σ. I-8135, σκέψεις 26 έως 29.

⁽¹¹³⁾ Υπόθεση C-470/93, *Mars*, Συλλογή 1995, σ. I-1923, σκέψη 13 (το μέτρο απαιτεί πρόσθετη συσκευασία και δαπάνες διαφήμισης). Βλ. επίσης υπόθεση C-368/95, *Familiapress*, Συλλογή 1997, I-3689, σκέψη 11.

⁽¹¹⁴⁾ Βλ. υπόθεση C-292/92, *Hünernund κ.λπ.*, Συλλογή 1993, σ. I-6787 (απαγόρευση της διαφήμισης «παραφαρμακευτικών» προϊόντων εκτός των χώρων των φαρμακείων), και υπόθεση C-412/93, *Leclerc-Siplec*, Συλλογή 1995, σ. I-179 (απαγόρευση τηλεοπτικής διαφήμισης): P. Oliver, *Free Movement of Goods in the European Community*, 2003, υπό 7.43.

⁽¹¹⁵⁾ Σε αυτό το πλαίσιο βλ. υπόθεση C-405/98, *Gourmet International Products*, Συλλογή 2001, σ. I-1795· συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-34/95 και C-36/95, *De Agostini και TV-Shop*, Συλλογή 1997, σ. I-3843, και υπόθεση C-239/02, *Douwe Egberts*, Συλλογή 2004, σ. I-7007 (απαγόρευση αναφορών σε προϊόντα «αδυνατίσματος» και σε «ιατρικές συστάσεις, βεβαιώσεις, διακηρύξεις ή δηλώσεις έγκρισης»).

⁽¹¹⁶⁾ Σε αυτό το πλαίσιο βλ. υπόθεση C-292/92, *Hünernund κ.λπ.*, Συλλογή 1993, σ. I-6787, και υπόθεση C-71/02, *Karner*, Συλλογή 2004, σ. I-3025 (απαγόρευση αναφορών στο γεγονός ότι τα προϊόντα προέρχονται από πτώχευση).

⁽¹¹⁷⁾ Υπόθεση C-337/95, *Dior*, Συλλογή 1997, σ. I-6013.

⁽¹¹⁸⁾ Υπόθεση C-405/98, *Gourmet International Products*, Συλλογή 2001, σ. I-1795.

⁽¹¹⁹⁾ P. Oliver και S. Enchelmaier, «Free Movement of Goods: Recent Developments in the Case Law», (2007) CML Rev. 649 υπό 675.

⁽¹²⁰⁾ Υπόθεση C-463/01, *Επιτροπή κατά Γερμανίας*, Συλλογή 2004, σ. I-11705· υπόθεση C-309/02, *Radlberger Getränkegesellschaft και S. Spitz*, Συλλογή 2004, σ. I-11763.

⁽¹²¹⁾ Υπόθεση 302/86, *Επιτροπή κατά Δανίας*, Συλλογή 1988, σ. 4607.

μει, περιοριστικές επιπτώσεις στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων μεταξύ των κρατών μελών. Ένα τέτοιο σύστημα, που θεσπίζεται για να προωθήσει τη διανομή των ίδιων προϊόντων τα οποία κατασκευάζονται σε μία συγκεκριμένη χώρα ή περιοχή και για τα οποία το διαφημιστικό μήνυμα τονίζει την καταγωγή των σχετικών προϊόντων, μπορεί να ενθαρρύνει τους καταναλωτές να αγοράζουν αυτά τα προϊόντα αποκλείοντας τα εισαγόμενα προϊόντα⁽¹²²⁾. Ο ίδιος κανόνας ισχύει και στην περίπτωση σημάνσεων στις οποίες δεν αναφέρεται η χώρα παραγωγής, αλλά η συμμόρφωση του προϊόντος με τις εθνικές προδιαγραφές⁽¹²³⁾.

Οι κανόνες ενός κράτους μέλους σχετικά με τη σήμανση γεωγραφικής ένδειξης/ποιότητας θα μπορούσαν να είναι αποδεκτοί, εάν το εν λόγω προϊόν κατέχει πράγματι ιδιότητες και χαρακτηριστικά που οφείλονται στο γεγονός ότι προέρχεται από μία συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή⁽¹²⁴⁾, ή εάν η γεωγραφική ένδειξη αφορά ένα ειδικό στοιχείο της παράδοσης της εν λόγω περιοχής⁽¹²⁵⁾. Επίσης, η υποχρέωση αυτή θα ήταν ενδεχομένως δικαιολογημένη, εάν για παράδειγμα η συσκευασία ή η σήμανση του προϊόντος θα μπορούσαν να παραπλανήσουν τους καταναλωτές.

Μέτρα που ενθαρρύνουν ή εκφράζουν προτίμηση για την αγορά μόνο εγχώριων προϊόντων είναι μέτρα ισοδυναμού αποτελέσματος βάσει του άρθρου 34 ΣΛΕΕ. Η γνωστότερη υπόθεση παρόμοιου κινήτρου αγοράς εθνικών προϊόντων ήταν η μεγάλη κλίμακας διαφημιστική εκστρατεία *Buy Irish*⁽¹²⁶⁾ (Αγοράστε ιρλανδικά) με στόχο να ενθαρρυνθούν οι Ιρλανδοί να αγοράζουν εγχώρια και όχι εισαγόμενα προϊόντα. Το Δικαστήριο αποφάσισε ότι, επειδή η εκστρατεία αυτή αποτελούσε καθαρή προσπάθεια μείωσης της ροής των εισαγωγών, συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 34 ΣΛΕΕ.

Τα κράτη μέλη μπορούν να επιτρέπουν σε οργανώσεις να ενθαρρύνουν την αγορά συγκεκριμένων τύπων οπωροκηπευτικών, παραδείγματος χάριν με το να αναφέρουν τις ιδιαίτερες ιδιότητές τους, ακόμη και αν οι ποικιλίες είναι χαρακτηριστικές εθνικών προϊόντων, υπό τον

όρο ότι δεν συνιστάται στους καταναλωτές να αγοράζουν εγχώρια προϊόντα αποκλειστικά και μόνο λόγω της εθνικής προέλευσής τους⁽¹²⁷⁾.

3.3.11. ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

Οι γλωσσικοί περιορισμοί που επιβάλλονται σε μη εναρμονισμένους τομείς συνιστούν εμπόδιο του εμπορίου στο εσωτερικό της ΕΕ που απαγορεύεται βάσει του άρθρου 34 ΣΛΕΕ, εφόσον πρέπει να τοποθετείται διαφορετική σήμανση σε προϊόντα που προέρχονται από άλλα κράτη μέλη, γεγονός που συνεπάγεται πρόσθετο κόστος συσκευασίας⁽¹²⁸⁾. Η υποχρέωση αυτή μπορεί να εφαρμόζεται με πολλούς τρόπους σε σχέση με τα προϊόντα: δηλώσεις, διαφημιστικά μηνύματα, εγγυήσεις, τεχνικές οδηγίες, οδηγίες χρήσης κ.λπ.

Η υποχρέωση χρησιμοποίησης μιας συγκεκριμένης γλώσσας σε στάδια πριν από την πώληση στον τελικό καταναλωτή δεν μπορεί να αιτιολογηθεί για λόγους προστασίας του καταναλωτή, εφόσον αυτός ο τύπος απαίτησης δεν είναι απαραίτητος· οι παραγωγοί, οι εισαγωγείς, οι επιχειρήσεις χονδρικής πώλησης και λιανικής πώλησης, που είναι και οι μοναδικοί φορείς που συμμετέχουν στη διακίνηση των προϊόντων, πραγματοποιούν τις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες στη γλώσσα την οποία γνωρίζουν καλά ή στην οποία θα μπορούσαν να λάβουν τα συγκεκριμένα στοιχεία τα οποία χρειάζονται.

Οι πωλήσεις στον τελικό καταναλωτή είναι διαφορετικό ζήτημα. Η διαφορά προσέγγισης είναι κατανοητή, δεδομένου ότι, σε αντίθεση με τους επιχειρηματίες για τους οποίους η γνώση αυτή συνδέεται με την επιχειρηματική τους δραστηριότητα ή είναι σε θέση να λάβουν την πληροφόρηση που χρειάζονται, δεν είναι δυνατό να ληφθεί ως υπόθεση ότι ο καταναλωτής κατανοεί εύκολα τη γλώσσα των άλλων κρατών μελών.

Στην απόφασή του στην υπόθεση C-366/98, *Geffroy*⁽¹²⁹⁾, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 34 ΣΛΕΕ «πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι απαγορεύει εθνική ρύθμιση [...] που επιβάλ-

λει τη χρήση ορισμένης γλώσσας για την επισήμανση των τροφίμων, χωρίς να προβλέπει τη δυνατότητα χρήσεως μιας άλλης γλώσσας, εύκολα καταληπτής από τους αγοραστές, ή τη δυνατότητα εξασφάλισης της πληροφόρησης του αγοραστή με άλλα μέσα».

Στην υπόθεση C-85/94, *Piageme*⁽¹³⁰⁾, το Δικαστήριο ανέφερε σχετικά με τον καθορισμό μιας γλώσσας εύκολα καταληπτής από τους αγοραστές ότι θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψη διάφοροι παράγοντες, όπως «η τυχόν ομοιότητα των λέξεων σε διάφορες γλώσσες, η γενική γνώση περισσότερων της μιας γλωσσών από τον συγκεκριμένο πληθυσμό ή η ύπαρξη ιδιαίτερων περιστάσεων όπως η μεγάλη εκστρατεία ενημερώσεως ή η ευρεία διάδοση του προϊόντος, υπό την προϋπόθεση ότι μπορεί να διαπισωθεί η επαρκής πληροφόρηση του καταναλωτή».

Από τη γενική αρχή της αναλογικότητας συνάγεται ότι τα κράτη μέλη μπορούν να λαμβάνουν εθνικά μέτρα που να απαιτούν την αναγραφή ορισμένων χαρακτηριστικών των εγχώριων ή εισαγόμενων προϊόντων σε γλώσσα εύκολα κατανοητή στον καταναλωτή. Επιπλέον, το εν λόγω εθνικό μέτρο δεν πρέπει να αποκλείει τη δυνατότητα χρησιμοποίησης και άλλων μέσων ενημέρωσης των καταναλωτών, όπως τα σχέδια, τα σύμβολα και τα εικονογραφήματα⁽¹³¹⁾. Τέλος, και σε όλες τις περιστάσεις, ένα μέτρο αυτού του τύπου πρέπει να περιορίζεται στα στοιχεία που το οικείο κράτος μέλος έχει καταστήσει υποχρεωτικά και για τα οποία η χρησιμοποίηση άλλων μέσων εκτός από τη μετάφραση δεν θα ήταν κατάλληλη για να παρασχεθεί στους καταναλωτές η απαραίτητη πληροφόρηση. Παρ' όλα αυτά, αυτή η αρχή της αναλογικότητας πρέπει να εξετάζεται σε κάθε περίπτωση χωριστά.

3.3.12. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΕΞ ΑΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΠΩΛΗΣΕΩΝ (ΠΩΛΗΣΕΙΣ ΜΕΣΩ ΤΟΥ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟΥ, ΠΑΡΑΓΓΕΛΙΕΣ ΔΙ' ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑΣ Κ.Λ.Π.)

Με την πρόοδο των τεχνολογιών της πληροφόρησης και επικοινωνίας, η διακίνηση των αγα-

⁽¹²²⁾ Υπόθεση C-325/00, *Επιτροπή κατά Γερμανίας*, Συλλογή 2002, σ. I-9977 («aus deutschen Landen frisch auf den Tisch»)· υπόθεση C-6/02, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλογή 2003, σ. I-2389· υπόθεση C-255/03, *Επιτροπή κατά Βελγίου*, δεν έχει δημοσιευτεί στη Συλλογή.

⁽¹²³⁾ Υπόθεση C-227/06, *Επιτροπή κατά Βελγίου*, 2008, δεν έχει δημοσιευτεί στη Συλλογή.

⁽¹²⁴⁾ Υπόθεση 12/74, *Επιτροπή κατά Γερμανίας*, Συλλογή 1975, σ. 87.

⁽¹²⁵⁾ Υπόθεση 113/80, *Επιτροπή κατά Ιρλανδίας*, Συλλογή 1981, σ. 1625.

⁽¹²⁶⁾ Υπόθεση 249/81, *Επιτροπή κατά Ιρλανδίας*, Συλλογή 1982, σ. 4005.

⁽¹²⁷⁾ Υπόθεση 222/82, *Apple and Pear Development Council*, Συλλογή 1983, σ. 4083.

⁽¹²⁸⁾ Υπόθεση C-33/97, *Colim*, Συλλογή 1999, σ. I-3175.

⁽¹²⁹⁾ Υπόθεση C-366/98, *Geffroy*, Συλλογή 2000, σ. I-6579.

⁽¹³⁰⁾ Υπόθεση C-85/94, *Piageme*, Συλλογή 1995, σ. I-2955.

⁽¹³¹⁾ Υπόθεση C-33/97, *Colim*, Συλλογή 1999, σ. I-3175, σκέψεις 41 έως 43.

θών στην εσωτερική αγορά πραγματοποιείται όλο και περισσότερο μέσω αυτών των οδών. Έτσι, δεν εκπλήσσει το ότι έχουν ασκηθεί προσφυγές ενώπιον του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου με αντικείμενο τις διατάξεις του άρθρου 34 ΣΛΕΕ σε σχέση με τις συναλλαγές μέσω του διαδικτύου οι οποίες συνεπάγονται τη μεταφορά εμπορευμάτων από ένα κράτος μέλος σε ένα άλλο.

Οι ερωτήσεις που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο στην υπόθεση *Deutscher Apothekerverband*⁽¹³²⁾ προέκυψαν σε εθνικές δικαστικές διαδικασίες σχετικές με πωλήσεις φαρμάκων για ανθρωπινή χρήση μέσω του διαδικτύου σε ένα κράτος μέλος διαφορετικό από εκείνο στο οποίο ήταν εγκατεστημένη η *DocMorris*. Το γερμανικό δίκαιο την εποχή εκείνη απαγόρευε τις εξ αποστάσεως πωλήσεις φαρμακευτικών προϊόντων, η πώληση των οποίων επιτρέπεται μόνο στα φαρμακεία.

Η πρώτη ερώτηση την οποία έθεσε το εθνικό δικαστήριο ήταν αν υφίσταται παραβίαση του άρθρου 34 ΣΛΕΕ σε περίπτωση που εγκεκριμένα φάρμακα, η πώληση των οποίων περιορίζεται στα φαρμακεία στο οικείο κράτος μέλος, απαγορεύεται να εισαχθούν για εμπορικούς σκοπούς δι' αλληλογραφίας μέσω φαρμακείων που έχουν άδεια σε άλλα κράτη μέλη κατόπιν ατομικής παραγγελίας μέσω του διαδικτύου.

Στην αρχή, το Δικαστήριο αντιμετώπισε αυτό το εθνικό περιοριστικό μέτρο ως μορφή πώλησης. Σύμφωνα με την απόφαση στην υπόθεση *Keck και Mithouard*, ένα σύστημα πωλήσεων θα μπορούσε να υπαχθεί στο πεδίο του άρθρου 34 ΣΛΕΕ, εάν συνιστά διακριτική μεταχείριση. Για να καθορίσει αν υφίσταται διάκριση, το Δικαστήριο επισημαίνει τη σύνδεση ανάμεσα στο πεδίο του περιοριστικού μέτρου και της διάκρισης. Πρώτον, σύμφωνα με την απόφαση *De Agostini και TV-Shop* (σημασία της διαφήμισης για την πώληση του εν λόγω προϊόντος)⁽¹³³⁾, το Δικαστήριο τόνισε τηρουμένων των αναλογιών τη σημασία του διαδικτύου για την πώληση

ενός προϊόντος. Στη συνέχεια εξήγησε πώς μια ρητή απαγόρευση συνιστά μεγαλύτερο εμπόδιο για τα φαρμακεία εκτός Γερμανίας παρά για τα εντός Γερμανίας και, ως εκ τούτου, το μέτρο συνιστά παραβίαση του άρθρου 34 ΣΛΕΕ.

Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έκρινε ότι, για τα εκτός Γερμανίας φαρμακεία, το διαδίκτυο παρέχει πολύ σημαντική δυνατότητα απόκτησης «άμεσης πρόσβασης» στη γερμανική αγορά⁽¹³⁴⁾. Το Δικαστήριο εξήγησε ότι μια απαγόρευση που έχει μεγαλύτερη επίπτωση στα φαρμακεία τα οποία βρίσκονται εκτός Γερμανίας θα μπορούσε να εμποδίσει την πρόσβαση στην αγορά προϊόντων από τα άλλα κράτη μέλη σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι εμποδίζει την πρόσβαση των εγχώριων προϊόντων.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο εξέτασε τις πιθανές δικαιολογίες. Όσον αφορά τις αιτιολογήσεις που συνδέονται με τα μη συνταγογραφούμενα φάρμακα, το Δικαστήριο έκρινε ότι κανένας από τους λόγους που προβλήθηκαν δεν μπορούσε να αποτελέσει έγκυρη βάση για απόλυτη απαγόρευση των πωλήσεων δι' αλληλογραφίας φαρμάκων για τα οποία δεν απαιτείται ιατρική συνταγή.

Όσον αφορά τα συνταγογραφούμενα φάρμακα, το Δικαστήριο επισήμανε καταρχήν ότι η χορήγηση αυτών των φαρμάκων στο κοινό πρέπει να υπόκειται σε αυστηρότερο έλεγχο. Το Δικαστήριο υποστήριξε ότι, λόγω των κινδύνων που συνδέονται με τη χρήση αυτών των φαρμάκων, η ανάγκη να υπάρχει δυνατότητα αποτελεσματικού ελέγχου της αυθεντικότητας των συνταγών των ιατρών και να εξασφαλίζεται ότι το φάρμακο παραδίδεται στον ίδιο τον πελάτη ή σε πρόσωπο το οποίο ο πελάτης εξουσιοδότησε να το παραλάβει είναι τόσο μεγάλη που δικαιολογεί την απαγόρευση των πωλήσεων δι' αλληλογραφίας⁽¹³⁵⁾. Επιπλέον, το Δικαστήριο έκρινε ότι οι απαγορεύσεις ενδέχεται να δικαιολογούνται για λόγους δημοσιονομικής ισορροπίας του συστήματος κοινωνικών ασφαλίσεων ή της ακεραιότητας του εθνικού συστήματος υγείας⁽¹³⁶⁾.

3.3.13. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΣΤΙΣ ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ ΑΓΑΘΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΧΡΗΣΗΣ

Το άρθρο 34 ΣΛΕΕ δεν παρέχει μόνο στις επιχειρήσεις το δικαίωμα να εισάγουν αγαθά για εμπορικούς σκοπούς αλλά και σε ιδιώτες να εισάγουν αγαθά για προσωπική χρήση, σύμφωνα με την απόφαση *Schumacher*⁽¹³⁷⁾. Στην υπόθεση αυτή, ένας ιδιώτης παράγγειλε ένα φαρμακευτικό σκεύασμα από τη Γαλλία για προσωπική του χρήση. Οι τελωνειακές αρχές της Γερμανίας, ωστόσο, όπου διέμενε το εν λόγω άτομο, αρνήθηκαν να εκτελωνίσουν το προϊόν. Το εθνικό δικαστήριο παρέπεμψε στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο το ερώτημα αν ήταν αντίθετη με τα άρθρα 34 και 36 ΣΛΕΕ η νομοθεσία που απαγόρευε σε έναν ιδιώτη να εισάγει για προσωπική χρήση ένα φάρμακο που διέθετε άδεια κυκλοφορίας στο κράτος μέλος εισαγωγής, χορηγούνταν σ' αυτό χωρίς συνταγή και είχε αγοραστεί σε φαρμακείο ενός άλλου κράτους μέλους. Το Δικαστήριο καταρχήν επισήμανε ότι η νομοθεσία αυτή παραβίαζε το άρθρο 34 ΣΛΕΕ. Εξετάζοντας τις πιθανές αιτιολογήσεις, έκρινε ότι το μέτρο δεν μπορούσε να δικαιολογηθεί για λόγους προστασίας της δημόσιας υγείας. Εξήγησε ότι η αγορά φαρμάκων από φαρμακείο ενός άλλου κράτους μέλους παρείχε ισοδύναμη εγγύηση με αυτήν που παρείχε ένα φαρμακείο της ημεδαπής. Το συμπέρασμα αυτό ενισχύθηκε επίσης από το γεγονός ότι οι όροι πρόσβασης στο επάγγελμα του φαρμακοποιού και στην άσκηση αυτού του επαγγέλματος ρυθμίζονται από το παράγωγο δίκαιο της ΕΕ.

Όπως συνάγεται από την απόφαση στην υπόθεση *Escalier and Bonnarel*⁽¹³⁸⁾, οι ιδιώτες οι οποίοι εισάγουν αγαθά για προσωπική χρήση υπόκεινται και σε ορισμένες υποχρεώσεις οι οποίες εφαρμόζονται στις εισαγωγές για εμπορικούς σκοπούς. Στην προκειμένη περίπτωση, ασκήθηκαν ποινικές δίωξεις σε βάρος δύο ατόμων τα οποία κατηγορήθηκαν ότι είχαν στην κατοχή τους και είχαν την πρόθεση να χρησιμοποιήσουν φυτοφάρμακα που προοριζόνταν για γεωργική χρήση χωρίς να διαθέτουν άδεια

⁽¹³²⁾ Υπόθεση C-322/01, *Deutscher Apothekerverband*, Συλλογή 2003, σ. I-14887.

⁽¹³³⁾ Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-34/95 έως C-36/95, *De Agostini και TV-Shop*, Συλλογή 1997, σ. I-3843, σκέψεις 43 και 44. Ο γενικός εισαγγελέας Geelhoed (υπόθεση C-239/02, *Douwe Egberts*, Συλλογή 2004, σ. I-7007, σημείο 68) αντικρούει αυτό το επιχειρήμα βάσει της συλλογιστικής του Δικαστηρίου στις υποθέσεις C-292/92, *Hünemund κ.λπ.* (Συλλογή 1993, σ. I-6787), και C-412/93, *Leclerc-Siplec* (Συλλογή 1995, σ. I-179). Υποστήριξε ότι οι απαγορεύσεις της διαφήμισης στις δύο τελευταίες υποθέσεις ήταν περιορισμένης έκτασης. Επισήμανε ότι το Δικαστήριο στις δύο τελευταίες υποθέσεις προσέδωσε σημασία στο γεγονός ότι η οι εν λόγω περιορισμοί δεν επηρέαζαν τις δυνατότητες άλλων εμπόρων να διαφημίζουν τα ίδια προϊόντα με άλλα μέσα. Με άλλους όρους, «η λειτουργία την οποία επιτελεί η διαφήμιση σε σχέση με την πρόσβαση στην αγορά για τα εν λόγω προϊόντα παρέμεινε άθικτη».

⁽¹³⁴⁾ Υπόθεση C-322/01, *Deutscher Apothekerverband*, Συλλογή 2003, σ. I-14887, σκέψη 74.

⁽¹³⁵⁾ Σκέψη 119.

⁽¹³⁶⁾ Σκέψη 123.

⁽¹³⁷⁾ Υπόθεση 215/87, *Schumacher*, Συλλογή 1989, σ. 617.

⁽¹³⁸⁾ Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-260/06 και C-261/06, *Escalier and Bonnarel*, Συλλογή 2007, σ. I-9717.

κυκλοφορίας. Οι κατηγορούμενοι υποστήριξαν ότι οι εθνικές απαιτήσεις για την άδεια κυκλοφορίας προϊόντων δεν μπορούσαν να εφαρμοστούν στους γεωργούς οι οποίοι εισήγαν προϊόντα όχι για εμπορικούς σκοπούς αλλά για ιδιωτική χρήση. Το Δικαστήριο έκρινε ότι τα κράτη μέλη είναι υποχρεωμένα να υποβάλουν τις εισα-

γωγές προϊόντων φυτοπροστασίας στην επικράτειά τους σε διαδικασία ελέγχου, που μπορεί να έχει τη μορφή «απλουστευμένης» διαδικασίας, με στόχο να επαληθευθεί αν απαιτείται η έκδοση άδειας κυκλοφορίας του προϊόντος ή αν πρέπει να θεωρηθεί ότι έχει ήδη λάβει έγκριση στο κράτος μέλος εισαγωγής⁽¹³⁹⁾. Το

Δικαστήριο επισήμανε ότι οι ανωτέρω αρχές ίσχυαν ανεξάρτητα από τον σκοπό της εισαγωγής και, κατά συνέπεια, εφαρμόζονται εξίσου και στους κατόχους γεωργικών εκμεταλλεύσεων οι οποίοι εισάγουν προϊόντα που προορίζονται αποκλειστικά για τις ανάγκες των επιχειρήσεών τους.

⁽¹³⁹⁾ Σκέψη 32.

4. Άλλα ειδικά ζητήματα

σε σχέση με το άρθρο 34 ΣΛΕΕ

4.1. Παράλληλες εισαγωγές φαρμάκων και προϊόντων φυτοπροστασίας

Το παράλληλο εμπόριο προϊόντων είναι μια νόμιμη μορφή εμπορίου εντός της εσωτερικής αγοράς. Είναι «παράλληλο» κατά την έννοια ότι αφορά ουσιαστικά παρεμφερή προϊόντα με τα προϊόντα που διατίθενται στην αγορά μέσω των δικτύων διανομής των κατασκευαστών ή των αρχικών προμηθευτών, αλλά το εμπόριο αυτό πραγματοποιείται εκτός (συνήθως παράλληλα) αυτών των δικτύων. Το παράλληλο εμπόριο είναι αποτέλεσμα της απόκλισης των τιμών των φαρμάκων⁽¹⁴⁰⁾ ή των φυτοφαρμάκων⁽¹⁴¹⁾, όταν π.χ. τα κράτη μέλη καθορίζουν ή με άλλα μέσα ελέγχουν τις τιμές των προϊόντων που πωλούνται στην αγορά τους. Το παράλληλο εμπόριο δημιουργεί καταρχήν υγιή ανταγωνισμό και συμβάλλει στη μείωση των τιμών προς όφελος των καταναλωτών και αποτελεί άμεση συνέπεια της ανάπτυξης της εσωτερικής αγοράς, η οποία εγγυάται την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων.

Αν και τα ζητήματα της ασφάλειας και η αρχική διάθεση στην αγορά φαρμάκων και προϊόντων φυτοπροστασίας ρυθμίζονται από τη νομοθεσία της ΕΕ, οι αρχές που συνδέονται με τη νομιμότητα του παράλληλου εμπορίου αυτών των προϊόντων έχουν ανακύψει από αποφάσεις του Δικαστηρίου οι οποίες βασίζονται στις διατάξεις της Συνθήκης για την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων.

Όσον αφορά τα φάρμακα και τα φυτοφάρμακα, όταν οι αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους προορισμού έχουν ήδη στη διάθεσή τους την απαραίτητη ενημέρωση σχετικά με τους σκοπούς της προστασίας της δημόσιας υγείας και του περιβάλλοντος από την πρώτη διάθεση

ενός προϊόντος στην αγορά του εν λόγω κράτους μέλους, για την παράλληλη εισαγωγή ενός προϊόντος απαιτείται η χορήγηση άδειας κυκλοφορίας βάσει μιας σχετικά «απλουστευμένης» διαδικασίας (σε σύγκριση με τη διαδικασία χορήγησης άδειας κυκλοφορίας) υπό τον όρο ότι:

- το εισαγόμενο προϊόν έχει λάβει άδεια κυκλοφορίας στο κράτος μέλος καταγωγής και
- το εισαγόμενο προϊόν είναι ουσιαστικά παρεμφερές με προϊόν που έχει ήδη λάβει άδεια κυκλοφορίας στο κράτος μέλος προορισμού.

Προσπαθώντας να εξισορροπήσει τα δικαιώματα των φορέων του παράλληλου εμπορίου με την ανάγκη διατήρησης ορισμένων στόχων δημοσίου συμφέροντος, όπως η προστασία της δημόσιας υγείας και του περιβάλλοντος, η Επιτροπή έχει εκδώσει οδηγίες για τις παράλληλες εισαγωγές με τα ακόλουθα έγγραφα:

- κατευθυντήριες γραμμές της Μόνιμης Επιτροπής για την Υγεία των Φυτών σχετικά με το παράλληλο εμπόριο προϊόντων φυτοπροστασίας στο εσωτερικό της ΕΕ και του ΕΟΧ (2001)⁽¹⁴²⁾
- ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με τις παράλληλες εισαγωγές φαρμακευτικών ιδιοσκευασμάτων για τα οποία έχει ήδη χορηγηθεί άδεια κυκλοφορίας (2003)⁽¹⁴³⁾.

Στο πλαίσιο νομοθετικής διαδικασίας για την τροποποίηση της νομοθεσίας της ΕΕ σχετικά με τα προϊόντα φυτοπροστασίας⁽¹⁴⁴⁾, προτάθηκε το 2007 να περιληφθούν ρητές διατάξεις για το παράλληλο εμπόριο αυτών των προϊόντων.

Η έναρξη της ισχύος του προταθέντος «κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τη διάθεση στην αγορά προϊόντων φυτοπροστασίας» θα έχει ως αποτέλεσμα την εναρμόνιση των παράλληλων εισαγωγών προϊόντων φυτοπροστασίας σε επίπεδο ΕΕ, που δεν θα διέπονται πλέον από τις διατάξεις του άρθρου 34 ΣΛΕΕ.

Επιπλέον, πρέπει να γίνει διάκριση ανάμεσα στο παράλληλο εμπόριο και την επανεισαγωγή. Στην περίπτωση των φαρμακευτικών προϊόντων, παραδείγματος χάριν, η επανεισαγωγή αφορά συναλλαγές κατά τις οποίες τα φάρμακα εισάγονται σε ένα κράτος μέλος στο οποίο έχουν άδεια κυκλοφορίας, αφού προηγουμένως ένα φαρμακείο ενός άλλου κράτους μέλους τα έλαβε από εταιρεία χονδρικής πώλησης στο κράτος μέλος εισαγωγής. Ως προς αυτό, το Δικαστήριο έκρινε ότι ένα προϊόν που κατασκευάζεται σε ένα κράτος μέλος και εξάγεται και στη συνέχεια επανεισάγεται σε αυτό το κράτος μέλος αποτελεί εισαγόμενο προϊόν όπως και ένα προϊόν που έχει κατασκευαστεί σε άλλο κράτος μέλος⁽¹⁴⁵⁾. Εντούτοις, το Δικαστήριο επισήμανε ότι τα συμπεράσματα αυτά δεν ισχύουν, εάν αποδειχθεί ότι τα εν λόγω προϊόντα είχαν εξαχθεί με αποκλειστικό σκοπό την επανεισαγωγή τους με στόχο την καταστράτηγηση της εξεταζόμενης νομοθεσίας⁽¹⁴⁶⁾.

4.2. Ταξινόμηση οχημάτων

Η ισχύουσα εθνική νομοθεσία προβλέπει γενικά τρία διαφορετικά στάδια για την ταξινόμηση ενός μηχανοκίνητου οχήματος. Πρώτον, την έγκριση των τεχνικών χαρακτηριστικών του οχήματος, η οποία σε πολλές περιπτώσεις είναι έγκριση τύπου CE. Ορισμένοι τύποι οχημάτων, εντούτοις, εξακολουθούν να υπόκεινται σε εθνική

⁽¹⁴⁰⁾ Υπόθεση C-201/94, *Smith & Nephew*, Συλλογή 1996, σ. 5819.

⁽¹⁴¹⁾ Υπόθεση C-100/96, *British Agrochemicals Association*, Συλλογή 1999, σ. I-1499· υπόθεση C-201/06, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλογή 2008, σ. I-735, σκέψη 33.

⁽¹⁴²⁾ 6 Δεκεμβρίου 2001, *Sanco/223/2000 αναθ.* 9.

⁽¹⁴³⁾ COM(2003) 839 τελικό: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2003/com2003_0839en01.pdf.

⁽¹⁴⁴⁾ Πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τη διάθεση στην αγορά φυτοπροστατευτικών προϊόντων, COM(2006) 388 τελικό.

⁽¹⁴⁵⁾ Υπόθεση C-322/01, *Deutscher Apothekerverband*, Συλλογή 2003, σ. I-14887, σκέψη 127. Βλ. σχετικά υπόθεση 229/83, *Leclerc κ.λπ.*, Συλλογή 1985, σ. 1, σκέψη 26, και υπόθεση C-240/95, *Schmit*, Συλλογή 1996, σ. I-3179, σκέψη 10.

⁽¹⁴⁶⁾ Υπόθεση C-322/01, *Deutscher Apothekerverband*, Συλλογή 2003, σ. I-14887, σκέψη 129.

κές διαδικασίες έγκρισης. Δεύτερον, τον τεχνικό έλεγχο των μεταχειρισμένων οχημάτων, στόχος του οποίου είναι να επαληθευτεί, για τους σκοπούς της προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων, ότι το συγκεκριμένο όχημα είναι πράγματι σε καλή κατάσταση τη στιγμή της ταξινόμησης. Τέλος, την ταξινόμηση του οχήματος που επιτρέπει να τεθεί στην κυκλοφορία και συνεπάγεται τον προσδιορισμό του τύπου του οχήματος και την έκδοση αριθμού καταχώρισης.

Το 2007 η Επιτροπή επικαιροποίησε την ερμηνευτική ανακοίνωση σχετικά με τις διαδικασίες ταξινόμησης των μηχανοκίνητων οχημάτων που προέρχονται από άλλο κράτος μέλος⁽¹⁴⁷⁾. Η ανακοίνωση αυτή καθορίζει, λεπτομερώς, τους ελάχιστους όρους που πρέπει να ικανοποιούν οι διαδικασίες έκδοσης αδειών κυκλοφορίας οχημάτων.

Για τα οχήματα τα οποία έχουν λάβει προηγούμενη άδεια κυκλοφορίας σε άλλο κράτος μέλος, το κράτος μέλος έκδοσης της άδειας κυκλοφορίας μπορεί να ζητήσει να υποβληθούν μόνο τα ακόλουθα έγγραφα:

- 1) Το πρωτότυπο ή αντίγραφο της άδειας κυκλοφορίας που εκδόθηκε σε άλλο κράτος μέλος: η εναρμονισμένη άδεια κυκλοφορίας που εκδίδει ένα κράτος μέλος πρέπει να αναγνωρίζεται από τα άλλα κράτη μέλη για την έκδοση νέας άδειας κυκλοφορίας του οχήματος στην επικράτειά του⁽¹⁴⁸⁾. Εντούτοις, πολλά οχήματα που έλαβαν άδεια κυκλοφορίας πριν από το 2004 εξακολουθούν να έχουν τη μη εναρμονισμένη άδεια κυκλοφορίας.
- 2) Πιστοποιητικό συμμόρφωσης CE ή εθνικό: όλες οι σειρές επιβατικών οχημάτων που εγκρίθηκαν μετά το 1996 διαθέτουν καταρχήν έγκριση τύπου EK⁽¹⁴⁹⁾.

Πρόκειται για διαδικασία που πιστοποιεί ότι ένας τύπος οχήματος ικανοποιεί όλες τις ισχύουσες ευρωπαϊκές απαιτήσεις ασφάλειας και προστασίας του περιβάλλοντος. Η έγκριση τύπου CE είναι έγκυρη σε όλα τα κράτη μέλη. Ο κατασκευαστής, με την ιδιότητα του κατόχου της έγκρισης τύπου CE, εκδίδει πιστοποιητικό συμμόρφωσης CE που αποδεικνύει ότι το όχημα έχει κατασκευαστεί σύμφωνα με τον εγκριμένο τύπο. Απαγορεύεται να ζητηθεί τα νέα οχήματα που διαθέτουν έγκριση τύπου CE και συνοδεύονται με έγκυρο πιστοποιητικό συμμόρφωσης να λάβουν νέα έγκριση τεχνικών χαρακτηριστικών ή να συμμορφωθούν με πρόσθετες τεχνικές απαιτήσεις όσον αφορά την κατασκευή και τη λειτουργία τους, εκτός αν έχουν υποστεί μετατροπή μετά την έξοδο από το εργοστάσιο του κατασκευαστή. Τα μηχανοκίνητα οχήματα που δεν διαθέτουν έγκριση τύπου CE υπόκεινται σε εθνικές διαδικασίες έγκρισης τύπου ή εθνικές διαδικασίες ατομικής έγκρισης. Στο παρελθόν, οι εθνικές διαδικασίες έγκρισης οχημάτων που είχαν ήδη λάβει εθνική έγκριση σε ένα άλλο κράτος μέλος και οχημάτων για τα οποία είχε ήδη εκδοθεί άδεια κυκλοφορίας σε άλλο κράτος μέλος υπάγονταν στο πεδίο εφαρμογής των άρθρων 34 και 36 ΣΛΕΕ⁽¹⁵⁰⁾. Σήμερα, σύμφωνα με τη νέα οδηγία 2007/46/EK για την έγκριση τύπου, έχουν εναρμονιστεί οι διαδικασίες εθνικής και ατομικής έγκρισης οχημάτων. Αν και η εγκυρότητα της έγκρισης περιορίζεται στο κράτος μέλος που χορηγεί την έγκριση, ένα άλλο κράτος μέλος πρέπει να επιτρέπει την πώληση, την έκδοση άδειας κυκλοφορίας ή την κυκλοφορία του οχήματος, εκτός εάν έχει βάσιμους λόγους να θεωρεί ότι οι εθνικές διατάξεις που ελήφθησαν υπόψη για τη χορήγηση της έγκρισης δεν είναι ισοδύναμες με τις δικές του.

Οι εθνικές αρχές απαγορεύεται να απαιτούν την προσκόμιση πιστοποιητικού συμμόρφωσης EK για όχημα που έχει λάβει προηγουμένως άδεια κυκλοφορίας σε άλλο κράτος μέλος, εάν η προηγούμενη άδεια κυκλοφορίας του οχήματος είναι πλήρως συμβατή με το υπόδειγμα της οδηγίας 1999/37/EK. Οι εθνικές αρχές μπορούν, ωστόσο, να απαιτούν πιστοποιητικό συμμόρφωσης EK για ένα όχημα το οποίο έχει λάβει προηγουμένως άδεια κυκλοφορίας σε ένα άλλο κράτος μέλος, όταν η μη εναρμονισμένη άδεια κυκλοφορίας του άλλου κράτους μέλους δεν τους επιτρέπει να ταυτοποιήσουν το όχημα με ικανοποιητική ακρίβεια. Εάν το όχημα δεν διαθέτει πιστοποιητικό συμμόρφωσης EK, οι εθνικές αρχές μπορούν να ζητήσουν εθνικό πιστοποιητικό συμμόρφωσης.

- 3) Απόδειξη καταβολής ΦΠΑ, εάν το όχημα είναι νέο, σύμφωνα με τις διατάξεις περί ΦΠΑ.
- 4) Πιστοποιητικό ασφάλισης.
- 5) Πιστοποιητικό τεχνικού ελέγχου, εάν ο τεχνικός έλεγχος είναι υποχρεωτικός για την έκδοση όλων των αδειών κυκλοφορίας οχημάτων για τα οποία έχει εκδοθεί προηγούμενη άδεια κυκλοφορίας στο ίδιο ή σε άλλο κράτος μέλος. Ο τεχνικός έλεγχος πριν από την έκδοση της άδειας κυκλοφορίας πρέπει να ικανοποιεί τουλάχιστον τους ίδιους διαδικαστικούς όρους με αυτούς της έκδοσης των τεχνικών χαρακτηριστικών του οχήματος⁽¹⁵¹⁾.

Σε πρόσφατη απόφαση το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι οι γενικές απαγορεύσεις της έκδοσης αδειών κυκλοφορίας εισαγόμενων μεταχειρισμένων οχημάτων παραβιάζουν το άρθρο 34 ΣΛΕΕ⁽¹⁵²⁾.

⁽¹⁴⁷⁾ Ερμηνευτική ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με τις διαδικασίες ταξινόμησης μηχανοκίνητων οχημάτων που προέρχονται από άλλο κράτος μέλος (EE C 68 της 24.3.2007, σ. 15).

⁽¹⁴⁸⁾ Σύμφωνα με το άρθρο 4 της οδηγίας 1999/37/EK του Συμβουλίου της 29ης Απριλίου 1999 σχετικά με τα έγγραφα κυκλοφορίας οχημάτων (EE L 138 της 1.6.1999, σ. 57).

⁽¹⁴⁹⁾ Το ζήτημα αυτό ρυθμίζεται από την οδηγία 2007/46/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Σεπτεμβρίου 2007, για τη θέσπιση πλαισίου για την έγκριση των μηχανοκίνητων οχημάτων και των ρυμουλκούμενων τους και των συστημάτων, κατασκευαστικών στοιχείων και χωριστών τεχνικών μονάδων που προορίζονται για τα οχήματα αυτά (EE L 263 της 9.10.2007, σ. 1). Η οδηγία 2007/46/EK αντικαθιστά την οδηγία 70/156/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1970, περί προσεγγίσεων των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με την έγκριση τύπου μηχανοκίνητων οχημάτων και των ρυμουλκούμενων τους.

⁽¹⁵⁰⁾ Υπόθεση 406/85, *Gofette και Gilliard*, Συλλογή 1987, σ. 2525.

⁽¹⁵¹⁾ Υπόθεση 50/85, *Schloh* κατά *Auto contrôle technique*, Συλλογή 1986, σ. 1855· υπόθεση C-451/99, *Cura Anlagen*, Συλλογή 2002, σ. I-3193.

⁽¹⁵²⁾ Υπόθεση C-524/07, *Επιτροπή* κατά *Αυστρίας*, δεν έχει δημοσιευτεί στη Συλλογή.

5. Εξαγωγικοί φραγμοί (άρθρο 35 ΣΛΕΕ)

Το άρθρο 35 ΣΛΕΕ αναφέρει ότι «οι ποσοτικοί περιορισμοί επί των εξαγωγών καθώς και όλα τα μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος απαγορεύονται μεταξύ των κρατών μελών».

5.1. «Εξαγωγές»

Στο πλαίσιο του άρθρου 35 ΣΛΕΕ, ο όρος «εξαγωγές» αναφέρεται στο εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών, δηλαδή στις εξαγωγές από ένα κράτος μέλος στα άλλα κράτη μέλη. Δεν εφαρμόζεται στις εξαγωγές προς μια χώρα εκτός της ΕΕ.

5.2. Ποσοτικοί περιορισμοί και μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος

Αν και το άρθρο 35 ΣΛΕΕ και το άρθρο 34 ΣΛΕΕ χρησιμοποιούν πολύ παραπλήσια διατύπωση, υπάρχει σαφής διαφορά ανάμεσα στα δύο άρθρα από την άποψη ότι το άρθρο 35 ΣΛΕΕ εφαρμόζεται βασικά μόνο στα μέτρα που συνιστούν διάκριση σε βάρος των εμπορευμάτων. Η αρχή αυτή θεσπίστηκε με την απόφαση *Groenvelde*⁽¹⁵³⁾, στην οποία το Δικαστήριο ανέφερε ότι το άρθρο 35 ΣΛΕΕ «αφορά εθνικά μέτρα τα οποία έχουν ως ειδικό στόχο ή αποτέλεσμα τον περιορισμό των εξαγωγών και, κατά συνέπεια, την καθιέρωση μιας διαφοράς ανάμεσα στο εγχώριο εμπόριο ενός κράτους μέλους και το εξαγωγικό εμπόριο του, κατά τρόπο που να παραχωρεί ειδικό πλεονέκτημα στην εθνική παραγωγή ή στην εγχώρια αγορά του εν λόγω κράτους, σε βάρος της παραγωγής ή του εμπορίου των άλλων κρατών μελών».

Αυτή η στενή ερμηνεία του άρθρου 35 ΣΛΕΕ αποδίδεται σε διάφορους λόγους. Πρώτον,

όσον αφορά τις εισαγωγές, τα μέτρα που δεν συνιστούν διάκριση μπορεί να δημιουργήσουν διπλή επιβάρυνση για τους εισαγωγείς, εφόσον αυτοί οφείλουν να συμμορφώνονται με τους κανόνες της δικής τους χώρας και της χώρας εισαγωγής. Έτσι, τα μέτρα αυτά σωστά θεωρείται ότι εμπίπτουν στο δίκαιο της ΕΕ περί προστασίας της εσωτερικής αγοράς. Αυτό όμως δεν ισχύει για τους εξαγωγείς, οι οποίοι απλώς τηρούν τους κανόνες οι οποίοι ορίζονται για την εγχώρια αγορά. Δεύτερον, εάν το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 35 ΣΛΕΕ ήταν υπερβολικά ευρύ, θα περιελάμβανε περιορισμούς που δεν επηρεάζουν το εμπόριο στο εσωτερικό της ΕΕ⁽¹⁵⁴⁾.

Στην υπόθεση *Rioja*, η διαφορετική μεταχείριση ήταν επακόλουθο των καλύτερων όρων κατασκευής ή εμπορίας για τις εγχώριες επιχειρήσεις⁽¹⁵⁵⁾. Στην υπόθεση *Parma*, αυτό πραγματοποιήθηκε με την παραχώρηση ειδικού πλεονεκτήματος στις επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες στην περιοχή παραγωγής, εφόσον η χρήση της προστατευόμενης ονομασίας προέλευσης «Prosciutto di Parma» για το ζαμπόν που διατίθεται σε φέτες επιτρεπόταν υπό την προϋπόθεση ότι ο τεμαχισμός σε φέτες και η συσκευασία του προϊόντος πραγματοποιούνται στην περιοχή παραγωγής⁽¹⁵⁶⁾. Παρόμοια πλεονεκτήματα για την εγχώρια αγορά προκαλούν ανταγωνιστικά μειονεκτήματα για τις επιχειρήσεις που είναι εγκατεστημένες σε άλλα κράτη μέλη, λόγω των πρόσθετων εξόδων που μπορεί να συνεπάγονται ή λόγω των δυσκολιών προμήθειας ορισμένων προϊόντων τα οποία είναι απαραίτητα για να μπορέσουν οι επιχειρήσεις να ανταγωνιστούν την εγχώρια αγορά.

Σε ορισμένες αποφάσεις του που σχετίζονται με το άρθρο 35 ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο παρέλειψε

την τελευταία απαίτηση της αρχής *Groenvelde* («σε βάρος της παραγωγής ή του εμπορίου των άλλων κρατών μελών»)⁽¹⁵⁷⁾. Το κριτήριο αυτό, που έχει εφαρμοστεί σε αρκετές αποφάσεις του Δικαστηρίου⁽¹⁵⁸⁾, είναι σύμφωνο με τις εξελίξεις στον τομέα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων⁽¹⁵⁹⁾ και των υπηρεσιών⁽¹⁶⁰⁾.

Ακόμη, σε ορισμένες υποθέσεις, το Δικαστήριο δεν αναφέρθηκε στην απαίτηση να παρέχεται ειδικό πλεονέκτημα στην εθνική παραγωγή⁽¹⁶¹⁾. Σε μια πρόσφατη προδικαστική απόφαση⁽¹⁶²⁾, το Δικαστήριο εξέτασε τη βελγική νομοθεσία που απαγορεύει στον πωλητή να ζητεί προκαταβολή εντός της περιόδου «δυνατότητας υπαναχώρησης» των επτά ημερών, κατά την οποία ένας καταναλωτής μπορεί να υπαναχωρήσει από μια εξ αποστάσεως σύμβαση. Αν και η απαγόρευση είσπραξης προκαταβολής εφαρμόζεται σε όλους τους εμπόρους που δραστηριοποιούνται στην εθνική επικράτεια, το Δικαστήριο θεωρεί ότι επηρεάζει περισσότερο τα προϊόντα που εξάγονται από την αγορά του κράτους μέλους εξαγωγής παρά τα αγαθά που διατίθενται στην εγχώρια αγορά αυτού του κράτους μέλους. Έχει ενδιαφέρον το ότι, σε αυτή την υπόθεση, τα αποτελέσματα των εμποδίων πλήττουν κατά κύριο λόγο τις εμπορικές δραστηριότητες επιχειρήσεων οι οποίες είναι εγκατεστημένες στο κράτος μέλος εξαγωγής και όχι στο κράτος μέλος προορισμού.

Συνολικά, η γενική προσέγγιση που ακολουθεί το Δικαστήριο έγκειται στο ότι το άρθρο 35 ΣΛΕΕ καλύπτει τους εμπορικούς φραγμούς που έχουν πραγματική και ειδική επίπτωση στις εξαγωγές και προκαλούν διαφορετική μεταχείριση του εμπορίου στο εσωτερικό ενός κράτους μέλους και του εξαγωγικού εμπορίου.

⁽¹⁵³⁾ Υπόθεση 15/79, *Groenvelde*, Συλλογή 1979, σ. 649· βλ. επίσης υπόθεση C-12/02, *Grilli*, Συλλογή 2003, σ. I-11585, σκέψη 41.

⁽¹⁵⁴⁾ P. Oliver και S. Enchelmaier: «Free movement of goods: Recent developments in the case law», 44 CML Rev. (2007), σ. 686.

⁽¹⁵⁵⁾ Υπόθεση C-47/90, *Delhaize κατά Promalvin* (Rioja), Συλλογή 1992, σ. I-3669 (σε αυτή την υπόθεση το Δικαστήριο παρέλειψε την υποχρέωση να προσδώσει στο αιτιολογικό του ειδικό πλεονέκτημα για την εθνική παραγωγή, μολονότι αυτή ήταν προδήλως παρούσα στα πραγματικά περιστατικά).

⁽¹⁵⁶⁾ Υπόθεση C-108/01, *Consorzio del Prosciutto di Parma και Salumificio S. Rita*, Συλλογή 2003, σ. I-5121.

⁽¹⁵⁷⁾ Υπόθεση 155/80, *Oebel*, Συλλογή 1981, σ. 1993.

⁽¹⁵⁸⁾ Υποθέσεις C-47/90, *Delhaize κατά Promalvin* (Rioja), Συλλογή 1992, σ. I-3669, σκέψη 12· υπόθεση C-80/92, *Επιτροπή κατά Βελγίου*, Συλλογή 1994, σ. I-1019, σκέψη 24· υπόθεση C-203/96, *Dusseldorp κ.λπ.*, Συλλογή 1998, σ. I-4075· υπόθεση C-209/98, *Sydhavnens Sten & Gruse*, Συλλογή 2000, σ. I-3743, σκέψη 34.

⁽¹⁵⁹⁾ Υπόθεση C-415/93, *Bosman*, Συλλογή 1995, σ. I-4921· υπόθεση C-18/95, *Terhoeve*, Συλλογή 1999, σ. I-345.

⁽¹⁶⁰⁾ Υπόθεση C-384/93, *Alpine Investments*, Συλλογή 1995, σ. I-1141.

⁽¹⁶¹⁾ Υπόθεση C-388/95, *Βέλγιο κατά Ισπανίας*, Συλλογή 2000, σ. I-3123, σκέψη 41.

⁽¹⁶²⁾ Υπόθεση C-205/07, *Gysbrechts και Santurel Inter*, Συλλογή 2008, σ. I-9947.

6. Αιτιολόγηση των εμπορικών φραγμών

6.1. Άρθρο 36 ΣΛΕΕ

Το άρθρο 36 ΣΛΕΕ απαριθμεί τους λόγους τους οποίους θα μπορούσαν να επικαλεστούν τα κράτη μέλη για να δικαιολογήσουν τα εθνικά μέτρα που εμποδίζουν το διασυνοριακό εμπόριο: «Οι διατάξεις των άρθρων [34] και [35] δεν αντιτίθενται στις απαγορεύσεις ή στους περιορισμούς εισαγωγών, εξαγωγών ή διαμετακομίσεων που δικαιολογούνται από λόγους δημοσίας ηθικής, δημόσιας τάξης, δημοσίας ασφαλείας, προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων και των ζώων ή προφυλάξεως των φυτών, προστασίας των εθνικών θησαυρών που έχουν καλλιτεχνική, ιστορική ή αρχαιολογική αξία, ή προστασίας της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας».

Η νομολογία του Δικαστηρίου προβλέπει επίσης συμπληρωματικές επιτακτικές ανάγκες (π.χ. προστασία του περιβάλλοντος) τις οποίες μπορούν επίσης να επικαλεστούν τα κράτη μέλη για να δικαιολογήσουν τη λήψη εθνικών μέτρων.

Το Δικαστήριο ερμηνεύει συστατικά τον κατάλογο των εξαιρέσεων του άρθρου 36 ΣΛΕΕ που όλες αφορούν συμφέροντα μη οικονομικού χαρακτήρα⁽¹⁶³⁾. Ακόμη, κάθε μέτρο πρέπει να τηρεί την αρχή της αναλογικότητας. Το βάρος της απόδειξης κατά την αξιολόγηση των μέτρων που λαμβάνονται σύμφωνα με το άρθρο 36 ΣΛΕΕ βαρύνει τα κράτη μέλη⁽¹⁶⁴⁾, αλλά, όταν ένα κράτος μέλος παρέχει πειστικές δικαιολογίες, τότε η Επιτροπή είναι αυτή που οφείλει να αποδείξει ότι τα μέτρα που έχουν ληφθεί δεν είναι τα κατάλληλα στη συγκεκριμένη περίπτωση⁽¹⁶⁵⁾.

Δεν είναι δυνατόν να γίνεται επίκληση του άρθρου 36 ΣΛΕΕ για να δικαιολογηθούν παρεκκλίσεις από την εναρμονισμένη νομοθεσία της ΕΕ⁽¹⁶⁶⁾. Όταν, όμως, δεν υφίσταται εναρμόνιση σε επίπεδο ΕΕ, τα κράτη μέλη είναι αρμόδια να καθορίσουν τα δικά τους επίπεδα προστασίας. Στην περίπτωση της μερικής εναρμόνισης, η ίδια η εναρμονισμένη νομοθεσία πολύ συχνά επιτρέπει ρητά στα κράτη μέλη να διατηρήσουν ή ακόμη και να λάβουν αυστηρότερα μέτρα, υπό την προϋπόθεση ότι είναι συμβατά με τη Συνθήκη. Σε αυτές τις περιπτώσεις, το Δικαστήριο οφείλει να αξιολογήσει τις εν λόγω διατάξεις βάσει του άρθρου 36 ΣΛΕΕ.

Ακόμη και όταν ένα μέτρο δικαιολογείται βάσει μιας από τις προβλεπόμενες στο άρθρο 36 ΣΛΕΕ εξαιρέσεις, δεν πρέπει να «αποτελεί μέσο αυθαίρετης διάκρισης ή καλυμμένου περιορισμού του εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών». Το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 36 ΣΛΕΕ έχει στόχο να αποτρέψει τις καταχρήσεις εκ μέρους των κρατών μελών. Όπως αναφέρει το Δικαστήριο, «η λειτουργία του δεύτερου εδαφίου του άρθρου [36] είναι να αποτρέψει την εκτροπή των περιορισμών του εμπορίου από τον πραγματικό σκοπό τους βάσει των δικαιολογιών που αναφέρονται στο πρώτο εδάφιο για να χρησιμοποιούνται με τρόπο που δημιουργεί διακρίσεις σε βάρος εμπορευμάτων καταγωγής άλλων κρατών μελών ή για την έμμεση προστασία ορισμένων εθνικών προϊόντων»⁽¹⁶⁷⁾, δηλαδή τη λήψη προστατευτικών μέτρων.

6.1.1. ΔΗΜΟΣΙΑ ΗΘΙΚΗ, ΔΗΜΟΣΙΑ ΤΑΞΗ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίσουν να απαγορεύσουν τη διάθεση ενός προϊόντος για λόγους

ηθικής. Αν και υπάγεται στην αρμοδιότητα του κάθε κράτους μέλους να καθορίζει τα πρότυπα βάσει των οποίων τα αγαθά συμμορφώνονται με τις εθνικές διατάξεις σχετικά με την ηθική, αυτή η διακριτική ευχέρεια πρέπει να ασκείται σύμφωνα με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το δίκαιο της ΕΕ. Παραδείγματος χάριν, κάθε απαγόρευση των εισαγωγών προϊόντων η εμπορία των οποίων περιορίζεται, αλλά δεν απαγορεύεται, συνιστά διακριτική μεταχείριση και παραβίαση των διατάξεων περί «ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων». Οι περισσότερες περιπτώσεις στις οποίες το Δικαστήριο έχει αποδεχθεί άμεσα την αιτιολογία περί δημόσιας ηθικής αφορούσαν άσεμνα και ανάρμοστα προϊόντα⁽¹⁶⁸⁾, ενώ σε άλλες περιπτώσεις κατά τις οποίες γινόταν επίσης επίκληση λόγων δημόσιας ηθικής διαπιστώθηκαν άλλες συναφείς αιτιολογήσεις [δημόσιο συμφέρον σε περιπτώσεις τυχερών παιχνιδιών⁽¹⁶⁹⁾, προστασία ανηλίκων στην περίπτωση σήμανσης βιντεοταινιών και DVD⁽¹⁷⁰⁾].

Η δικαιολόγηση για λόγους δημοσίας τάξης ερμηνεύεται από το Δικαστήριο με εξαιρετικά συστατικό τρόπο και σπάνια έχει γίνει δεκτή ως αιτία για παρέκκλιση βάσει του άρθρου 36 ΣΛΕΕ. Παραδείγματος χάριν, δεν θα γίνει αποδεκτή, εάν υπάρχει πρόθεση να λειτουργήσει ως γενική ρήτρα διασφάλισης ή απλά να εξυπηρετήσει σκοπούς προστατευτικής οικονομικής πολιτικής. Σε περίπτωση που θα ήταν δυνατή η εφαρμογή μιας εναλλακτικής προς το άρθρο 36 ΣΛΕΕ εξαιρέσης, το Δικαστήριο έχει την τάση να χρησιμοποιεί αυτή την εναλλακτική δικαιολογία ή τη δικαιολογία για λόγους δημοσίας τάξης σε συνδυασμό με άλλες πιθανές δικαιολογίες⁽¹⁷¹⁾. Η δικαιολογία της δημό-

⁽¹⁶³⁾ Υπόθεση C-120/95, *Decker*, Συλλογή 1998, σ. I-1831· υπόθεση 72/83, *Campus Oil*, Συλλογή 1984, σ. 2727.

⁽¹⁶⁴⁾ Υπόθεση 251/78, *Denkavit Futtermittel*, Συλλογή 1979/II, σ. 619.

⁽¹⁶⁵⁾ Υπόθεση C-55/99, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλογή 2000, σ. I-11499.

⁽¹⁶⁶⁾ Υπόθεση C-473/98, *Toolex*, Συλλογή 2000, σ. I-5681· υπόθεση 5/77, *Tedeschi* κατά *Denkavit*, Συλλογή 1977, σ. 1555.

⁽¹⁶⁷⁾ Υπόθεση 34/79, *Henn και Darby*, Συλλογή 1979, σ. 3795, σκέψη 21, καθώς και συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-1/90 και C-176/90, *Aragonesa de Publicidad Exterior και Publivia*, Συλλογή 1991, σ. I-4151, σκέψη 20.

⁽¹⁶⁸⁾ Υπόθεση 121/85, *Conegate*, Συλλογή 1986, σ. 1007· υπόθεση 34/79, *Henn και Darby*, Συλλογή 1979/II, σ. 781.

⁽¹⁶⁹⁾ Υπόθεση C-275/92, *Schindler*, Συλλογή 1994, σ. I-1039, σκέψη 58 και παρατιθέμενη νομολογία, και υπόθεση C-124/97, *Lääriä κ.λπ.*, Συλλογή 1999, σ. I-6067, σκέψη 33.

⁽¹⁷⁰⁾ Υπόθεση C-244/06, *Dynamic Medien*, Συλλογή 2008, σ. I-505.

⁽¹⁷¹⁾ Το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει ότι η νομοθεσία «που αποσκοπεί στην πρόβλεψη κανόνων σχετικών με την κατανάλωση οινοπνεύματος προς αποφυγή των επιζήμιων για την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνία αποτελεσμάτων των οινοπνευματωδών ουσιών και επιδιώκει με τον τρόπο αυτό να καταπολεμήσει την κατάχρηση του οινοπνεύματος, στηρίζεται σε λόγους συνδεδεμένους με τη δημόσια υγεία και τη δημόσια τάξη τους οποίους αναγνωρίζει το άρθρο [36 ΣΛΕΕ]» — υπόθεση C-434/04, *Ahokainen και Leppik*, Συλλογή 2006, σ. I-9171, σκέψη 28.

σιας πράξης από μόνη της έγινε δεκτή σε μία έκτακτη περίπτωση, κατά την οποία ένα κράτος μέλος περιόριζε την εισαγωγή και την εξαγωγή χρυσών συλλεκτικών νομισμάτων. Το Δικαστήριο έκρινε ότι αυτό δικαιολογούνταν για λόγους δημόσιας τάξης, διότι πήγαζε από την ανάγκη προστασίας του δικαιώματος κοπής κερμάτων, το οποίο κατά παράδοση θεωρείται ότι αποτελεί θεμελιώδες συμφέρον του κράτους⁽¹⁷²⁾.

Η δικαιολογία της δημόσιας ασφάλειας προβάλλεται σε έναν συγκεκριμένο τομέα, την αγορά ενέργειας της ΕΕ, αλλά η απόφαση πρέπει να περιορίζεται στα ακριβή γεγονότα και δεν τυγχάνει ευρείας εφαρμογής. Σε μια τέτοια περίπτωση, ένα κράτος μέλος έδωσε εντολή στους εισαγωγείς πετρελαίου να αγοράσουν το 35 % των αναγκών τους σε πετρέλαιο από μια εθνική πετρελαϊκή εταιρεία σε τιμές που καθόριζε η κυβέρνηση. Το Δικαστήριο έκρινε ότι το μέτρο αυτό ήταν καθαρά προστατευτικό και συνιστούσε παραβίαση του άρθρου 34 ΣΛΕΕ. Κρίθηκε, ωστόσο, ότι δικαιολογείται για λόγους δημόσιας ασφάλειας, δηλαδή για τη διατήρηση ενός βιώσιμου διυλιστηρίου που θα ικανοποιεί τις ανάγκες εφοδιασμού σε περιόδους κρίσης⁽¹⁷³⁾.

Το Δικαστήριο έχει δεχτεί επίσης την αιτιολογία για λόγους δημόσιας ασφάλειας σε περιπτώσεις που αφορούν το εμπόριο στρατηγικά ευαίσθητων αγαθών⁽¹⁷⁴⁾ και αγαθών διπλής χρήσης⁽¹⁷⁵⁾, όπως «...ο κίνδυνος σοβαρής διαταραχής των εξωτερικών σχέσεων ή της ειρηνικής συνύπαρξης των εθνών μπορεί να επηρεάσει την ασφάλεια ενός κράτους μέλους». Στις υποθέσεις αυτές, το Δικαστήριο ανέφερε ότι το πεδίο του άρθρου 36 ΣΛΕΕ καλύπτει τόσο την εσωτερική ασφάλεια (π.χ. εξιχνίαση εγκλήματος και πρόληψη και έλεγχος της παράνομης διακίνησης) όσο και την εξωτερική ασφάλεια⁽¹⁷⁶⁾.

6.1.2. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ, ΤΩΝ ΖΩΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΥΤΩΝ (ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ)

Το Δικαστήριο αποφάσισε ότι «η υγεία και η ζωή των ανθρώπων υπερισχύουν των περιουσιακών στοιχείων ή συμφερόντων τα οποία προστατεύονται από το άρθρο [36] και υπόκειται στην αρμοδιότητα των κρατών μελών, εντός των ορίων που επιβάλλει η Συνθήκη, να αποφασίζουν το βαθμό της προστασίας που προτίθενται να διασφαλίσουν, και ιδίως την αυστηρότητα των ελέγχων που πρέπει να διενεργούνται»⁽¹⁷⁷⁾. Στην ίδια απόφαση, το Δικαστήριο ανέφερε ότι εθνικοί κανόνες ή πρακτικές δεν εμπίπτουν στην εξαίρεση του άρθρου 36 ΣΛΕΕ, εάν η υγεία και η ζωή των ανθρώπων μπορούν να προστατευθούν εξίσου αποτελεσματικά με τη λήψη μέτρων τα οποία δεν περιορίζουν σε τέτοιο βαθμό το εμπόριο στο εσωτερικό της ΕΕ.

Η προστασία της υγείας και της ζωής των ανθρώπων, των ζώων και των φυτών είναι η δικαιολογία που χρησιμοποιούν κατά κόρο τα κράτη μέλη στην προσπάθειά τους να δικαιολογήσουν τα εμπόδια της ελεύθερης διακίνησης εμπορευμάτων. Αν και υπάρχει εκτενέστατη νομολογία του Δικαστηρίου σε αυτό τον τομέα, πρέπει να τηρούνται ορισμένοι βασικοί κανόνες: δεν είναι δυνατό να γίνεται επίκληση της προστασίας της υγείας, εάν ο πραγματικός σκοπός του μέτρου είναι η προστασία της εγχώριας αγοράς, ακόμη και αν λόγω έλλειψης εναρμόνισης το κράτος μέλος είναι αρμόδιο να αποφασίζει για το επίπεδο της προστασίας· τα μέτρα που λαμβάνονται πρέπει να είναι αναλογικά, δηλαδή να περιορίζονται στο επίπεδο που είναι απαραίτητο για να επιτευχθεί ο νόμιμος στόχος της προστασίας της δημόσιας υγείας. Επιπλέον, τα εν λόγω μέτρα πρέπει να είναι επαρκώς τεκμηριωμένα, παρέχοντας τα σχετικά αποδεικτικά στοιχεία, τα δεδομένα (τεχνικά, επιστη-

μονικά, στατιστικά, διατροφικά) και όλα τα άλλα συναφή στοιχεία⁽¹⁷⁸⁾.

Η εφαρμογή της «αρχής της πρόληψης»: Η αρχή της πρόληψης χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από το Δικαστήριο στην υπόθεση *National Farmers Union*⁽¹⁷⁹⁾, αν και υπήρχε έμμεσα και σε προηγούμενη νομολογία. Το Δικαστήριο ανέφερε: «Οσάκις υφίστανται αμφιβολίες ως προς τη συνδρομή ή τη σημασία κινδύνων για την υγεία των ατόμων, τα κοινοτικά όργανα μπορούν να λαμβάνουν μέτρα προστασίας, χωρίς να οφείλουν να αναμένουν να αποδειχθεί πλήρως το υπαρκτό και η σοβαρότητα των εν λόγω κινδύνων.» Η αρχή ορίζει τις περιστάσεις υπό τις οποίες ένας νομοθέτης, εθνικός, διεθνής ή της ΕΕ, μπορεί να λαμβάνει μέτρα για την προστασία των καταναλωτών έναντι κινδύνων για την υγεία, οι οποίοι, λόγω των αμφιβολιών στο παρόν στάδιο της επιστημονικής έρευνας, είναι πιθανό να συνδέονται με ένα προϊόν ή μια υπηρεσία.

Το Δικαστήριο έχει επανειλημμένα αναφέρει ότι τα κράτη μέλη οφείλουν να πραγματοποιούν αξιολόγηση κινδύνου πριν λάβουν προληπτικά μέτρα βάσει των άρθρων 34 και 36 ΣΛΕΕ⁽¹⁸⁰⁾. Φαίνεται ότι το Δικαστήριο γενικά αρκείται στο να διαπιστώσει ότι υπάρχει πράγματι επιστημονική αμφιβολία και, εφόσον αυτό αποδειχθεί, παρέχει στα κράτη μέλη ή τα αρμόδια όργανα μεγάλη διακριτική ευχέρεια να αποφασίσουν ποια μέτρα θα λάβουν⁽¹⁸¹⁾. Τα μέτρα αυτά, ωστόσο, δεν είναι δυνατόν να βασίζονται σε «καθαρά υποθετικές εκτιμήσεις»⁽¹⁸²⁾.

Γενικά, όταν τα κράτη μέλη επιθυμούν να διατηρήσουν ή να θεσπίσουν μέτρα για την προστασία της υγείας βάσει του άρθρου 36 ΣΛΕΕ, φέρουν και το βάρος να αποδείξουν ότι η λήψη αυτών των μέτρων είναι όντως απαραίτητη⁽¹⁸³⁾. Αυτό ισχύει επίσης σε καταστάσεις που συν-

⁽¹⁷²⁾ Υπόθεση 7/78, *Thompson*, Συλλογή 1978, σ. 681.

⁽¹⁷³⁾ Υπόθεση 72/83, *Campus Oil*, Συλλογή 1984, σ. 2727.

⁽¹⁷⁴⁾ Υπόθεση C-367/89, *Richardt*, Συλλογή 1991, σ. I-4621.

⁽¹⁷⁵⁾ Υπόθεση C-83/94, *Leifer*, Συλλογή 1995, σ. I-3231· υπόθεση C-70/94, *Werner*, Συλλογή 1995, σ. I-3189.

⁽¹⁷⁶⁾ Υπόθεση C-367/89, *Richardt*, Συλλογή 1991, σ. I-4621.

⁽¹⁷⁷⁾ Υπόθεση 104/75, *De Peijper*, Συλλογή 1976, σ. 613.

⁽¹⁷⁸⁾ Υπόθεση C-270/02, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλογή 2004, σ. 1559· υπόθεση C-319/05, *Επιτροπή κατά Γερμανίας*, Συλλογή 2007, σ. I-9811.

⁽¹⁷⁹⁾ Υπόθεση C-157/96, *National Farmers' Union κ.λπ.*, Συλλογή 1998, σ. 2211.

⁽¹⁸⁰⁾ Υπόθεση C-249/07, *Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών*, δεν έχει δημοσιευτεί στη Συλλογή, σκέψεις 50 και 51· υπόθεση C-41/02, *Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών*, Συλλογή 2004, σ. I-11375· υπόθεση C-192/01, *Επιτροπή κατά Δανίας*, Συλλογή 2003, σ. I-9693· υπόθεση C-24/00, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλογή 2004, σ. I-1277.

⁽¹⁸¹⁾ Βλ. υπόθεση C-132/03, *Codacons και Federconsumatori*, Συλλογή 2005, σ. I-4167, σκέψη 61, και υπόθεση C-236/01, *Monsanto Agricoltura Italie κ.λπ.*, Συλλογή 2003, σ. I-8105, σκέψη 111.

⁽¹⁸²⁾ Υπόθεση C-236/01, *Monsanto Agricoltura Italie κ.λπ.*, Συλλογή 2003, σ. I-8105, σκέψη 106· υπόθεση C-41/02, *Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών*, Συλλογή 2004, σ. I-11375, σκέψη 52· υπόθεση C-192/01, *Επιτροπή κατά Δανίας*, Συλλογή 2003, σ. I-9693, σκέψη 49· υπόθεση C-24/00, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλογή 2004, σ. I-1277, σκέψη 56.

⁽¹⁸³⁾ Βλ., παραδείγματος χάριν, υπόθεση 227/82, *Van Bennekom*, Συλλογή 1983, σ. 3883, σκέψη 40, και υπόθεση 178/84, *Επιτροπή κατά Γερμανίας (Reinheitsgebot)*, Συλλογή 1987, σ. 1227, σκέψη 46.

δέονται με την αρχή της πρόληψης και έχουν επιβεβαιωθεί από το Δικαστήριο σε αρκετές πρόσφατες υποθέσεις ⁽¹⁸⁴⁾. Στις αποφάσεις του, το Δικαστήριο τόνισε ότι οι πραγματικοί κίνδυνοι πρέπει να αποδεικνύονται με βάση τα πλέον πρόσφατα αποτελέσματα της διεθνούς επιστημονικής έρευνας. Έτσι, τα κράτη μέλη φέρουν καταρχήν το βάρος της απόδειξης ότι είναι δυνατό να ληφθούν προληπτικά μέτρα βάσει του άρθρου 36 ΣΛΕΕ. Τα κράτη μέλη δεν οφείλουν, ωστόσο, να αποδείξουν ότι υπάρχει κατηγορηματική σχέση ανάμεσα στα υπάρχοντα στοιχεία και τον κίνδυνο· αντίθετα, αρκεί να αποδείξουν ότι ο εξεταζόμενος τομέας περιβάλλεται από επιστημονική αμφιβολία. Στη συνέχεια, τα θεσμικά όργανα της ΕΕ αξιολογούν την υπόθεση που παρουσιάζουν τα κράτη μέλη ⁽¹⁸⁵⁾.

6.1.3. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΘΝΙΚΩΝ ΘΗΣΑΥΡΩΝ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗΣ, ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ Ή ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΞΙΑΣ

Το καθήκον ενός κράτους μέλους να προστατεύει τους εθνικούς θησαυρούς και την κληρονομιά του μπορεί να δικαιολογεί τη λήψη μέτρων που δημιουργούν εμπόδια στις εισαγωγές ή τις εξαγωγές.

Ο ακριβής ορισμός του όρου «εθνικός θησαυρός» επιδέχεται πολλαπλές ερμηνείες και, μολοντί είναι σαφές ότι τα αντικείμενα αυτά πρέπει να έχουν πραγματική «καλλιτεχνική, ιστορική ή αρχαιολογική αξία», υπάγεται στην αρμοδιότητα των κρατών μελών να καθορίζουν ποια αντικείμενα εμπίπτουν σε αυτή την κατηγορία. Παρ' όλα αυτά, ένα χρήσιμο ερμηνευτικό εργαλείο θα μπορούσε να είναι η οδηγία 93/7/ΕΟΚ ⁽¹⁸⁶⁾, η οποία ρυθμίζει τα ζητήματα επιστροφής πολιτιστικών αγαθών που έχουν απομακρυνθεί παράνομα από το έδαφος ενός κράτους μέλους. Αν και η οδηγία επιβεβαιώνει ότι τα κράτη μέλη είναι αρμόδια να προσδιορίζουν τους εθνικούς θησαυρούς τους, οι διατάξεις της και το παράρτημα μπορούν να αποτελέσουν ερμηνευτικό βοήθημα σε περίπτωση αμφιβολιών. Η οδηγία αναφέρει ότι οι εθνικοί θησαυροί μπορεί να περιλαμβάνουν:

- αντικείμενα που περιέχονται στους καταλόγους μουσειών ή σε συλλογές συντήρησης βιβλιοθηκών·
- ζωγραφικούς πίνακες και γλυπτά·
- βιβλία·
- μεταφορικά μέσα και
- αρχεία.

Η οδηγία προσπαθεί να προσδιορίσει ποια αντικείμενα εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της, αναφερόμενη στο παράρτημα σε χαρακτηριστικά όπως η ιδιοκτησία, η ηλικία και η αξία του αντικειμένου, αλλά είναι σαφές ότι υπάρχουν περισσότεροι παράγοντες που θα έπρεπε να λαμβάνονται υπόψη κατά τον καθορισμό ενός «εθνικού θησαυρού», όπως μια αξιολόγηση του εννοιολογικού πλαισίου που να λαμβάνει υπόψη την κληρονομιά του συγκεκριμένου κράτους μέλους. Γι' αυτό τον λόγο μάλλον είναι σαφές ότι το παράρτημα της εν λόγω οδηγίας «δεν έχει στόχο να ορίσει τα αντικείμενα που χαρακτηρίζονται “εθνικοί θησαυροί” κατά την έννοια του άρθρου 36 ΣΛΕΕ, αλλά απλώς κατηγορίες αντικειμένων στα οποία θα μπορούσε να αποδοθεί αυτός ο χαρακτηρισμός».

Η οδηγία 93/7/ΕΟΚ θεσπίστηκε σε συνδυασμό με την κατάργηση των ελέγχων στα εθνικά σύνορα, αν και καλύπτει μόνο την επιστροφή αντικειμένων που έχουν ήδη εξαχθεί παράνομα και δεν θεσπίζει κανένα μέτρο ελέγχου για την πρόληψη αυτών των παράνομων εξαγωγών. Ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 116/2009 σχετικά με τις εξαγωγές πολιτιστικών αγαθών κάνει ένα βήμα παραπέρα επιβάλλοντας ενιαίους ελέγχους στις εξαγωγές προστατευόμενων αγαθών· αυτοί οι έλεγχοι, όμως, εφαρμόζονται μόνο στις εξαγωγές προς μη κράτη μέλη ⁽¹⁸⁷⁾.

Κατά συνέπεια, τα κράτη μέλη επιβάλλουν διαφορετικούς περιορισμούς στις εξαγωγές αρχαίων αντικειμένων και άλλων πολιτιστικών τεχνουργημάτων και οι περιορισμοί αυτοί, καθώς και οι συναφείς διοικητικές διαδικασίες, όπως η συμπλήρωση έντυπων δηλώσεων και η προσκόμιση δικαιολογητικών εγγράφων, θεωρείται γενικά ότι δικαιολογούνται βάσει του

άρθρου 36 ΣΛΕΕ. Οι προσπάθειες των κρατών μελών να αποθαρρύνουν την εξαγωγή καλλιτεχνικών θησαυρών με την επιβολή φόρου δεν κρίθηκαν, ωστόσο, δικαιολογημένες, διότι μια τέτοια δράση αποτελεί μέσο ισοδυναμίου ισχύος με φορολογική επιβάρυνση (άρθρο 30 ΣΛΕΕ) για την οποία δεν είναι δυνατό να προβληθεί ως δικαιολογία το άρθρο 36 ΣΛΕΕ ⁽¹⁸⁸⁾.

6.1.4. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Οι σημαντικότεροι τύποι βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας είναι τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας, τα εμπορικά σήματα και το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας. Από τη νομολογία συνάγονται δύο αρχές σχετικά με τη συμβατότητα της άσκησης των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας με τα άρθρα 34 έως 36 ΣΛΕΕ.

Η πρώτη αρχή είναι ότι η Συνθήκη δεν θίγει την ύπαρξη των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας που έχουν παραχωρηθεί βάσει της νομοθεσίας των κρατών μελών. Κατά συνέπεια, η εθνική νομοθεσία σχετικά με την απόκτηση, τη μεταβίβαση και τη λήξη αυτών των δικαιωμάτων είναι σύμφωνη με το δίκαιο. Η αρχή αυτή δεν εφαρμόζεται, ωστόσο, σε περίπτωση που οι εθνικές διατάξεις εμπεριέχουν στοιχείο διάκρισης ⁽¹⁸⁹⁾.

Η δεύτερη αρχή είναι ότι ένα δικαίωμα βιομηχανικής ιδιοκτησίας αναλώνεται όταν ένα προϊόν έχει διατεθεί νόμιμα στην αγορά ενός κράτους μέλους από τον ιδιοκτήτη του δικαιώματος ή με τη συγκατάθεσή του. Στη συνέχεια, ο ιδιοκτήτης του δικαιώματος δεν μπορεί να αντιτεθεί στην εισαγωγή του προϊόντος σε κανένα κράτος μέλος στην αγορά του οποίου είχε διατεθεί πρώτα. Αυτή η αρχή είναι γνωστή ως αρχή της ανάλωσης των δικαιωμάτων. Η αρχή αυτή δεν απαγορεύει στους κατόχους δικαιωμάτων άσκησης ή εκμίσθωσης να εισπράττουν δικαιώματα για κάθε άσκηση ή εκμίσθωση ⁽¹⁹⁰⁾.

Σήμερα, ωστόσο, και τα δύο αυτά στοιχεία καλύπτονται κυρίως από εναρμονισμένη νομοθεσία, όπως η οδηγία 89/104/ΕΚ για τα εμπορικά σήματα.

⁽¹⁸⁴⁾ Υπόθεση C-41/02, *Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών*, Συλλογή 2004, σ. I-11375, σκέψη 47· υπόθεση C-192/01, *Επιτροπή κατά Δανίας*, Συλλογή 2003, σ. I-9693, σκέψη 46· υπόθεση C-24/00, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλογή 2004, σ. I-1277, σκέψη 53.

⁽¹⁸⁵⁾ Η Επιτροπή έχει εκδώσει ανακοίνωση σχετικά με την αρχή της πρόληψης, COM(2000) 1 τελικό.

⁽¹⁸⁶⁾ Οδηγία 93/7/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 15ης Μαρτίου 1993, σχετικά με την επιστροφή πολιτιστικών αγαθών που έχουν παράνομα απομακρυνθεί από το έδαφος κράτους μέλους.

⁽¹⁸⁷⁾ Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 116/2009, της 18ης Δεκεμβρίου 2008, σχετικά με την εξαγωγή πολιτιστικών αγαθών, ΕΕ L 39 της 10.2.2009, σ. 1 έως 6.

⁽¹⁸⁸⁾ Υπόθεση 7/68, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλογή 1965-1968, σ. 805.

⁽¹⁸⁹⁾ Υπόθεση C-235/89, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλογή 1992, σ. I-777.

⁽¹⁹⁰⁾ Υπόθεση 187/80, *Merck κατά Stephar*, Συλλογή 1981, σ. 2063· συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-267/95 και C-268/95, *Merck κατά Primecrown*, Συλλογή 1996, σ. I-6285· υπόθεση 78/70, *Deutsche Grammophon κατά Metro*, Συλλογή 1969-1971, σ. 839.

Πρέπει να επισημανθεί ότι, πέρα από τα διπλώματα ευρεσιτεχνίας, τα εμπορικά σήματα, το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα δικαιώματα σχεδίου, η γεωγραφική ένδειξη επίσης αποτελεί βιομηχανική και εμπορική ιδιοκτησία για τους σκοπούς του άρθρου 36 ΣΛΕΕ⁽¹⁹¹⁾.

6.2. Επιτακτικές ανάγκες

Στην απόφασή του *Cassis de Dijon* το Δικαστήριο όρισε την έννοια των επιτακτικών αναγκών ως μη πλήρη κατάλογο προστατευόμενων συμφερόντων στο πλαίσιο του άρθρου 34 ΣΛΕΕ. Σε αυτή την απόφαση, το Δικαστήριο ανέφερε ότι οι εν λόγω επιτακτικές ανάγκες αφορούν ιδίως την αποτελεσματικότητα των φορολογικών ελέγχων, την προστασία της δημόσιας υγείας, το δίκαιο των εμπορικών συναλλαγών και την προστασία του καταναλωτή.

Επιτακτικές ανάγκες, όπως τις προσδιόρισε το Δικαστήριο στην απόφαση *Cassis de Dijon*, θα μπορούσαν να προβληθούν ως δικαιολογία μόνο για τους αδιακρίτως εφαρμοστέους κανόνες. Συνεπώς, λόγοι διαφορετικοί από αυτούς που καλύπτει το άρθρο 36 ΣΛΕΕ θεωρητικά δεν είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν για την αιτιολόγηση διακριτικών μέτρων. Αν και το Δικαστήριο έχει βρει τρόπους υπέρβασης αυτού του διαχωρισμού χωρίς να αποποιείται την προηγούμενη πρακτική του⁽¹⁹²⁾, προβάλλεται το επιχείρημα ότι ο διαχωρισμός αυτός είναι τεχνητός και το Δικαστήριο κινείται προς την κατεύθυνση μιας απλούστευσης και αντιμετώπισης των επιτακτικών αναγκών με τον ίδιο τρόπο όπως και των δικαιολογιών του άρθρου 36 ΣΛΕΕ⁽¹⁹³⁾.

6.2.1. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ

Αν και η προστασία του περιβάλλοντος δεν αναφέρεται ρητά στο άρθρο 36 ΣΛΕΕ, έχει αναγνωριστεί από το Δικαστήριο ως επιτακτική απαίτηση. Το Δικαστήριο εκφράζει την άποψη ότι «[...] η προστασία του περιβάλλοντος είναι “ένας από τους ουσιώδεις στόχους της Κοινότητας”, δυνάμενος γι’ αυτό να δικαιολογήσει ορισμένους περιορισμούς της αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων»⁽¹⁹⁴⁾.

Για τους λόγους της προστασίας του περιβάλλοντος, το Δικαστήριο έχει δικαιολογήσει ένα φάσμα εθνικών μέτρων όπως:

- την απαγόρευση της εισαγωγής αποβλήτων από άλλα κράτη μέλη⁽¹⁹⁵⁾·
- ένα σύστημα χρέωσης και επιστροφής κενών συσκευασιών⁽¹⁹⁶⁾·
- ρητή απαγόρευση ορισμένων χημικών ουσιών, η οποία προβλέπει ωστόσο εξαιρέσεις για τις περιπτώσεις που δεν υπάρχει ασφαλέστερο υποκατάστατο⁽¹⁹⁷⁾·
- υποχρέωση των φορέων παροχής ηλεκτρικής ενέργειας να αγοράζουν το σύνολο της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας από το εσωτερικό μιας περιορισμένης περιοχής εφοδιασμού⁽¹⁹⁸⁾.

Η προστασία του περιβάλλοντος συνδέεται επίσης στενά με την προστασία της ζωής και της υγείας του ανθρώπου⁽¹⁹⁹⁾, και, με τις προόδους της επιστήμης και τη μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση των πολιτών, τα κράτη μέλη την επικαλούνται όλο και συχνότερα. Εντούτοις, το γεγονός ότι γίνεται συχνότερα επίκληση των περιβαλλοντικών δικαιολογιών δεν σημαίνει ότι το Δικαστήριο θεωρεί πάντοτε επαρκή αυτό τον λόγο για να δικαιολογήσει κάθε μέτρο. Πράγματι, τα τελευταία έτη, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε αρκετές φορές ότι η δημόσια υγεία και οι περιβαλλοντικές δικαιολογίες δεν είναι πάντοτε επαρκείς για να εμποδίσουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων. Σε αρκετές υποθέσεις, το Δικαστήριο υποστήριξε τα επιχειρήματα της Επιτροπής ότι τα εθνικά μέτρα ήταν δυσανάλογα προς τον επιδιωκόμενο στόχο ή ότι υπήρχε έλλειψη στοιχείων που να αποδεικνύουν την ύπαρξη του εικαζόμενου κινδύνου⁽²⁰⁰⁾.

Ορισμένα εμπόδια του εμπορίου στο εσωτερικό της ΕΕ που οφείλονται στις αποκλίνουσες διατάξεις των εθνικών νομοθεσιών πρέπει να γίνουν αποδεκτά στον βαθμό που αυτές οι διατάξεις είναι εφαρμοστέες στα εγχώρια και τα εισαγόμενα προϊόντων χωρίς διάκριση και μπορούν να δικαιολογούνται ως απαραίτητες για την ικανοποίηση των απαρέγκλιτων απαιτήσεων που συνδέονται με την προστασία του καταναλωτή ή το θεμιτό εμπόριο. Για να είναι αποδεκτές, οι διατάξεις αυτές πρέπει να είναι αναλογικές προς τον επιδιωκόμενο στόχο, και η επίτευξη του στόχου πρέπει να είναι αδύνατη με λιγότερο περιοριστικά μέτρα του εμπορίου στο εσωτερικό της ΕΕ⁽²⁰¹⁾. Η κατευθυντήρια γραμμή της νομολογίας του Δικαστηρίου είναι ότι, όταν τα εισαγόμενα προϊόντα είναι ομοειδή με τα εγχώρια, είναι αρκετή η επαρκής σήμανση, όταν αυτό απαιτείται από την εθνική

6.2.2. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΗ

Ορισμένα εμπόδια του εμπορίου στο εσωτερικό της ΕΕ που οφείλονται στις αποκλίνουσες διατάξεις των εθνικών νομοθεσιών πρέπει να γίνουν αποδεκτά στον βαθμό που αυτές οι διατάξεις είναι εφαρμοστέες στα εγχώρια και τα εισαγόμενα προϊόντων χωρίς διάκριση και μπορούν να δικαιολογούνται ως απαραίτητες για την ικανοποίηση των απαρέγκλιτων απαιτήσεων που συνδέονται με την προστασία του καταναλωτή ή το θεμιτό εμπόριο. Για να είναι αποδεκτές, οι διατάξεις αυτές πρέπει να είναι αναλογικές προς τον επιδιωκόμενο στόχο, και η επίτευξη του στόχου πρέπει να είναι αδύνατη με λιγότερο περιοριστικά μέτρα του εμπορίου στο εσωτερικό της ΕΕ⁽²⁰¹⁾. Η κατευθυντήρια γραμμή της νομολογίας του Δικαστηρίου είναι ότι, όταν τα εισαγόμενα προϊόντα είναι ομοειδή με τα εγχώρια, είναι αρκετή η επαρκής σήμανση, όταν αυτό απαιτείται από την εθνική

⁽¹⁹¹⁾ Υπόθεση C-3/91, *Exportur* κατά *LOR*, Συλλογή 1992, σ. I-5529, και υπόθεση C-388/95, *Βέλγιο* κατά *Ισπανίας*, Συλλογή 2000, σ. I-3123.

⁽¹⁹²⁾ Στην υπόθεση C-2/90, *Επιτροπή* κατά *Βελγίου*, Συλλογή 1992, σ. I-4431, το Δικαστήριο αποφάσισε ότι το μέτρο το οποίο θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι συνιστά διάκριση δεν είχε διακριτικό χαρακτήρα λόγω της ειδικής φύσης του αντικειμένου της υπόθεσης και στη συνέχεια αποδέχτηκε την περιβαλλοντική αιτιολόγηση. Στην υπόθεση C-320/03, *Επιτροπή* κατά *Αυστρίας*, Συλλογή 2005, σ. I-9871, το Δικαστήριο έκρινε ότι ένα μέτρο εφαρμόζεται αδιακρίτως αντί να συνεπάγεται έμμεση διάκριση.

⁽¹⁹³⁾ P. Oliver, *Free movement of goods in the European Community*, 2003, 8.3–8.10.

⁽¹⁹⁴⁾ Υπόθεση 302/86, *Επιτροπή* κατά *Δανίας*, Συλλογή 1988, σ. 4607, σκέψη 8.

⁽¹⁹⁵⁾ Υπόθεση C-2/90, *Επιτροπή* κατά *Βελγίου*, Συλλογή 1992, σ. I-4431.

⁽¹⁹⁶⁾ Υπόθεση 302/86, *Επιτροπή* κατά *Δανίας*, Συλλογή 1988, σ. 4607.

⁽¹⁹⁷⁾ Υπόθεση C-473/98, *Toolex*, Συλλογή 2000, σ. I-5681.

⁽¹⁹⁸⁾ Υπόθεση C-379/98, *PreussenElektra*, Συλλογή 2001, σ. I-2099.

⁽¹⁹⁹⁾ Σε ορισμένες υποθέσεις το Δικαστήριο φαίνεται ότι αντιμετωπίζει το ζήτημα της προστασίας του περιβάλλοντος ως μέρος του ζητήματος της δημόσιας υγείας και του άρθρου 36 ΣΛΕΕ: βλ., παραδείγματος χάριν, υπόθεση C-67/97, *Blühme*, Συλλογή 1998, σ. I-8033.

⁽²⁰⁰⁾ Βλ., παραδείγματος χάριν: 1) υπόθεση C-319/05, *Επιτροπή* κατά *Γερμανίας*, Συλλογή 2007, σ. I-9811· 2) υπόθεση C-186/05, *Επιτροπή* κατά *Σουηδίας*, Συλλογή 2007, σ. I-129· 3) υπόθεση C-297/05, *Επιτροπή* κατά *Κάτω Χωρών*, Συλλογή 2007, σ. I-7467· 4) υπόθεση C-254/05, *Επιτροπή* κατά *Βελγίου*, Συλλογή 2007, σ. I-4269· 5) υπόθεση C-432/03, *Επιτροπή* κατά *Πορτογαλίας*, Συλλογή 2005, σ. I-9665· 6) υπόθεση C-114/04, *Επιτροπή* κατά *Γερμανίας*, δεν έχει δημοσιευτεί στη Συλλογή· 7) υπόθεση C-212/03, *Επιτροπή* κατά *Γαλλίας*, Συλλογή 2005, σ. I-4213· 8) υπόθεση C-463/01, *Επιτροπή* κατά *Γερμανίας*, Συλλογή 2004, σ. I-11705· 9) υπόθεση C-41/02, *Επιτροπή* κατά *Κάτω Χωρών*, Συλλογή 2004, σ. I-11375· 10) υπόθεση C-497/03, *Επιτροπή* κατά *Αυστρίας*, δεν έχει δημοσιευτεί στη Συλλογή· 11) υπόθεση C-150/00, *Επιτροπή* κατά *Αυστρίας*, Συλλογή 2004, σ. I-3887· 12) υπόθεση C-387/99, *Επιτροπή* κατά *Γερμανίας*, Συλλογή 2004, σ. I-3751· 13) υπόθεση C-24/00, *Επιτροπή* κατά *Γαλλίας*, Συλλογή 2004, σ. I-1277· 14) υπόθεση C-270/02, *Επιτροπή* κατά *Ιταλίας*, Συλλογή 2004, σ. I-1559· 15) υπόθεση C-122/03, *Επιτροπή* κατά *Γαλλίας*, Συλλογή 2003, σ. I-15093· 16) υπόθεση C-358/01, *Επιτροπή* κατά *Ισπανίας*, Συλλογή 2003, σ. I-13145· 17) υπόθεση C-455/01, *Επιτροπή* κατά *Ιταλίας*, Συλλογή 2003, σ. I-12023· 18) υπόθεση C-192/01, *Επιτροπή* κατά *Δανίας*, Συλλογή 2003, σ. I-9693· 19) υπόθεση C-420/01, *Επιτροπή* κατά *Ιταλίας*, Συλλογή 2003, σ. I-6445.

⁽²⁰¹⁾ Υπόθεση 120/78, *Rewe-Zentral*, Συλλογή 1979, σ. 649, σκέψη 8· υπόθεση C-313/94, *Graffione*, Συλλογή 1996, σ. I-6039, σκέψη 17· υπόθεση C-3/99, *Ruwet*, Συλλογή 2000, σ. I-8749, σκέψη 50.

νομοθεσία για να παρέχονται στον καταναλωτή οι απαραίτητες πληροφορίες σχετικά με τη φύση του προϊόντος. Καμία δικαιολογία περί προστασίας των καταναλωτών δεν είναι αποδεκτή για την επιβολή μη απαραίτητων περιοριστικών μέτρων⁽²⁰²⁾.

6.2.3. ΑΛΛΕΣ ΕΠΙΤΑΚΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Το Δικαστήριο έχει κατά καιρούς αναγνωρίσει και άλλες «επιτακτικές ανάγκες» βάσει των οποίων θα μπορούσαν να δικαιολογηθούν εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων:

Η βελτίωση των συνθηκών εργασίας: Αν και το ζήτημα της υγείας και ασφάλειας στην εργασία εμπίπτει στο πεδίο της δημόσιας υγείας του άρθρου 36 ΣΛΕΕ, η βελτίωση των συνθηκών εργασίας αποτελεί «επιτακτική απαίτηση», ακόμη και αν δεν υφίσταται κανένα ζήτημα υγείας⁽²⁰³⁾.

Πολιτιστικοί στόχοι⁽²⁰⁴⁾: Σε μια υπόθεση η οποία συνδέεται με τη γαλλική νομοθεσία που αποσκοπεί στην ενθάρρυνση της δημιουργίας κινηματογραφικών ταινιών, το Δικαστήριο αναγνώρισε την αρχή ότι η προστασία του πολιτισμού μπορεί, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, να αποτελέσει «επιτακτική απαίτηση» που θα μπορούσε να δικαιολογήσει την επιβολή περιορισμών στις εισαγωγές ή τις εξαγωγές.

Διατήρηση της πολυφωνίας του Τύπου⁽²⁰⁵⁾: Μετά την έκδοση προδικαστικής απόφασης σχετικά με την απαγόρευση στην Αυστρία των εκδόσεων που προσφέρουν στους αναγνώστες την ευκαιρία να συμμετέχουν σε παιγνίδια με βραβεία, το Δικαστήριο έκρινε ότι η διατήρηση της πολυφωνίας του Τύπου μπορεί να αποτελεί επιτακτική ανάγκη που δικαιολογεί τον περιορι-

σμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων. Επισήμανε ότι η πολυφωνία αυτή συμβάλλει στη διασφάλιση της ελευθερίας έκφρασης, η οποία προστατεύεται από το άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τις Θεμελιώδεις Ελευθερίες, ένα από τα θεμελιώδη δικαιώματα που διασφαλίζονται από την έννομη τάξη της ΕΕ.

Χρηματοοικονομική ισορροπία του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης: Καθαρά οικονομικοί σκοποί δεν μπορούν να δικαιολογήσουν ένα εμπόδιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων. Εντούτοις, στην υπόθεση C-120/95, *Decker*, σχετικά με την άρνηση ενός κράτους μέλους να καλύψει τα έξοδα για την αγορά γυαλιών με διορθωτικούς φακούς που αγοράστηκαν σε κατάσταση οπτικών εγκατεστημένο σε άλλο κράτος μέλος, το Δικαστήριο αναγνώρισε ότι ο κίνδυνος σοβαρής υπονόμησης της χρηματοοικονομικής ισορροπίας του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης συνιστά επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος ικανό να δικαιολογήσει ένα εμπόδιο της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων.

Οδική ασφάλεια: Σε αρκετές υποθέσεις, το Δικαστήριο έχει επίσης αναγνωρίσει ότι η οδική ασφάλεια συνιστά επιτακτική απαίτηση δημοσίου συμφέροντος ικανή να δικαιολογήσει την επιβολή περιορισμού στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων⁽²⁰⁶⁾.

Καταπολέμηση της εγκληματικότητας: Σε υπόθεση σχετικά με την απαγόρευση στην Πορτογαλία της τοποθέτησης έγχρωμων ταινιών στους υαλοπίνακες των αυτοκινήτων⁽²⁰⁷⁾, το Δικαστήριο έκρινε ότι η καταπολέμηση της εγκληματικότητας μπορεί να αποτελέσει επιτακτικό λόγο γενικού συμφέροντος ικανό να δικαιολογήσει εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων.

Προστασία της καλής διαβίωσης των ζώων:

Στην υπόθεση C-219/07, το Δικαστήριο επισήμανε ότι η προστασία της καλής διαβίωσης των ζώων είναι νόμιμος στόχος δημοσίου συμφέροντος. Ανέφερε ακόμη ότι η σημασία της επίτευξης αυτού του στόχου αποτυπώνεται, ιδίως, στην έκδοση από τα κράτη μέλη του πρωτοκόλλου για την προστασία και την καλή διαβίωση των ζώων που προσαρτήθηκε στη συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας⁽²⁰⁸⁾.

Όπως έχει προαναφερθεί, ο κατάλογος των επιτακτικών αναγκών δεν είναι πλήρης και το Δικαστήριο θα μπορούσε να διαπιστώσει ότι και άλλες «επιτακτικές ανάγκες» θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν την επιβολή εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων.

6.3. Έλεγχος της αναλογικότητας

Για να μπορεί να δικαιολογηθεί βάσει του άρθρου 36 ΣΛΕΕ ή μιας από τις επιτακτικές ανάγκες που θεσπίστηκαν στη νομολογία του Δικαστηρίου, ένα κρατικό μέτρο πρέπει να τηρεί την αρχή της αναλογικότητας⁽²⁰⁹⁾. Το εν λόγω μέτρο πρέπει να είναι απαραίτητο για την επίτευξη ενός διακηρυγμένου στόχου, ο οποίος δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί με μικρότερης κλίμακας απαγορεύσεις ή περιορισμούς ή με απαγορεύσεις ή περιορισμούς που θα είχαν μικρότερη επίπτωση στο εμπόριο στο εσωτερικό της ΕΕ.

Με άλλους όρους, τα μέσα που επιλέγουν τα κράτη μέλη πρέπει να περιορίζονται στο απολύτως απαραίτητο για τη διασφάλιση του επιδιωκόμενου στόχου και πρέπει να είναι αναλογικά με τον επιδιωκόμενο στόχο⁽²¹⁰⁾.

Πρέπει να επισημανθεί ότι, όταν δεν υφίσταται ένα εναρμονισμένο κανόνες σε ευρωπαϊκό

⁽²⁰²⁾ Υπόθεση C-448/98, *Guimont*, Συλλογή 2000, σ. I-10663, σχετικά με τη γαλλική νομοθεσία που περιορίζει την ονομασία Emmenthal σε μια συγκεκριμένη κατηγορία τυριών με οπές, υπόθεση 261/81, *Rau* κατά *De Smedt*, Συλλογή 1982, σ. 3961, σχετικά με τη βελγική απαίτηση να πωλείται η μαργαρίνη σε συσκευασίες με σχήμα κύβου.

⁽²⁰³⁾ Στην υπόθεση 155/80, *Oebel*, Συλλογή 1981, σ. 1993, το Δικαστήριο ανέφερε ότι η απαγόρευση της νυχτερινής ψήξης ήταν μια νόμιμη από οικονομική και κοινωνική άποψη πολιτική απόφαση σε έναν προδήλως ευαίσθητο τομέα.

⁽²⁰⁴⁾ Συνεδικασθείσες υποθέσεις 60/84 και 61/84, *Cinéthèque*, Συλλογή 1985, σ. 2605.

⁽²⁰⁵⁾ Υπόθεση C-368/95, *Familiapress*, Συλλογή 1997, σ. I-3689.

⁽²⁰⁶⁾ Υπόθεση C-54/05, *Επιτροπή* κατά *Φινλανδίας*, Συλλογή 2007, σ. I-2473, σκέψη 40 και παρατιθέμενη νομολογία.

⁽²⁰⁷⁾ Υπόθεση C-265/06, *Επιτροπή* κατά *Πορτογαλίας*, Συλλογή 2008, σ. I-2245, σκέψη 38.

⁽²⁰⁸⁾ Υπόθεση C-219/07, *Nationale Raad van Dierenkwekers en Liefhebbers and Andibel*, Συλλογή 2008, σ. I-4475, σκέψη 27.

⁽²⁰⁹⁾ Υπόθεση C-390/99, *Canal Satélite Digital*, Συλλογή 2002, σ. I-607, σκέψη 33· υπόθεση C-254/05, *Επιτροπή* κατά *Βελγίου*, Συλλογή 2007, σ. 4269, σκέψη 33 και παρατιθέμενη νομολογία· υπόθεση C-286/07, *Επιτροπή* κατά *Λουξεμβούργου*, 2008, δεν έχει δημοσιευτεί στη Συλλογή, σκέψη 36.

⁽²¹⁰⁾ Υπόθεση C-319/05, *Επιτροπή* κατά *Γερμανίας* (*Garlic*), Συλλογή 2007, σ. I-9811, σκέψη 87 και παρατιθέμενη νομολογία.

επίπεδο, τα κράτη μέλη μπορούν να αποφασίσουν ελεύθερα το επίπεδο προστασίας που επιθυμούν να διασφαλίσουν για την επιδίωξη των νόμιμων συμφερόντων τους. Σε ορισμένους τομείς⁽²¹¹⁾, το Δικαστήριο έχει επιτρέψει στα κράτη μέλη σχετική «διακριτική ευχέρεια» όσον αφορά τα μέτρα που λαμβάνουν και το επίπεδο της επιδιωκόμενης προστασίας, το οποίο μπορεί να διαφέρει από το ένα κράτος μέλος στο άλλο.

Παρά αυτή τη σχετική ελευθερία να καθορίζουν το επίπεδο προστασίας που επιθυμούν, το γεγονός ότι ένα κράτος μέλος έχει επιλέξει ένα διαφορετικό σύστημα προστασίας από αυτό που έχει υιοθετήσει ένα άλλο κράτος μέλος δεν μπορεί από μόνο του να επηρεάσει την εκτίμηση της ανάγκης να θεσπιστούν διατάξεις γι' αυτό τον σκοπό και την αναλογικότητά τους. Οι διατάξεις αυτές πρέπει να αξιολογούνται αποκλειστικά σε σχέση με τους στόχους που επιδιώκουν οι εθνικές αρχές του οικείου κράτους μέλους και το επίπεδο προστασίας το οποίο προτίθεται να παράσχουν⁽²¹²⁾.

Συνεπώς, σημαντικό στοιχείο για την ανάλυση της προβαλλόμενης από ένα κράτος μέλος αιτι-

ολόγησης πρέπει να είναι το αν υπάρχουν εναλλακτικά μέτρα που θα παρεμπόδιζαν λιγότερο το εμπόριο. Το κράτος μέλος έχει υποχρέωση να επιλέξει την «λιγότερο περιοριστική εναλλακτική δυνατότητα» και η παράλειψη να το πράξει συνιστά παραβίαση της αρχής της αναλογικότητας. Σε αρκετές περιπτώσεις, το Δικαστήριο έχει διαπιστώσει ότι μέτρα που έλαβαν κράτη μέλη δεν ήταν αναλογικά, διότι υπήρχαν εναλλακτικές δυνατότητες⁽²¹³⁾. Ως προς αυτό, το κράτος μέλος είναι επίσης υποχρεωμένο να επιδιώκει διακηρυγμένους στόχους με συνεπή και συστηματικό τρόπο και να αποφεύγει οποιαδήποτε έλλειψη συνέπειας ανάμεσα στα μέτρα που επιλέγει και στα μέτρα που δεν επιλέγει⁽²¹⁴⁾. Στην υπόθεση C-249/07, το Δικαστήριο ανέλυσε ορισμένες ασυνέπειες του συστήματος εξαιρέσεων και απέδειξε την έλλειψη αντικειμενικότητας και τον διακριτικό χαρακτήρα του συστήματος⁽²¹⁵⁾. Εάν ένα κράτος μέλος μπορεί να αποδείξει ότι η λήψη ενός εναλλακτικού μέτρου θα είχε αρνητική επίπτωση σε άλλα νόμιμα συμφέροντα, αυτό θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη κατά την αξιολόγηση της αναλογικότητας⁽²¹⁶⁾.

6.4. Το βάρος της απόδειξης

Είναι ευθύνη του κράτους μέλους το οποίο ισχυρίζεται ότι έχει λόγους που δικαιολογούν τον περιορισμό της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων να αποδείξει συγκεκριμένα ότι υπάρχει λόγος δημοσίου συμφέροντος, ότι είναι απαραίτητη η επιβολή του εν λόγω περιορισμού και ότι ο περιορισμός αυτός είναι αναλογικός προς τον επιδιωκόμενο στόχο. Η αιτιολογία την οποία προβάλλει το κράτος μέλος πρέπει να συνοδεύεται με τα απαραίτητα αποδεικτικά στοιχεία ή με ανάλυση της ορθότητας και αναλογικότητας του περιοριστικού μέτρου που έλαβε το εν λόγω κράτος και να παρέχει ακριβή αποδεικτικά στοιχεία που να τεκμηριώνουν τα επιχειρήματά του⁽²¹⁷⁾. Ως προς αυτό, μια απλή δήλωση ότι το μέτρο είναι δικαιολογημένο για μία από τις αποδεκτές αιτίες ή η απουσία ανάλυσης πιθανών εναλλακτικών δυνατοτήτων θα θεωρηθούν μη ικανοποιητικές⁽²¹⁸⁾. Εντούτοις, το Δικαστήριο έχει επισημάνει πρόσφατα ότι το βάρος της απόδειξης δεν φθάνει μέχρι του σημείου να απαιτείται από αυτό το κράτος μέλος να αποδείξει τεκμηριωμένα ότι κανένα άλλο πιθανό μέτρο δεν καθιστά δυνατή την επίτευξη του εν λόγω σκοπού με τους ίδιους όρους⁽²¹⁹⁾.

⁽²¹¹⁾ Ο στόχος της προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων αποτελεί την ύψιστη προτεραιότητα όσον αφορά τα περιουσιακά στοιχεία ή τα συμφέροντα που προστατεύονται από το άρθρο 36 ΣΛΕΕ. Αυτή η «διακριτική ευχέρεια» έχει επίσης αναγνωριστεί για τα μέτρα που απαγορεύονται από την ανάγκη διασφάλισης της δημόσιας τάξης, της δημόσιας ηθικής και της δημόσιας ασφάλειας. Παραδείγματα αιτιολόγησης για λόγους δημόσιας υγείας, βλ. υπόθεση C-322/01, *Deutscher Apothekerverband*, Συλλογή 2003, σ. I-14887, σκέψη 103 και παρατιθέμενη νομολογία· σχετικά με την αιτιολόγηση για λόγους δημόσιας ηθικής, βλ. υποθέσεις 34/79, *Henn και Darby*, Συλλογή 1979/II, σ. 781, και C-244/06, *Dynamic Medien*, Συλλογή 2008, σ. I-505· όσον αφορά τα μέτρα που αφορούν την κατανάλωση οινόπνευματων και την αιτιολόγηση για λόγους δημόσιας υγείας και δημόσιας τάξης, βλ. υπόθεση C-434/04, *Ahokainen και Leppik*, Συλλογή 2006, σ. I-9171· για τα μέτρα κατά των τυχερών παιχνιδιών και τη δικαιολόγηση για λόγους δημόσιας ηθικής, δημόσιας τάξης και ασφάλειας, βλ. υπόθεση C-65/05, *Επιτροπή κατά Ελλάδας*, Συλλογή 2006, σ. I-10341· όσον αφορά τα μέτρα που σχετίζονται με την προστασία των ζώων, βλ. υπόθεση C-219/07, *Nationale Raad van Dierenkwekers en Liefhebbers και Andibel*, Συλλογή 2008, σ. I-4475.

⁽²¹²⁾ Υπόθεση C-124/97, *Läära κ.λπ.*, Συλλογή 1999, σ. I-6067, σκέψη 36.

⁽²¹³⁾ Βλ. υπόθεση 104/75, *De Peijper*, Συλλογή 1976, σ. 241· υπόθεση C-54/05, *Επιτροπή κατά Φινλανδίας*, Συλλογή 2007, σ. I-2473, σκέψη 46, και υπόθεση C-297/05, *Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών*, Συλλογή 2007, σ. I-7467, σκέψη 79, στην οποία το Δικαστήριο παρουσιάζει αναλυτικά τις διαθέσιμες εναλλακτικές δυνατότητες προς τα επίμαχα μέτρα.

⁽²¹⁴⁾ Βλ. υπόθεση C-500/06, *Corporación Dermoestética*, Συλλογή 2008, σ. I-5785, σκέψη 39· υπόθεση C-169/07, *Hartlauer*, Συλλογή 2009, σ. I-1719, σκέψη 55.

⁽²¹⁵⁾ Υπόθεση C-249/07, *Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών*, δεν έχει δημοσιευτεί στη Συλλογή, σκέψεις 47 έως 50.

⁽²¹⁶⁾ Βλ. προτάσεις γενικού εισαγγελέα Poiares Maduro στην υπόθεση C-434/04, *Ahokainen και Leppik*, Συλλογή 2006, σ. I-9171, σκέψη 25.

⁽²¹⁷⁾ Υπόθεση C-14/02, *ATRAL*, Συλλογή 2004, σ. I-4431, σκέψη 69· υπόθεση C-254/05, *Επιτροπή κατά Βελγίου*, Συλλογή 2007, σ. I-4269, σκέψη 36.

⁽²¹⁸⁾ Υπόθεση C-265/06, *Επιτροπή κατά Πορτογαλίας*, Συλλογή 2008, σ. I-2245, σκέψεις 40 έως 47.

⁽²¹⁹⁾ Υπόθεση C-110/05, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλογή 2009, σ. I-519, σκέψη 66.

7. Σχέση με τις άλλες ελευθερίες και τα άρθρα της Συνθήκης για την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων

7.1. Άρθρο 45 ΣΛΕΕ — Ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων

Το άρθρο 45 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 39 ΕΚ) προβλέπει την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων στο εσωτερικό της ΕΕ. Η ελευθερία αυτή συνεπάγεται την κατάργηση κάθε διάκρισης λόγω ιθαγένειας μεταξύ των εργαζομένων των κρατών μελών όσον αφορά την απασχόληση και τις συνθήκες εργασίας καθώς και τα φορολογικά και κοινωνικά οφέλη. Το άρθρο 45 ΣΛΕΕ απαγορεύει όχι μόνο τις διακρίσεις για λόγους ιθαγένειας αλλά και τις εθνικές διατάξεις οι οποίες εφαρμόζονται ανεξάρτητα από την ιθαγένεια των εργαζομένων και εμποδίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία τους.

Τα προβλήματα που συνδέονται με την κυκλοφορία των ατομικών περιουσιακών στοιχείων των εργαζομένων θα μπορούσαν θεωρητικά να αξιολογηθούν βάσει του άρθρου 34 ΣΛΕΕ ή του άρθρου 45 ΣΛΕΕ. Το Δικαστήριο εξέτασε αυτό το ζήτημα στην υπόθεση *Weigel* ⁽²²⁰⁾, η οποία αφορούσε τη μεταφορά των ιδιωτικών αυτοκινήτων ενός έγγαμου ζεύγους από τη χώρα καταγωγής τους (Γερμανία) στο κράτος μέλος στο οποίο προσλήφθηκε για εργασία ο σύζυγος (Αυστρία). Κατά την έκδοση της άδειας κυκλοφορίας των αυτοκινήτων τους στην Αυστρία, επιβλήθηκε στο ζεύγος υπερβολικά υψηλός φόρος. Το ζεύγος υποστήριξε ότι ο φόρος τούς απαγόρευε να ασκήσουν τα δικαιώματά τους βάσει του άρθρου 45 ΣΛΕΕ.

Καταρχάς, το Δικαστήριο συμφώνησε κρίνοντας ότι «[ο φόρος] μπορεί να επηρεάσει αρνητικά την απόφαση των διακινουμένων εργαζομένων να ασκήσουν το δικαίωμά τους ελεύθερης κυκλοφορίας» ⁽²²¹⁾. Για άλλους λόγους, ωστόσο, το Δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα του ζεύγους ότι ο φόρος παραβίαζε το άρθρο 45 ΣΛΕΕ. Αξίζει να επισημανθεί ότι το Δικαστήριο δεν αποφάνθηκε για το ερώτημα αν οι περιορισμοί αυτού του τύπου πρέπει να εξετάζονται αποκλειστικά βάσει του άρθρου 34 ΣΛΕΕ ⁽²²²⁾. Ακόμη, εξακολουθεί να υπάρχει σχετική αβεβαιότητα σε σχέση με τις καταστάσεις όπου θα ήταν περισσότερο ευνοϊκή η εφαρμογή του άρθρου 45 ΣΛΕΕ αντί του άρθρου 34 ΣΛΕΕ, από την άποψη ότι η πρώτη διάταξη εφαρμόζεται μόνο σε υπηκόους ενός κράτους μέλους.

Πρέπει να επισημανθεί ότι, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, οι εθνικές διατάξεις που απαιτούν την έκδοση άδειας κυκλοφορίας ή/και τη φορολόγηση ενός εταιρικού αυτοκινήτου στο κράτος μέλος του οποίου είναι μόνιμος κάτοικος ο εργαζόμενος που χρησιμοποιεί το αυτοκίνητο, ακόμη και αν ο εργοδότης που διέθεσε το όχημα στον εργαζόμενο είναι εγκατεστημένος σε ένα άλλο κράτος μέλος και ακόμη και αν το όχημα χρησιμοποιείται κυρίως στο κράτος μέλος του τόπου εγκατάστασης του εργοδότη, συνιστούν παραβίαση του άρθρου 45 ΣΛΕΕ ⁽²²³⁾, διότι παρόμοιες διατάξεις μπορεί να έχουν ως αποτέλεσμα να μην μπορεί ένας εργαζόμενος να ωφεληθεί από ορισμένα πλεονεκτήματα, όπως η προμήθεια οχήματος, και τελικά να τον αποτρέψουν να εργαστεί σε ένα άλλο κράτος μέλος.

7.2. Άρθρο 56 ΣΛΕΕ — Ελεύθερη παροχή υπηρεσιών

Η ελευθερία παροχής υπηρεσιών (άρθρο 56 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 49 ΕΚ), μία από τις άλλες θεμελιώδεις ελευθερίες που διασφαλίζει η συνθήκη ΕΚ, συνδέεται στενά με την ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών. Και οι δύο ελευθερίες αφορούν οικονομικές συναλλαγές, κυρίως εμπορικής φύσης, μεταξύ των κρατών μελών. Λόγω αυτής της στενής σχέσης, ορισμένες φορές ένα συγκεκριμένο εθνικό μέτρο περιορίζει και την κυκλοφορία των εμπορευμάτων (άρθρο 34 ΣΛΕΕ) και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών (άρθρο 56 ΣΛΕΕ).

Πράγματι, μια δεδομένη απαίτηση που αφορά τη διανομή, τη χονδρική ή λιανική διάθεση αγαθών μπορεί να περιορίσει ταυτόχρονα και την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων και την ελευθερία παροχής υπηρεσιών διανεμητικού εμπορίου. Όπως αναγνώρισε το Δικαστήριο στην υπόθεση *Praktiker Bau- und Heimverkehrmärkte*, «σκοπός του λιανικού εμπορίου είναι η πώληση αγαθών στους καταναλωτές. Το εμπόριο αυτό περιλαμβάνει, εκτός από τη νομική πράξη της πώλησης, όλες τις ενέργειες στις οποίες προβαίνει ο επιχειρηματίας για να προωθήσει τη σύναψη μιας τέτοιας πράξης. Οι ενέργειες αυτές συνίστανται, μεταξύ άλλων, στην επιλογή μιας ποικιλίας προϊόντων με σκοπό την πώλησή τους και στην παροχή διαφόρων υπηρεσιών που αποβλέπουν στο να ωθήσουν τον καταναλωτή να συνάψει την εν λόγω πράξη με τον οικείο έμπορο παρά με κάποιον ανταγωνιστή του» ⁽²²⁴⁾.

⁽²²⁰⁾ Υπόθεση C-387/01, *Weigel*, Συλλογή 2004, σ. I-4981.

⁽²²¹⁾ *Ibid.*, σκέψη 54.

⁽²²²⁾ P. Oliver και S. Enchelmaier: «Free movement of goods: Recent developments in the case law», 44 CML Rev. (2007), 669.

⁽²²³⁾ Υπόθεση C-232/01, *Van Lent*, Συλλογή 2003, σ. I-11525· υπόθεση C-464/02, *Επιτροπή κατά Δανίας*, Συλλογή 2005, σ. I-7929.

⁽²²⁴⁾ Υπόθεση C-418/02, *Praktiker Bau- und Heimwerkermärkte*, Συλλογή 2005, σ. I-5873, σκέψη 34.

Έτσι, οι περιορισμοί της διαφήμισης [π.χ. διαφημίσεις αλκοολούχων ποτών ⁽²²⁵⁾] μπορεί, από τη μία πλευρά, να πλήττουν τον τομέα της διαφήμισης ως φορέα παροχής υπηρεσιών και, από την άλλη πλευρά, οι επιπτώσεις αυτών των περιορισμών να συνδέονται με συγκεκριμένα αγαθά και να επηρεάζουν τις δυνατότητες διείσδυσης στην αγορά και με τον τρόπο αυτό να δημιουργούν εμπόδια των εμπορικών συναλλαγών. Επίσης, εθνικές διατάξεις που απαγορεύουν τη δημοπρασία αγαθών υπό ορισμένες περιστάσεις μπορεί, από τη μία πλευρά, να θεωρηθεί ότι εμποδίζουν τη δραστηριότητα μιας επιχείρησης δημοπρασιών και, από την άλλη, να δημιουργούν εμπόδια στην πώληση αγαθών ⁽²²⁶⁾.

Το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 57 ΣΛΕΕ δεν θεσπίζει καμία σειρά προτεραιότητας ανάμεσα στην ελεύθερη παροχή υπηρεσιών και στις άλλες θεμελιώδεις ελευθερίες ⁽²²⁷⁾. Πιθανώς για λόγους οικονομίας της διαδικασίας, όταν ένα εθνικό μέτρο μπορεί να επηρεάζει περισσότερες από μία θεμελιώδεις ελευθερίες, το Δικαστήριο συνήθως εξετάζει το εν λόγω μέτρο σε σχέση με μία μόνο θεμελιώδη ελευθερία. Για τον σκοπό αυτό, αποφασίζει ποια από τις θεμελιώδεις ελευθερίες υπερισχύει ⁽²²⁸⁾. Στις περισσότερες υποθέσεις, συνεπώς, έχει καθοριστική σημασία να προσδιοριστεί ο κύριος στόχος του εθνικού μέτρου. Εάν αφορά τα εμπορεύματα, τότε εφαρμόζεται το άρθρο 34 ΣΛΕΕ: εάν αφορά τις υπηρεσίες, τότε εφαρμόζεται το άρθρο 56 ΣΛΕΕ. Στην περίπτωση των δημοπρασιών, παραδείγματος χάριν, ή των πωλήσεων από πλανόδιους πωλητές, το Δικαστήριο έκρινε ότι το ζήτημα της παροχής υπηρεσιών ήταν δευτερεύον και, ως εκ τούτου δεν το έλαβε υπόψη για τη νομική εκτίμηση εκείνης της υπόθεσης.

Όμως, η μέθοδος της εξέτασης του κομβικού στοιχείου δεν είναι πάντοτε αποδοτική. Σε μια υπόθεση που αφορά τον τομέα των τηλεπικοινωνιών, το Δικαστήριο έκρινε ότι το στοιχείο της παροχής υπηρεσιών και το στοιχείο της κυκλοφορίας των εμπορευμάτων είναι στενά συνδεδεμένα, διότι ο χρησιμοποιούμενος εξοπλισμός τηλεπικοινωνιών και η παρεχόμενη

υπηρεσία συνήθως ανήκουν στον ίδιο φορέα. Ως εκ τούτου, το ερώτημα αν ο περιορισμός των διανομένων ψηφιακής τηλεόρασης και εξοπλισμού θα παραβίαζε το δίκαιο της ΕΕ αναλύθηκε ταυτόχρονα με βάση και τα δύο άρθρα ⁽²²⁹⁾.

7.3. Άρθρο 63 ΣΛΕΕ — Ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων

Το άρθρο 63 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 56 ΕΚ) αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων μεταξύ των κρατών μελών. Προστατεύει τις χρηματοοικονομικές πράξεις στο εσωτερικό της εσωτερικής αγοράς. Εφόσον οι πράξεις αυτές συχνά συνεπάγονται την επένδυση κεφαλαίων ⁽²³⁰⁾, δεν είναι δυνατό να αποκλειστεί ότι, υπό ειδικές περιστάσεις, ενδέχεται να αφορούν και μεταφορές σε είδος. Σε πρόσφατη απόφασή του το Δικαστήριο έκρινε ότι, όταν ένας φορολογούμενος διεκδικεί έκπτωση φόρου για δωρεές με φιλανθρωπικό σκοπό σε άλλα κράτη μέλη, οι δωρεές αυτές εμπίπτουν στο πεδίο του άρθρου 63 ΣΛΕΕ, ακόμη και αν γίνονται σε είδος υπό μορφή καταναλωτικών αγαθών ⁽²³¹⁾.

7.4. Άρθρο 37 ΣΛΕΕ — Κρατικά μονοπώλια

Σύμφωνα με την πρώτη παράγραφο του άρθρου 37 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 31 ΕΚ): «Τα κράτη μέλη διαρρυθμίζουν τα κρατικά μονοπώλια εμπορικού χαρακτήρα κατά τρόπο ώστε να αποκλείεται, ως προς τους όρους εφοδιασμού και διαθέσεως, οποιαδήποτε διάκριση μεταξύ των υπηκόων των κρατών μελών.»

Αυτό δεν σημαίνει ότι τα μονοπώλια πρέπει να αρθούν, αλλά σημαίνει ότι πρέπει να προσαρμοστούν κατά τρόπο που να εξαλείφεται κάθε πιθανότητα διακρίσεων. Σε γενικούς όρους, το άρθρο 37 ΣΛΕΕ εφαρμόζεται σε περιστάσεις κατά τις οποίες η δράση ενός κράτους: 1) παρέχει αποκλειστικά δικαιώματα αγοράς ή πωλή-

σεων και με τον τρόπο αυτό καθιστά δυνατό τον έλεγχο των εισαγωγών ή των εξαγωγών και 2) παρέχει δικαιώματα σε μια κρατική επιχείρηση, έναν κρατικό οργανισμό ή, κατ' εξουσιοδότηση, σε έναν ιδιωτικό οργανισμό.

Το άρθρο 37 ΣΛΕΕ επηρεάζει μόνο και εφαρμόζεται στα εμπορεύματα (κατά συνέπεια δεν καλύπτει την ελεύθερη κυκλοφορία υπηρεσιών ή κεφαλαίων) ⁽²³²⁾. Επιπλέον, η διάταξη της Συνθήκης αφορά δραστηριότητες που συνδέονται πραγματικά με τη συγκεκριμένη δραστηριότητα του μονοπωλίου και, κατά συνέπεια, δεν αφορά εθνικές διατάξεις οι οποίες δεν έχουν αυτή τη σύνδεση.

Μπορεί, από τη μία πλευρά, να προβληθεί το επιχείρημα ότι οι εν λόγω εθνικές διατάξεις καλύπτονται από άλλες διατάξεις της Συνθήκης όπως, παραδείγματος χάριν, το άρθρο 34 ΣΛΕΕ. Η προσέγγιση αυτή υποδηλώνει ότι το άρθρο 37 ΣΛΕΕ συνιστά *lex specialis* σε σχέση με τη γενική διάταξη του άρθρου 34 ΣΛΕΕ. Στην υπόθεση *Franzén* η οποία αφορά το σουηδικό μονοπώλιο λιανικής πώλησης οινοπνευματωδών, το Δικαστήριο υποστήριξε ότι «κανόνες που αφορούν την ύπαρξη και λειτουργία του μονοπωλίου» ⁽²³³⁾ εμπίπτουν στο πεδίο του άρθρου 37 ΣΛΕΕ, ενώ οι λοιπές διατάξεις της εθνικής νομοθεσίας, οι οποίες μπορούν να αποσπαστούν από το πλαίσιο λειτουργίας του μονοπωλίου, αν και έχουν επίπτωση επ' αυτού, πρέπει να εξεταστούν υπό το φως του [άρθρου 34 ΣΛΕΕ] ⁽²³⁴⁾. Η γνώμη αυτή φαίνεται ότι υιοθετήθηκε και στην υπόθεση *Hanner* που αφορά το σουηδικό μονοπώλιο λιανικής πώλησης φαρμάκων, στην οποία το Δικαστήριο υποστήριξε ότι το άρθρο 37 ΣΛΕΕ «στοχεύει στην κατάργηση των εμποδίων της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, εξαιρουμένων, πάντως, των περιοριστικών αποτελεσμάτων επί του εμπορίου που είναι σύμφυτα με την ύπαρξη των επιδίκων μονοπωλίων» ⁽²³⁵⁾. Πιο πρόσφατα, το Δικαστήριο εξήγησε στην υπόθεση *Rosengren* κ.λπ. ότι «αν και [...] το επίδικο στην κύρια δίκη μέτρο επηρεάζει την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων εντός της Ευρωπαϊκής Κοινότη-

⁽²²⁵⁾ Βλ. υπόθεση C-405/98, *Gourmet International Products*, Συλλογή 2001, σ. I-1795.

⁽²²⁶⁾ Βλ. υπόθεση C-239/90, *SCP Boscher* κ.λπ., Συλλογή 1991, σ. I-2023.

⁽²²⁷⁾ Υπόθεση C-452/04, *Fidium Finanz*, Συλλογή 2006, σ. I-9521, σκέψη 32.

⁽²²⁸⁾ Υπόθεση C-20/03, *Burmanjer* κ.λπ., Συλλογή 2005, σ. I-4133, σκέψεις 34 επ.

⁽²²⁹⁾ Υπόθεση C-390/99, *Canal Satélite Digital*, Συλλογή 2002, σ. I-607, σκέψεις 32 και 33. Βλ. επίσης συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-34/95 έως C-36/95, *De Agostini και TV-Shop*, Συλλογή 1997, σ. I-3843· υπόθεση C-405/98, *Gourmet International Products*, Συλλογή 2001, σ. I-1795· υπόθεση C-452/04, *Fidium Finanz*, Συλλογή 2006, σ. I-9521.

⁽²³⁰⁾ Όσον αφορά τον ορισμό της «κυκλοφορίας των κεφαλαίων», βλ. π.χ. υπόθεση C-513/03, *van Hilten-van der Heijden*, Συλλογή 2006, σ. I-1957, σκέψη 39.

⁽²³¹⁾ Υπόθεση C-318/07, *Persche*, Συλλογή 2009, σ. I-359, σκέψη 30.

⁽²³²⁾ Υπόθεση 155/73, *Sacchi*, Συλλογή 1974, σ. 217.

⁽²³³⁾ Υπόθεση C-189/95, *Franzén*, Συλλογή 1997, σ. I-5909, σκέψη 35.

⁽²³⁴⁾ *Ibid.*, σκέψη 36.

⁽²³⁵⁾ Υπόθεση C-438/02, *Hanner*, Συλλογή 2005, σ. I-4551, σκέψη 35.

τας, πλην όμως δεν διέπει, αφ' εαυτού, την εκ μέρους του μονοπωλίου [λιανικής πωλήσεως οιοπνευματωδών στη Σουηδία] άσκηση του δικαιώματος αποκλειστικότητας για τη λιανική πώληση οιοπνευματωδών ποτών εντός του σουηδικού εδάφους. Κατά συνέπεια, το μέτρο αυτό, το οποίο επομένως δεν αφορά την εκ μέρους του μονοπωλίου άσκηση της ειδικής του λειτουργίας, δεν μπορεί να θεωρηθεί σχετικό με την ύπαρξη του μονοπωλίου αυτού»⁽²³⁶⁾.

Από την άλλη, μπορεί επίσης να προβληθεί το επιχείρημα ότι υπάρχει επικάλυψη μεταξύ του άρθρου 37 ΣΛΕΕ και άλλων άρθρων της Συνθήκης. Το Δικαστήριο υποστήριξε ότι, στις υποθέσεις παραβάσεως οι οποίες αφορούν διάφορα κρατικά μονοπώλια ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου⁽²³⁷⁾, είναι πράγματι εφικτή μια συνδυασμένη εφαρμογή του άρθρου 37 ΣΛΕΕ και του άρθρου 34 ΣΛΕΕ. Η προσέγγιση αυτή θα σήμαινε ότι ένα μέτρο που συνδέεται με κρατικό μονοπώλιο θα πρέπει πρώτα να εξεταστεί βάσει του άρθρου 37 ΣΛΕΕ. Εάν το επίμαχο μέτρο θεωρηθεί ότι συνιστά διάκριση, δεν είναι πλέον απαραίτητο να εξεταστεί βάσει των άρθρων 34 και 35 ΣΛΕΕ. Αντίθετα, εάν κριθεί ότι το μέτρο δεν συνιστά διάκριση με βάση το άρθρο 37 ΣΛΕΕ, θα είναι απαραίτητο να εξεταστεί βάσει των γενικών διατάξεων σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων.

7.5. Άρθρο 107 ΣΛΕΕ — Κρατικές ενισχύσεις

Το άρθρο 107 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 87 ΕΚ) προβλέπει ότι ενισχύσεις που χορηγούνται υπό οποιαδήποτε μορφή από τα κράτη ή με κρατικούς πόρους και που νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό διά της ευνοϊκής μεταχείρισεως ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων κλάδων παραγωγής είναι ασυμβίβαστες με την εσωτερική αγορά, κατά το μέτρο που επηρεάζουν τις συναλλαγές μεταξύ των κρατών μελών.

Από αυτή την άποψη, οι διατάξεις περί κρατικών ενισχύσεων και τα άρθρα 34 έως 36 ΣΛΕΕ εξυπηρετούν έναν κοινό σκοπό, αυτό της διασφάλισης

της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων μεταξύ των κρατών μελών υπό φυσιολογικές συνθήκες ανταγωνισμού⁽²³⁸⁾. Επειδή, ωστόσο, το κομβικό στοιχείο τους είναι διαφορετικό, ο χαρακτηρισμός ενός κρατικού μέτρου ως κρατικής ενίσχυσης δεν αποκλείει εξ' ορισμού και τον διεξοδικό έλεγχο ενός συστήματος ενίσχυσης σε σχέση και με άλλες διατάξεις της ΕΕ, όπως τα άρθρα 34 έως 36 ΣΛΕΕ⁽²³⁹⁾. Ταυτόχρονα, και μόνο το γεγονός ότι ένα μέτρο κρατικής ενίσχυσης επηρεάζει το εμπόριο στο εσωτερικό της ΕΕ δεν είναι αφ' εαυτού αρκετό για να θεωρηθεί ότι το μέτρο αυτό είναι ταυτόχρονα και μέτρο ισοδυναμίου αποτελέσματος κατά την έννοια του άρθρου 34 ΣΛΕΕ. Αντίθετα, το Δικαστήριο κάνει διάκριση ανάμεσα σε πτυχές που συνδέονται άρρηκτα με τον στόχο της ενίσχυσης και σε πτυχές που θα μπορούσαν να διαχωριστούν από όρους και πράξεις οι οποίες, ακόμη και αν αποτελούν μέρος του συστήματος ενίσχυσης, μπορεί να θεωρηθεί ότι δεν είναι απαραίτητες για την επίτευξη του σκοπού της ενίσχυσης ή της βασικής λειτουργίας της ενίσχυσης⁽²⁴⁰⁾. Μόνο τα τελευταία αυτά στοιχεία καλύπτονται από τα άρθρα 34 έως 36 ΣΛΕΕ.

7.6. Άρθρο 30 ΣΛΕΕ — Τελωνειακή ένωση

Ενώ το άρθρο 34 ΣΛΕΕ καλύπτει εμπορικά εμπόδια μη δασμολογικού χαρακτήρα, το άρθρο 30 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 25 ΕΚ) απαγορεύει όλους τους τελωνειακούς δασμούς και τις φορολογικές επιβαρύνσεις ισοδυναμίου αποτελέσματος.

Κατά πάγια νομολογία, μια χρηματική επιβάρυνση, όσο μικρή και αν είναι, και ανεξάρτητα από το πώς χαρακτηρίζεται και από τον τρόπο εφαρμογής της, η οποία επιβάλλεται μονομερώς στα εμπορεύματα λόγω διέλευσης συνόρων και η οποία δεν αποτελεί τελωνειακό δασμό με την αυστηρή έννοια του όρου, συνιστά επιβάρυνση ισοδυναμίου αποτελέσματος βάσει του άρθρου 30 ΣΛΕΕ⁽²⁴¹⁾. Εντούτοις, μια επιβάρυνση μπορεί να μη χαρακτηριστεί ως φορολογική επιβάρυνση αποτελέσματος ισοδυναμίου προς δασμό, εάν εντάσσεται στο πλαίσιο ενός γενικού συστή-

ματος εσωτερικών τελών το οποίο εφαρμόζεται συστηματικά, βάσει των ιδίων κριτηρίων, τόσο επί των εγχωρίων όσο και επί των εισαγομένων ή εξαγομένων προϊόντων⁽²⁴²⁾.

Ακόμη και αν μια επιβάρυνση εισπράττεται αδιακρίτως για εγχώρια και εισαγόμενα προϊόντα, αλλά η φορολογία που επιβάλλεται στα εγχώρια προϊόντα αντισταθμίζεται πλήρως άμεσα ή έμμεσα, δηλαδή εάν τα έσοδα από αυτήν προορίζονται για τη χρηματοδότηση δραστηριοτήτων που ευνοούν μόνο τα φορολογούμενα εγχώρια προϊόντα, ενώ τα εισαγόμενα προϊόντα δεν επωφελούνται από παρόμοια αντιστάθμιση, ο φόρος μπορεί να χαρακτηριστεί ως τελωνειακός δασμός ή επιβάρυνση ισοδυναμίου αποτελέσματος, διότι στην πράξη ο «φόρος» βαρύνει μόνο τους εισαγωγείς⁽²⁴³⁾.

Το Δικαστήριο εξέτασε με ιδιαίτερη προσοχή το ζήτημα των αποκαλούμενων «κρυφών επιβαρύνσεων», δηλαδή εθνικές ρυθμίσεις που δεν είναι εμφανείς, αλλά ουσιαστικά αποτελούν επιβάρυνση ισοδυναμίου αποτελέσματος. Διαπιστώθηκε, παραδείγματος χάριν, ότι οι επιβαρύνσεις έπρεπε να θεωρηθούν ισοδυναμίου αποτελέσματος σε μία περίπτωση κατά την οποία η γερμανική νομοθεσία επέβαλε για αποστολές αποβλήτων σε άλλο κράτος μέλος την υποχρεωτική καταβολή εισφορών σε ταμείο αλληλεγγύης για την επανεισαγωγή αποβλήτων⁽²⁴⁴⁾, και σε μία άλλη περίπτωση όπου η βελγική νομοθεσία επέβαλε φόρους στις εισαγωγές διαμαντιών⁽²⁴⁵⁾ για την παροχή κοινωνικής ασφάλισης στους βέλγους μεταλλωρύχους. Κατά κανόνα, κάθε επιβάρυνση που συνδέεται με τη διέλευση συνόρων, ανεξάρτητα από τον σκοπό, το ποσό ή τον διακριτικό ή προστατευτικό χαρακτήρα της, θεωρείται επιβάρυνση ισοδυναμίου αποτελέσματος.

7.7. Άρθρο 110 ΣΛΕΕ — Φορολογικές διατάξεις

Το άρθρο 110 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 90 ΕΚ) συμπληρώνει τις διατάξεις για την κατάργηση των τελωνειακών δασμών και επιβαρύνσεων ισοδυναμίου αποτελέσματος. Στόχος του άρθρου είναι να διασφαλιστεί η ελεύθερη κυκλοφορία

⁽²³⁶⁾ Υπόθεση C-170/04, *Rosengren κ.λπ.*, Συλλογή 2007, σ. I-4071, σκέψεις 21 και 22· βλ. επίσης υπόθεση C-186/05, *Επιτροπή κατά Σουηδίας*, δεν έχει δημοσιευτεί στη Συλλογή.

⁽²³⁷⁾ Υποθέσεις C-159/94, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλογή 1997, σ. I-5815, σκέψη 41· υπόθεση C-158/94, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλογή 1997, σ. I-5789, σκέψη 33· υπόθεση C-157/94, *Επιτροπή κατά Κάτω Χωρών*, Συλλογή 1997, σ. I-5699, σκέψη 24.

⁽²³⁸⁾ Υπόθεση 103/84, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλογή 1986, σ. 1759, σκέψη 19.

⁽²³⁹⁾ Υπόθεση C-234/99, *Nygård*, Συλλογή 2002, σ. I-3657, σκέψη 56· υπόθεση C-351/88, *Laboratori Bruneau*, Συλλογή 1991, σ. I-3641, σκέψη 7.

⁽²⁴⁰⁾ Υπόθεση 74/76, *Ianelli*, Συλλογή 1977, σ. 143, σκέψη 17.

⁽²⁴¹⁾ Υπόθεση 24/68, *Επιτροπή κατά Ιταλίας*, Συλλογή 1969, σ. 55· συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-441/98 και C-442/98, *Μιχαηλίδης*, Συλλογή 2000, σ. I-7145, σκέψη 15.

⁽²⁴²⁾ Υπόθεση C-389/00, *Επιτροπή κατά Γερμανίας*, Συλλογή 2003, σ. I-2001.

⁽²⁴³⁾ Υπόθεση C-28/96, *Facenda Pública*, Συλλογή 1997, σ. I-4939.

⁽²⁴⁴⁾ Υπόθεση C-389/00, *Επιτροπή κατά Γερμανίας*, Συλλογή 2003, σ. I-2001.

⁽²⁴⁵⁾ Συνεκδικασθείσες υποθέσεις 2/69 και 3/69, *Sociaal Fonds voor de Diamantarbeiders*, Συλλογή 1969, σ. 59.

των εμπορευμάτων μεταξύ των κρατών μελών υπό φυσιολογικές συνθήκες ανταγωνισμού με την κατάργηση όλων των μορφών προστασίας που μπορεί να είναι αποτέλεσμα της εφαρμογής εσωτερικής φορολογίας και να αποτελεί διάκριση σε βάρος προϊόντων από άλλα κράτη μέλη⁽²⁴⁶⁾. Σε σχέση με το άρθρο 34 ΣΛΕΕ, το άρθρο 110 θεωρείται *lex specialis*: αυτό σημαίνει ότι οι υποθέσεις οι οποίες καλύπτονται από το άρθρο 110 εξαιρούνται από την εφαρμογή του άρθρου 34 ΣΛΕΕ. Αυτό ίσχυσε στην περίπτωση της απόφασης *Kawala*⁽²⁴⁷⁾, όπου το Δικαστήριο αποφάσισε ότι η είσπραξη τελών για την έκδοση άδειας κυκλοφορίας εισαγόμενων μεταχειρισμένων οχημάτων έχει φορολογικό χαρακτήρα και εμπίπτει στο πεδίο του άρθρου 110 και, κατά συνέπεια, δεν εφαρμόζεται το άρθρο 34 ΣΛΕΕ.

Υπάρχει παράβαση των διατάξεων της πρώτης παραγράφου του άρθρου 110 ΣΛΕΕ, όταν ο φόρος που επιβάλλεται σε ένα εισαγόμενο και αυτός που επιβάλλεται σε ένα ομοειδές εγχώριο προϊόν υπολογίζονται με διαφορετικό τρόπο βάσει διαφορετικών κριτηρίων τα οποία έχουν ως αποτέλεσμα, έστω και σε ορισμένες περιπτώσεις, την επιβολή υψηλότερου φόρου στο εισαγόμενο προϊόν.

Το Δικαστήριο όρισε ως ομοειδή προϊόντα τα προϊόντα που έχουν παρόμοια χαρακτηριστικά και ικανοποιούν τις ίδιες ανάγκες από την άποψη των καταναλωτών. Στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Γαλλίας*⁽²⁴⁸⁾, σύμφωνα με το σκεπτικό του Δικαστηρίου, οινοπνευματώδη ποτά που έχουν ως βάση σπόρους όπως το ουίσκι, το ρούμι, το τζιν και η βότκα, είναι ομοειδή με οινοπνευματώδη ποτά που έχουν ως βάση τον οίνο και τα φρούτα, όπως το κονιάκ, το καλβαντός και το αρμανιάκ.

Εάν δεν πληρούνται οι όροι της άμεσης διάκρισης, ο φόρος θα μπορούσε να αποτελεί έμμεση διάκριση λόγω των επιπτώσεών του. Δεν είναι δυνατό να χρησιμοποιούνται πρακτικές δυσκολίες για να δικαιολογηθεί η εφαρμογή εσωτερικής φορολογίας που συνιστά διάκριση σε βάρος προϊόντων από άλλα κράτη μέλη⁽²⁴⁹⁾.

Σκοπός της παραγράφου 2 του άρθρου 110 είναι να υπαχθούν σε αυτήν οι εθνικές φορολογικές διατάξεις που αποσκοπούν στην έμμεση προστασία εγχώριων προϊόντων μέσω της εφαρμογής διαφορετικών φορολογικών συντελεστών σε ξένα προϊόντα τα οποία μπορεί να μην είναι ακριβώς τα ίδια με τα εγχώρια προϊόντα, αλλά μπορούν παρ' όλα αυτά να είναι ανταγωνιστικά με αυτά. Στην υπόθεση *Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου*⁽²⁵⁰⁾, το Ηνωμένο Βασίλειο εισέπραττε ειδικό φόρο κατανάλωσης για ορισμένους οίνους, ο οποίος ήταν περίπου πενταπλάσιος από τον φόρο που επιβάλλεται στην μπίρα. Το Ηνωμένο Βασίλειο παράγει σημαντικά μεγάλες ποσότητες μπίρας, αλλά πολύ μικρές ποσότητες οίνου. Αφού διαπίστωσε ότι οι ελαφρείς οίνοι είναι ουσιαστικά ανταγωνιστικά προϊόντα της μπίρας, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι, με την είσπραξη ειδικού φόρου κατανάλωσης με υψηλότερο συντελεστή για τους ελαφρείς οίνους που παράγονται από νωπά σταφύλια, σε σχετικούς όρους, από τον φόρο που εισπράττεται για την μπίρα, το Ηνωμένο Βασίλειο παρέλειψε να τηρήσει τις υποχρεώσεις βάσει της δεύτερης παραγράφου του άρθρου 110 ΣΛΕΕ.

Σε περιπτώσεις που εισπράττεται φορολογική επιβάρυνση στα εγχώρια και εισαγόμενα προϊόντα και τα έσοδα προορίζονται για τη χρηματοδότηση δραστηριοτήτων προς όφελος μόνο των εγχώριων προϊόντων, με αποτέλεσμα τη μερική αντιστάθμιση της φορολογικής επιβάρυνσης των εγχώριων προϊόντων, η επιβάρυνση αυτή συνιστά διακριτική φορολογία που απαγορεύεται βάσει του άρθρου 110 ΣΛΕΕ⁽²⁵¹⁾.

7.8. Άρθρο 114 ΣΛΕΕ — Προσέγγιση των νομοθεσιών

Το άρθρο 114 ΣΛΕΕ (άρθρο 100α ΕΟΚ) προστέθηκε αρχικά στη Συνθήκη με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη. Το άρθρο αυτό παρέχει εξουσίες στον νομοθέτη της ΕΕ να «εκδίδει τα μέτρα σχετικά με την προσέγγιση των νομοθετικών, κανο-

νιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών που έχουν ως αντικείμενο την εγκαθίδρυση και τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς». Το πεδίο αυτής της διάταξης έχει ερμηνευθεί διεξοδικά από το Δικαστήριο⁽²⁵²⁾. Πράγματι, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι η απόφαση σχετικά με τη διαφήμιση του καπνού⁽²⁵³⁾ ήταν καινοφανής, εφόσον το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ο νομοθέτης της ΕΕ είχε εκδώσει νομοθεσία που ήταν μη αποδεκτή σε επίπεδο ΕΕ⁽²⁵⁴⁾. Το Δικαστήριο, εξετάζοντας την εγκυρότητα της επίμαχης οδηγίας, επισήμανε ότι τα μέτρα που αναφέρονται στο άρθρο 114 ΣΛΕΕ αποσκοπούν στη βελτίωση των όρων δημιουργίας και λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς. Επιπλέον, εφόσον τηρούνται οι όροι προσφυγής στο άρθρο 114 ΣΛΕΕ, «δεν μπορεί να εμποδίζεται ο κοινοτικός νομοθέτης να στηριχθεί σ' αυτή τη νομική βάση λόγω του ότι η προστασία της δημόσιας υγείας είναι καθοριστική για τις επιλογές που πρέπει να γίνουν»⁽²⁵⁵⁾. Το Δικαστήριο εξέτασε την εγκυρότητα της εν λόγω οδηγίας από δύο απόψεις. Πρώτον έλεγξε αν η οδηγία συνέβαλε πράγματι στην εξάλειψη των εμποδίων της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων και της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών. Δεύτερον, εξέτασε αν η οδηγία συνέβαλε στην άρση των στρεβλώσεων του ανταγωνισμού.

Η εν λόγω απόφαση θέτει ορισμένα ενδιαφέροντα ερωτήματα όσον αφορά μεταξύ άλλων τη σχέση ανάμεσα στα άρθρα 34 και 114 ΣΛΕΕ. Σχετικά με αυτή τη σχέση, ο J. Usher επισήμανε ότι, εάν «όπως υποστηρίζεται στην απόφαση *Gourmet International Products*, η απαγόρευση μιας διαφήμισης σε εθνικό επίπεδο μπορεί να δικαιολογηθεί βάσει του άρθρου [36 ΣΛΕΕ], τίθεται το ερώτημα αν το άρθρο [114 ΣΛΕΕ] έχει συνταχθεί με στόχο την επίτευξη αυτού του στόχου και, ιδίως, αν μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να αντικατασταθεί μια απαγόρευση σε εθνικό επίπεδο με μια απαγόρευση σε επίπεδο [ΕΕ]»⁽²⁵⁶⁾. Πρέπει να εξεταστεί πώς ακριβώς αυτή η σχέση ανάμεσα σε αυτές τις δύο διατάξεις θα μπορούσε να εξελιχθεί σε μια περιο-

⁽²⁴⁶⁾ Συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-290/05 και C-333/05, *Nádasdi* και *Németh*, Συλλογή 2006, σ. I-10115, σκέψη 45.

⁽²⁴⁷⁾ Υπόθεση C-134/07, *Kawala*, Συλλογή 2007, σ. I-10703.

⁽²⁴⁸⁾ Υπόθεση 168/78, *Επιτροπή κατά Γαλλίας*, Συλλογή 1980/I, σ. 181.

⁽²⁴⁹⁾ Υπόθεση C-221/06, *Stadtgemeinde Frohnleiten* και *Gemeindebetriebe Frohnleiten*, Συλλογή 2007, σ. I-9643.

⁽²⁵⁰⁾ Υπόθεση 170/78, *Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, Συλλογή 1983, σ. 2265.

⁽²⁵¹⁾ Υπόθεση C-28/96, *Facenda Pública*, Συλλογή 1997, σ. I-4939· υπόθεση C-206/06, *Essent Network Noord κ.λπ.*, Συλλογή 2008, σ. I-5497.

⁽²⁵²⁾ Βλ. παραδείγματος χάριν υπόθεση C-350/92, *Ισπανία κατά Συμβουλίου*, Συλλογή 1995, σ. I-1985, και υπόθεση C-300/89, *Επιτροπή κατά Συμβουλίου* (titanium dioxide), Συλλογή 1991, σ. I-2867.

⁽²⁵³⁾ Υπόθεση C-376/98, *Γερμανία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου* (tobacco advertising), Συλλογή 2000, σ. I-8419. Η υπόθεση αυτή αφορούσε την εγκυρότητα της οδηγίας 98/43/ΕΚ που απαγορεύει όλες τις μορφές διαφήμισης και χορηγίας προϊόντων καπνού στην ΕΕ.

⁽²⁵⁴⁾ Με βάση τα ανωτέρω, είναι ασφαλώς άγνωστο αν η επίμαχη οδηγία δεν μπορούσε να είχε εκδοθεί βάσει του άρθρου 308 ΕΚ [μετά τη Λισαβόνα, βλ. άρθρο 352 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 308 ΕΚ)].

⁽²⁵⁵⁾ Υπόθεση C-376/98, *Γερμανία κατά Κοινοβουλίου και Συμβουλίου*, Συλλογή 2000, σ. I-8419, σκέψη 88.

⁽²⁵⁶⁾ J. Usher, ανάλυση της υπόθεσης C-376/98 [2001] CML Rev. 1519 έως 1538. Ως προς αυτό, βλ. επίσης G. Davies («Can Selling Arrangements be harmonised?» [2005] EL Rev. 370), ο οποίος υποστηρίζει ότι, για μια ευρεία ερμηνεία του πεδίου του άρθρου 114 ΣΛΕΕ, η θετική εναρμόνιση δεν θα πρέπει να είναι μια απλή αντιστροφή της αρνητικής εναρμόνισης. Η Συνθήκη καθιστά σαφές, επισημαίνει, ότι η εσωτερική αγορά πρέπει να είναι και μια αγορά που σέβεται επίσης και τις μη εμπορεύσιμες αξίες.

σότερο ολοκληρωμένη και παγκοσμίως ανταγωνιστική εσωτερική αγορά.

Σε κάθε περίπτωση, όταν ο νομοθέτης της ΕΕ εκδίδει μέτρα βάσει του άρθρου 114 ΣΛΕΕ, ένα κράτος μέλος μπορεί σε έκτακτες περιστάσεις, λόγω ειδικών προβλημάτων, να παρεκκλίνει από τις πλήρως εναρμονισμένες διατάξεις βάσει του άρθρου 114 παράγραφοι 4 έως 9 ΣΛΕΕ. Το κράτος μέλος πρέπει να κοινοποιήσει στην Επιτροπή το προβλεπόμενο μέτρο και να αποδείξει ότι είναι και απαραίτητο και αφορά μόνο την επικράτεια του. Στη συνέχεια, εντός έξι μηνών από την κοινοποίηση, η Επιτροπή εγκρίνει ή απορρίπτει τις επίμαχες εθνικές διατάξεις, αφού προηγουμένως ελέγξει μήπως αποτελούν μέσο αυθαίρετης διάκρισης ή καλυμμένου περιορισμού του εμπορίου μεταξύ των κρατών μελών. Ακόμη, η Επιτροπή ελέγχει μήπως οι εθνικές διατάξεις συνιστούν εμπόδιο για τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς⁽²⁵⁷⁾. Το Δικαστήριο έχει εκδώσει κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με την εφαρμογή αυτών των διατάξεων, υιοθετώντας μια συστατική ερμηνεία των εξαιρέσεων που προβλέπονται σε αυτές τις διατάξεις⁽²⁵⁸⁾.

7.9. Άρθρα 346, 347 και 348 ΣΛΕΕ

Το άρθρο 346 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 296 ΕΚ) επιτρέπει στα κράτη μέλη να προστατεύουν τα ουσιώδη συμφέροντα της ασφάλειάς τους όσον αφορά την παραγωγή ή την εμπορία όπλων, πυρομαχικών και πολεμικού υλικού, υπό την προϋπόθεση ότι τα μέτρα που λαμβάνουν δεν νοθεύουν τους όρους του ανταγωνισμού εντός της κοινής αγοράς σε σχέση με τα προϊόντα που δεν προορίζονται ειδικά για στρατιωτικούς σκο-

πούς. Εάν η Επιτροπή ή κράτος μέλος πιστεύει ότι ένα κράτος μέλος κάνει κατάχρηση των εξουσιών του, η Επιτροπή μπορεί να διενεργήσει έλεγχο στο εν λόγω κράτος μέλος και, εάν είναι απαραίτητο, να ασκήσει προσφυγή στο Δικαστήριο.

Πρέπει να επισημανθεί ότι, γενικά, οι παρεκκλίσεις από τους κανόνες της ΕΕ πρέπει να ερμηνεύονται αυστηρά. Ειδικότερα, οι εξαιρέσεις αυτές πρέπει να τηρούν την αρχή της αναλογικότητας⁽²⁵⁹⁾. Αν και το άρθρο 346 ΣΛΕΕ προβλέπει την υπό προϋποθέσεις εξαίρεση από την αυστηρή εφαρμογή των κανόνων της Συνθήκης, η υπεροχή του δικαίου της ΕΕ και η αποτελεσματικότητα των κανόνων του περιορίζουν την επίκληση αυτής της διάταξης⁽²⁶⁰⁾. Το Δικαστήριο μπορεί να εξετάζει τα όρια της υφιστάμενης διακριτικής ευχέρειας των κρατών μελών βάσει της αρχής της αναλογικότητας⁽²⁶¹⁾ και του σεβασμού των γενικών κανόνων⁽²⁶²⁾.

Το άρθρο 347 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 297 ΕΚ) επιτρέπει στα κράτη μέλη να λαμβάνουν μέτρα σε περίπτωση σοβαρής εσωτερικής διαταραχής της δημόσιας τάξης, σε περίπτωση πολέμου ή σοβαρής διεθνούς εντάσεως. Βάσει αυτού του άρθρου, τα κράτη μέλη πρέπει να συνεννοούνται μεταξύ τους προκειμένου να λαμβάνουν από κοινού τα μέτρα που είναι απαραίτητα για να αποτρέψουν τη διαταραχή της λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς. Όπως και με το άρθρο 346 ΣΛΕΕ, τα λαμβανόμενα μέτρα πρέπει να τηρούν την αρχή της αναλογικότητας.

Το άρθρο 348 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 298 ΕΚ) παρέχει στην Επιτροπή την εξουσία να παρεμβαίνει σε περίπτωση που η χρήση των άρθρων 346 ή 347 στρεβλώνει τους όρους του ανταγωνισμού.

7.10. Άρθρο 351 ΣΛΕΕ

Το άρθρο 351 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 307 ΕΚ) αφορά τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από διεθνείς συμβάσεις τις οποίες συνήψαν τα κράτη μέλη πριν από το 1958 ή πριν από την ημερομηνία προσχώρησής τους. Κατά γενικό κανόνα, οι υποχρεώσεις αυτές δεν θίγονται από τις διατάξεις της Συνθήκης.

Σε σχέση με το άρθρο 34 ΣΛΕΕ, στην υπόθεση C-324/93⁽²⁶³⁾, το Δικαστήριο οριοθέτησε τις δυνατότητες των κρατών μελών να εκδίδουν μέτρα που καταστρατηγούν τις υποχρεώσεις τους βάσει αυτού του άρθρου. Το πρόβλημα αφορούσε άρνηση χορήγησης άδειας εισαγωγής διαμορφίνης (ενός ναρκωτικού που υπόκειται στην Ενιαία Σύμβαση του 1961 για τα Ναρκωτικά) στο Ηνωμένο Βασίλειο. Το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι τα μέτρα που ελήφθησαν «βάσει διεθνούς συμβάσεως προγενέστερης της Συνθήκης ή της προσχωρήσεως κράτους μέλους, καθώς και το γεγονός ότι το κράτος μέλος διατηρεί σε ισχύ το μέτρο αυτό δυνάμει του άρθρου [351], μολονότι αυτό συνιστά εμπόδιο, δεν συνεπάγεται την εξαίρεση του μέτρου από το πεδίο εφαρμογής του άρθρου [34], δεδομένου ότι το άρθρο [351] εφαρμόζεται μόνο όταν η σύμβαση επιβάλλει στο κράτος μέλος υποχρέωση ασυμβίβαστη με τη Συνθήκη».

Συνάγεται το συμπέρασμα ότι τα κράτη μέλη πρέπει να αποφεύγουν να λαμβάνουν μέτρα τα οποία καταστρατηγούν το δίκαιο της ΕΕ, και ιδίως τους κανόνες για την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, όταν οι διεθνείς συμφωνίες τις οποίες έχουν συνάψει δεν τους επιβάλλουν τη λήψη παρόμοιων μέτρων.

⁽²⁵⁷⁾ Βλ. π.χ. απόφαση της Επιτροπής της 18ης Ιουλίου 2001 σχετικά με τις εθνικές διατάξεις που κοινοποίησε η Γερμανία στον τομέα της φαρμακοεπαγρύπνησης, ΕΕ L 202 της 27.7.2001, σ. 46. Απόφαση της Επιτροπής της 14ης Σεπτεμβρίου 1994, ΕΕ L 316 της 9.12.1994, σ. 43· απόφαση της Επιτροπής της 26ης Φεβρουαρίου 1996, ΕΕ L 69 της 19.3.1996, σ. 32· απόφαση της Επιτροπής της 21ης Δεκεμβρίου 1998, ΕΕ L 3 της 7.1.1999, σ. 13· και επτά αποφάσεις της Επιτροπής της 26ης Οκτωβρίου 1999, ΕΕ L 329 της 22.12.1999.

⁽²⁵⁸⁾ Βλ. υπόθεση C-41/93, Γαλλία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1994, σ. I-1829, και υπόθεση C-319/97, Kortas, Συλλογή 1999, σ. I-3143. Σχετικά με αυτό, βλ. επίσης υπόθεση C-3/00, Δανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. I-2643, όπου το Δικαστήριο ακύρωσε την απόφαση της Επιτροπής.

⁽²⁵⁹⁾ Βλ. τις πλέον πρόσφατες προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Ruiz-Harabo Colomer της 10ης Φεβρουαρίου 2009 στις υποθέσεις C-284/05, Επιτροπή κατά Φινλανδίας, C-294/05, Επιτροπή κατά Σουηδίας, C-372/05, Επιτροπή κατά Γερμανίας, C-387/05, Επιτροπή κατά Ιταλίας, και C-409/05, Επιτροπή κατά Ελλάδας, δεν έχουν δημοσιευτεί στη Συλλογή, σκέψη 124. Σχετικά με αυτό, βλ. επίσης ερμηνευτική ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 296 της Συνθήκης στον τομέα των δημοσίων συμβάσεων προμηθειών που αφορούν την άμυνα, COM(2006) 779.

⁽²⁶⁰⁾ Σημείο 125.

⁽²⁶¹⁾ Βλ. σχετικά υπόθεση 222/84, Johnston, Συλλογή 1986, σ. 1651.

⁽²⁶²⁾ Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Ruiz-Harabo Colomer στις υποθέσεις C-284/05, C-294/05, C-372/05, C-387/05 και C-409/05, σκέψη 141.

⁽²⁶³⁾ Υπόθεση C-324/93, Evans Medical και Macfarlan Smith, Συλλογή 1995, σ. I-563.

8. Συναφείς πράξεις παράγωγου δικαίου

8.1. Οδηγία 98/34/ΕΚ για την καθιέρωση μιας διαδικασίας πληροφόρησης στον τομέα των τεχνικών προτύπων και κανονισμών και των κανόνων για τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας

Από το 1984 η οδηγία 83/189/ΕΟΚ, η οποία στη συνέχεια έγινε οδηγία 98/34/ΕΚ μετά από κωδικοποίηση, υποχρεώνει τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να κοινοποιούν στην Επιτροπή και στα άλλα κράτη μέλη κάθε σχέδιο τεχνικού κανονισμού που αφορά προϊόντα και, από το 1999 και μετά, τις υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας, πριν αυτά θεσπιστούν στην εθνική νομοθεσία τους.

Η Επιτροπή και τα κράτη μέλη λειτουργούν βάσει συστήματος προληπτικού ελέγχου. Κατά τη διάρκεια μιας νεκρής περιόδου, διάρκειας τουλάχιστον τριών μηνών, τα κράτη μέλη οφείλουν να μην εκδίδουν τα σχέδια κανονισμών που έχουν κοινοποιήσει, ώστε να εξεταστούν. Η περίοδος αυτή μπορεί να παραταθεί μέχρι 18 μήνες, όταν το εξεταζόμενο μέτρο μπορεί να δημιουργήσει αδικαιολόγητα εμπόδια στο εμπόριο ή όταν είναι σε εξέλιξη σε επίπεδο ΕΕ εργασίες εναρμόνισης στον τομέα που καλύπτει το κοινοποιηθέν σχέδιο.

Με αυτή τη διαδικασία εξαλείφεται κάθε εμπόδιο της ομαλής λειτουργίας της εσωτερικής αγοράς πριν καν ανακύψει και έτσι αποφεύγεται η αναδρομική δράση, η οποία είναι πάντοτε επαχθέστερη. Τα εθνικά σχέδια προσαρμόζονται στο δίκαιο της ΕΕ πριν εγκριθούν και είναι δυνατό ακόμη και να ανασταλούν για ένα συγκεκριμένο διάστημα, έτσι ώστε να διευκολυνθεί ο διάλογος σε επίπεδο ΕΕ.

Με βάση τη νομολογία του Δικαστηρίου [βλ. αποφάσεις στις υποθέσεις *CIA Security International* και *Unilever*⁽²⁶⁴⁾], δεν είναι δυνατό να εφαρμοστεί κανένας τεχνικός κανονισμός που δεν έχει κοινοποιηθεί στο στάδιο του σχεδίου ή έχει εκδοθεί κατά την υποχρεωτική νεκρή περίοδο, και, κατά συνέπεια, ούτε να εφαρμοστεί από εθνικά δικαστήρια σε βάρος ιδιωτών. Αυτή η πάγια νομολογία έχει επιβεβαιωθεί και πάρα πολύ πρόσφατα⁽²⁶⁵⁾.

8.2. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 2679/98 για την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων

Ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 2679/98 για τη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς σε σχέση με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων μεταξύ των κρατών μελών προβλέπει ειδικές διαδικασίες για την αντιμετώπιση σοβαρών εμποδίων στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων μεταξύ των κρατών μελών, που προκαλούν σοβαρή ζημία στους ιδιώτες οι οποίοι πλήττονται, και επιβάλλουν τη λήψη άμεσων μέτρων. Τα εμπόδια αυτά μπορεί να είναι αποτέλεσμα αδράνειας των εθνικών αρχών ενώπιον του κινδύνου βίαιων ενεργειών από ιδιώτες ή ειρηνικού αποκλεισμού των συνόρων, ή της δράσης ενός κράτους μέλους, όπως ένα θεσμοθετημένομποϊκοτάζ κατά εισαγόμενων προϊόντων.

Ο κανονισμός προβλέπει μια διαδικασία επείγουσας ειδοποίησης και την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ των κρατών μελών και της Επιτροπής. Υπενθυμίζει επίσης στα κράτη μέλη τις υποχρεώσεις τους να λαμβάνουν τα απαραίτητα και αναλογικά μέτρα για να διασφαλίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων και να ενημερώνουν γι' αυτά την Επιτροπή, και

παρέχει στην Επιτροπή την εξουσία να αποστείλει στο οικείο κράτος μέλος κοινοποίηση με την οποία του ζητεί να λάβει τα εν λόγω μέτρα εντός μιας πολύ πιεστικής προθεσμίας⁽²⁶⁶⁾.

8.3. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 764/2008 — Ο κανονισμός περί «αμοιβαίας αναγνώρισης»

Το 2008 ο νομοθέτης της ΕΕ εξέδωσε τον κανονισμό για τη θέσπιση διαδικασιών σχετικά με την εφαρμογή ορισμένων εθνικών τεχνικών κανόνων στα προϊόντα που κυκλοφορούν νομίμως στην αγορά άλλου κράτους μέλους. Βασικός στόχος αυτού του κανονισμού είναι να ορίσει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των εθνικών αρχών και των επιχειρήσεων σε περίπτωση που οι εθνικές αρχές αρνούνται την αμοιβαία αναγνώριση και την πρόσβαση στην αγορά ενός προϊόντος το οποίο κυκλοφορεί νόμιμα στην αγορά ενός άλλου κράτους μέλους. Ο κανονισμός θέτει το βάρος της απόδειξης στις εθνικές αρχές που προτίθενται να αρνηθούν την πρόσβαση στην αγορά, οι οποίες οφείλουν να προσδιορίσουν εγγράφως την τεχνική ή επιστημονική αιτιολόγηση της πρόθεσής τους να αρνηθούν την πρόσβαση του προϊόντος στην εθνική αγορά. Στον ενδιαφερόμενο επιχειρηματία παρέχεται η δυνατότητα να υπερασπιστεί την υπόθεσή του και να υποβάλει τα επιχειρήματά του στις αρμόδιες αρχές.

Ο καθορισμός καθιερώνει επίσης «σημεία επαφής για τα προϊόντα» σε κάθε κράτος μέλος, τα οποία παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τους τεχνικούς κανόνες για τα προϊόντα και την εφαρμογή της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης στις επιχειρήσεις και τις αρμόδιες αρχές των άλλων κρατών μελών.

⁽²⁶⁴⁾ Υπόθεση C-194/94, *CIA Security International*, Συλλογή 1996, σ. I-2201, και υπόθεση C-443/98, *Unilever*, Συλλογή 2000, σ. I-7535.

⁽²⁶⁵⁾ Υπόθεση C-20/05, *Schwibbert*, Συλλογή 2007, σ. I-9447.

⁽²⁶⁶⁾ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. http://ec.europa.eu/enterprise/policies/single-market-goods/free-movement-non-harmonised-sectors/rapid-interventionmechanism/index_en.htm.

9. Εφαρμογή των άρθρων 34 και 35 ΣΛΕΕ

9.1. Άμεση εφαρμογή — Ένδικη προστασία των ιδιωτών

Το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει ότι η απαγόρευση που ορίζεται στο άρθρο 34 ΣΛΕΕ είναι «υποχρεωτική και ρητή και για την εφαρμογή της δεν απαιτείται καμία συνακόλουθη παρέμβαση των κρατών μελών ή των κοινοτικών οργάνων». Ως εκ τούτου, το άρθρο 34 ΣΛΕΕ έχει «άμεση εφαρμογή και παράγει ατομικά δικαιώματα τα οποία πρέπει να προστατεύονται από τα εθνικά δικαστήρια»⁽²⁶⁷⁾.

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 35 ΣΛΕΕ έχει επίσης άμεση εφαρμογή και ότι οι διατάξεις του είναι επίσης άμεσα εφαρμοστέες και «παρέχουν σε ιδιώτες δικαιώματα τα οποία τα δικαστήρια των κρατών μελών οφείλουν να προστατεύουν»⁽²⁶⁸⁾.

Οι ιδιώτες μπορούν να επικαλούνται την αρχή και το δικαίωμα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων ασκώντας προσφυγή ενώπιον εθνικού δικαστηρίου. Το Δικαστήριο αυτό μπορεί να αρνηθεί να εφαρμόσει κάθε εθνική διάταξη την οποία θεωρεί αντίθετη με τα άρθρα 34 και 35 ΣΛΕΕ. Τα εθνικά δικαστήρια μπορούν επίσης να αξιολογήσουν σε ποιο βαθμό μπορεί να δικαιολογηθεί ένα εμπόδιο στις εισαγωγές ή τις εξαγωγές με βάση τις επιτακτικές ανάγκες ή τους στόχους της προστασίας του δημοσίου συμφέροντος που αναφέρονται στο άρθρο 36 ΣΛΕΕ.

9.2. Το δίκτυο Solvit

Το Solvit είναι ένα δίκτυο (www.europa.eu/solvit) που αποσκοπεί στην επίλυση των προβλημάτων που δημιουργεί η λανθασμένη εφαρμογή από τις δημόσιες αρχές της νομοθεσίας

για την εσωτερική αγορά. Για τον σκοπό αυτό, όλα τα κράτη μέλη του ΕΟΧ έχουν δημιουργήσει τα δικά τους κέντρα Solvit, τα οποία επικοινωνούν απευθείας μέσω μιας επιγραμμικής βάσης δεδομένων. Τα κέντρα Solvit υπάγονται στη δημόσια διοίκηση και αποστολή τους είναι να παρέχουν λύσεις στα προβλήματα τόσο των πολιτών όσο και των επιχειρήσεων σε διάστημα δέκα εβδομάδων. Σύσταση της Επιτροπής του 2001⁽²⁶⁹⁾ που εγκρίθηκε από το Συμβούλιο καθορίζει τους διαδικαστικούς κανόνες λειτουργίας του Solvit. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ασκεί την εποπτεία του δικτύου και, εάν παραστεί ανάγκη, παρεμβαίνει επιταχύνοντας την επίλυση καταγγελιών. Το 2008 οι υποθέσεις με τις οποίες ασχολήθηκε το Solvit αυξήθηκαν κατά 22 % και, για πρώτη φορά, έφτασαν το συμβολικό όριο των 1 000 υποθέσεων σε ένα έτος. Υψηλό είναι και το ποσοστό επίλυσης των προβλημάτων 83 %.

9.3. Διαδικασίες παραβάσεως βάσει των άρθρων 258 και 260 ΣΛΕΕ

9.3.1. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ 258 ΚΑΙ 260

Με την ιδιότητα του «θεματοφύλακα της Συνθήκης», η Επιτροπή θα μπορούσε, ενεργώντας κατόπιν καταγγελίας ή αυτεπάγγελτα, να κινησει διαδικασίες παραβάσεως κατά κράτους μέλους το οποίο θεωρείται ότι δεν συμμορφώνεται με τις υποχρεώσεις του σε σχέση με το δίκαιο της ΕΕ.

Το άρθρο 258 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 226 ΕΚ) προβλέπει τα επίσημα στάδια της «διαδικασίας παραβάσεως». Το πρώτο στάδιο είναι η αποστολή στο οικείο κράτος μέλος μιας επιστολής

επίσημης κοινοποίησης με την οποία του ζητείται να υποβάλει τις παρατηρήσεις εντός συγκεκριμένης προθεσμίας, συνήθως δύο μηνών.

Με βάση την απάντηση του κράτους μέλους, ή εάν δεν υπάρξει απάντηση, η Επιτροπή μπορεί να αποφασίσει να διατυπώσει αιτιολογημένη γνώμη επί του θέματος στο κράτος μέλος. Το έγγραφο αυτό διατυπώνει με σαφήνεια και οριστικά τους λόγους για τους οποίους θεωρείται ότι υπήρξε παράβαση της νομοθεσίας της ΕΕ και καλεί το κράτος μέλος να συμμορφωθεί εντός συγκεκριμένης προθεσμίας, συνήθως δύο μηνών.

Αν το κράτος μέλος δεν συμμορφωθεί με την αιτιολογημένη γνώμη, η Επιτροπή μπορεί να προσφύγει στο Δικαστήριο για να λάβει δήλωση ότι έχει παραβιαστεί η αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων. Εάν η τελεσίδικη απόφαση του Δικαστηρίου δικαιώσει την Επιτροπή για το επίμαχο θέμα, ζητείται από το εν λόγω κράτος μέλος να λάβει τα απαραίτητα μέτρα ώστε να συμμορφωθεί με την απόφαση.

Εάν αυτό δεν συμβεί, η Επιτροπή μπορεί να προσφύγει εκ νέου στο Δικαστήριο. Η διαδικασία της δεύτερης προσφυγής στο Δικαστήριο ορίζεται στο άρθρο 260 ΣΛΕΕ. Στο πλαίσιο των διαδικασιών βάσει του άρθρου 260 ΣΛΕΕ, πρέπει να χρησιμοποιηθούν τα ίδια βήματα με εκείνα που προβλέπονται από το άρθρο 258 ΣΛΕΕ, εκτός εάν η Επιτροπή δεν χρειάζεται να εκδώσει αιτιολογημένη γνώμη. Εάν το Δικαστήριο αποφανθεί ότι το οικείο κράτος μέλος δεν συμμορφώθηκε με την πρώτη απόφασή του, μπορεί να επιβάλει χρηματικές ποινές. Σκοπός αυτών των χρηματικών ποινών είναι να λειτουργήσουν αποτρεπτικά για να ενθαρρυνθεί το κράτος μέλος να συμμορφωθεί το ταχύτερο δυνατό με το δίκαιο της ΕΕ⁽²⁷⁰⁾.

⁽²⁶⁷⁾ Υπόθεση 74/76, *Iannelli*, Συλλογή 1977, σ. 143.

⁽²⁶⁸⁾ Υπόθεση 83/78, *Redmond*, Συλλογή 1978, σ. 739.

⁽²⁶⁹⁾ Σύσταση της Επιτροπής της 7ης Δεκεμβρίου 2001 για τις αρχές σχετικά με τη χρήση του «Solvit», του Δικτύου Επίλυσης Προβλημάτων στην Εσωτερική Αγορά, C(2001) 3901, ΕΕ L 331 της 15.12.2001, σ. 79–82.

⁽²⁷⁰⁾ Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη διαδικασία βάσει των άρθρων 258 και 260 ΣΛΕΕ και τη μέθοδο υπολογισμού των οικονομικών κυρώσεων βλ.: http://ec.europa.eu/community_law/infringements/infringements_en.htm και http://ec.europa.eu/community_law/infringements/infringements_228_en.htm.

9.3.2. ΚΑΤΑΓΓΕΛΙΕΣ

Οποιοσδήποτε θεωρεί ότι ένα μέτρο που αποδίδεται σε κάποιο κράτος μέλος είναι αντίθετο με τα άρθρα 34 έως 36 ΣΛΕΕ μπορεί να υποβάλει καταγγελία στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Πράγματι, ένα μεγάλο ποσοστό των διαδικασιών παραβάσεως που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων κινούνται από την Επιτροπή μετά από υποβολή καταγγελιών. Ανακοίνωση της Επιτροπής του 2002 για τις σχέσεις με τους καταγγέλλοντες για παραβάσεις του δικαίου της ΕΕ⁽²⁷¹⁾ ορίζει τους κανόνες και τις εγγυήσεις όσον αφορά τον χειρισμό των καταγγελιών.

Η καταγγελία πρέπει να υποβάλλεται εγγράφως, με επιστολή, τηλεομοιοτυπία ή ηλεκτρονικό μήνυμα σε μία από τις επίσημες γλώσσες της ΕΕ. Αν και δεν είναι υποχρεωτική, συνιστάται η χρήση του «τυποποιημένου εντύπου καταγγελίας»⁽²⁷²⁾ διότι εξασφαλίζει ότι κοινοποιούνται στην Επιτροπή όλες οι απαραίτητες πληροφορίες και, ως εκ τούτου, επιταχύνει την εξέταση της καταγγελίας.

Η Γενική Γραμματεία της Επιτροπής αποστέλλει στον καταγγέλλοντα αρχική βεβαίωση παραλαβής εντός 15 εργάσιμων ημερών. Σε έναν μήνα από την αποστολή της βεβαίωσης παραλαβής, η Επιτροπή αποφασίζει αν η καταγγελία είναι αποδεκτή.

Αν και ο καταγγέλλων δεν είναι επίσημα μέρος καμίας διαδικασίας κατά κράτους μέλους, αξίζει να σημειωθεί ότι απολαύει ορισμένων σημαντικών διοικητικών εγγυήσεων:

- η Επιτροπή δεν αποκαλύπτει την ταυτότητά του, εκτός και αν ο ίδιος συμφωνεί ρητά να αποκαλυφθεί
- η Επιτροπή προσπαθεί να λάβει απόφαση επί της ουσίας (ή να κινήσει διαδικασίες

παραβάσεως ή να κλείσει την υπόθεση) εντός δώδεκα μηνών από την καταχώριση της καταγγελίας:

- οι υπηρεσίες της Επιτροπής ενημερώνουν τον καταγγέλλοντα για την εξέλιξη κάθε διαδικασίας παραβάσεως και η αρμόδια υπηρεσία τον ενημερώνει εκ των προτέρων εάν προτίθεται να προτείνει στην Επιτροπή το κλείσιμο της υπόθεσης.

Εάν μετά τη διερεύνηση του θέματος η Επιτροπή θεωρεί ότι ενδέχεται πράγματι να υπάρχει παραβίαση του δικαίου της ΕΕ, μπορεί να αποφασίσει την κίνηση των διαδικασιών παραβάσεως βάσει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ.

Επιπλέον, πρέπει να επισημανθεί ότι η Επιτροπή συμφώνησε πρόσφατα με ορισμένα κράτη μέλη να βελτιωθεί η ταχύτητα και η αποτελεσματικότητα των διαδικασιών επίλυσης προβλημάτων μέσω ενός πρότυπου έργου, του «EU Pilot»⁽²⁷³⁾. Ένας από τους στόχους αυτού του πρότυπου έργου είναι η εξεύρεση ταχύτερων και καλύτερων λύσεων για τις καταγγελίες μέσω επαφών με τα κράτη μέλη παρά μέσω της επίσημης διαδικασίας παραβάσεως. Εάν η αρμόδια υπηρεσία θεωρήσει ότι μια καταγγελία πρέπει να εξεταστεί μέσω του «EU Pilot», ο καταγγέλλων ενημερώνεται και του ζητείται να δεχτεί να αποκαλυφτεί η ταυτότητά του και το περιεχόμενο της καταγγελίας. Σε αυτή την περίπτωση, ο φάκελος διαβιβάζεται στο οικείο κράτος μέλος, το οποίο θα έχει στη διάθεσή του δέκα εβδομάδες να προτείνει την κατάλληλη λύση για την καταγγελία.

9.3.3. ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΗ ΕΥΧΕΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Ός θεματοφύλακας της Συνθήκης, η Επιτροπή μεριμνά άοκνα για τη διασφάλιση της συνολικής συμμόρφωσης με το δίκαιο της ΕΕ και τον

έλεγχο της τήρησης από τα κράτη μέλη των κανόνων και υποχρεώσεων που ορίζονται στη Συνθήκη ή στο παράγωγο δίκαιο. Εντούτοις, για διαφόρους λόγους, οι νομικές διαδικασίες, όπως οι διαδικασίες παραβάσεως βάσει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ, μπορεί να μην αποτελούν πάντοτε το βέλτιστο μέσο για την αντιμετώπιση ενός συγκεκριμένου ζητήματος.

Συνεπώς, πρέπει να επισημανθεί ότι η Επιτροπή, αν και ασκεί πλήρως την αποστολή της να εποπτεύει την τήρηση του δικαίου της ΕΕ από τα κράτη μέλη, διαθέτει ευρεία διακριτική ευχέρεια όσον αφορά την κίνηση διαδικασιών παραβάσεως⁽²⁷⁴⁾.

Επιπλέον, στην ανακοίνωσή της του 2007 για την εφαρμογή του δικαίου της ΕΕ⁽²⁷⁵⁾, η Επιτροπή επισήμανε διάφορους τρόπους για να βελτιωθεί η εφαρμογή και η επιβολή του δικαίου της ΕΕ. Παράλληλα με τη μεγαλύτερη συνεργασία ανάμεσα στην Επιτροπή και τα κράτη μέλη και την περισσότερο προληπτική δράση, η Επιτροπή προτίθεται να δώσει προτεραιότητα και να επιταχύνει τις διαδικασίες αντιμετώπισης των παραβάσεων. Βάσει αυτών των κανόνων, θα δίνεται προτεραιότητα ιδίως σε παραβάσεις που θέτουν ζητήματα αρχής ή σε παραβάσεις που έχουν ιδιαίτερα αρνητική επίπτωση για τους πολίτες και τις επιχειρήσεις.

Αν και οι βελτιώσεις αυτές βρίσκονται σε ικανοποιητικό στάδιο και η εμπειρία από την εφαρμογή των νέων μέτρων, όπως η προληπτική δράση και η αναβαθμισμένη εταιρική σχέση, δείχνει πως υπάρχει επιτυχία, όλα τα θετικά αποτελέσματα θα είναι εμφανή μόνο με την πάροδο του χρόνου. Πρέπει επίσης να συνοδεύονται από συνεχείς προσπάθειες παρακολούθησης, κάθε φορά που απαιτείται περαιτέρω πρόοδος.

⁽²⁷¹⁾ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52002DC0141:EN:HTML>.

⁽²⁷²⁾ http://ec.europa.eu/community_law/your_rights/your_rights_forms_en.htm.

⁽²⁷³⁾ Βλ. «Μια Ευρώπη αποτελεσμάτων — εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου», COM(2007) 502 τελικό, σ. 9, και http://ec.europa.eu/community_law/infringements/application_monitoring_en.htm.

⁽²⁷⁴⁾ Υπόθεση C-200/88, *Επιτροπή κατά Ελλάδα*, Συλλογή 1990, σ. I-4299· διάταξη στην υπόθεση T-47/96, *SDDDA κατά Επιτροπής*, Συλλογή 1996, σ. II-1559, σκέψη 42· βλ. επίσης διάταξη στην υπόθεση T-177/05, *Finland κατά Επιτροπής*, δεν έχει δημοσιευτεί στη Συλλογή, σκέψεις 37 έως 40.

⁽²⁷⁵⁾ «Μια Ευρώπη αποτελεσμάτων — εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου», COM(2007) 502 τελικό.

Παραρτήματα

A — Σημαντικές ανακοινώσεις σχετικά με το άρθρο 34 ΣΛΕΕ

- Ερμηνευτική ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με τη διευκόλυνση της πρόσβασης προϊόντων στην αγορά άλλου κράτους μέλους: η πρακτική εφαρμογή της αμοιβαίας αναγνώρισης (ΕΕ C 265 της 4.11.2003, σ. 2)
- Ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με τις παράλληλες εισαγωγές φαρμακευτικών ιδιοσκευασμάτων για τα οποία έχει ήδη χορηγηθεί άδεια κυκλοφορίας [COM(2003) 839 τελικό]
- Ερμηνευτική ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με τις διαδικασίες ταξινόμησης μηχανοκίνητων οχημάτων που προέρχονται από άλλο κράτος μέλος (ΕΕ C 68 της 24.3.2007, σ. 15)
- Ανακοίνωση της Επιτροπής: Η εσωτερική αγορά αγαθών [COM(2007) 35 τελικό]
- Ανακοίνωση της Επιτροπής: Συσκευασία ποτών, συστήματα εγγύησης και ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων (ΕΕ C 107 της 9.5.2009, σ. 1)

B — Εδαφική εφαρμογή

ΕΔΑΦΗ ΣΤΑ ΟΠΟΙΑ ΕΦΑΡΜΟΖΕΤΑΙ ΤΟ ΑΡΘΡΟ 34 ΣΛΕΕ

Αγγλονορμανδικές Νήσοι (νησιά της Μάγχης) (κτήση του Βρετανικού Στέμματος)

Αποτελούνται από τις νήσους Guernsey (περιλαμβάνονται Alderney, Sark, Herm, Jethou, Lihou, και Brecqhou) και Jersey (περιλαμβάνονται Ecrehous rocks και Les Minquiers).

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 5 στοιχείο γ) ΣΛΕΕ [πρώην άρθρο 299 παράγραφος 6 στοιχείο γ) ΕΚ] και άρθρο 1 παράγραφος 1 του πρωτοκόλλου αριθ. 3 της Συνθήκης Προσχώρησης του Ηνωμένου Βασιλείου στην ΕΕ ⁽²⁷⁶⁾.

Αζόρες Νήσοι (αυτόνομη περιφέρεια της Πορτογαλίας)

Αποτελούνται από τις νήσους São Miguel, Pico, Terceira, São Jorge, Faial, Flores, Santa Maria, Graciosa, Corvo.

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 1 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 2 ΕΚ).

Γαλλική Γουιάνα (υπερπόντιο έδαφος της Γαλλίας)

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 1 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 2 ΕΚ).

Γουαδελούπη (υπερπόντιο έδαφος της Γαλλίας)

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 1 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 2 ΕΚ).

Κανάριοι Νήσοι (αυτόνομη κοινότητα της Ισπανίας)

Αποτελούνται από τα νησιά Tenerife, Fuerteventura, Gran Canaria, Lanzarote, La Palma, La Gomera, El Hierro.

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 1 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 2 ΕΚ).

Μαδέρα (αυτόνομη περιφέρεια της Πορτογαλίας)

Αποτελείται από τις νήσους Madeira, Porto Santo, Desertas Islands, Savage Islands.

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 1 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 2 ΕΚ).

Μαρτινίκα (υπερπόντιο έδαφος της Γαλλίας)

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 1 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 2 ΕΚ).

Νήσοι Ώλαντ (αυτόνομη επαρχία της Φινλανδίας)

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 4 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 5 ΕΚ).

Νήσος του Μαν (κτήση του Βρετανικού Στέμματος)

Η Νήσος του Μαν είναι αυτοδιοικούμενη κτήση του Βρετανικού Στέμματος που (όπως και οι Αγγλονορμανδικές Νήσοι) δεν αποτελεί μέρος της ΕΕ, αλλά έχει περιορισμένη σχέση όσον αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων.

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 5 στοιχείο γ) ΣΛΕΕ [πρώην άρθρο 299 παράγραφος 6 στοιχείο γ) ΕΚ] και άρθρο 1 παράγραφος 1 του πρωτοκόλλου αριθ. 3 της Συνθήκης Προσχώρησης του Ηνωμένου Βασιλείου στην ΕΕ.

Ρεϊνιόν (υπερπόντιο έδαφος της Γαλλίας)

Νομική βάση: άρθρο 355 παράγραφος 1 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 2 ΕΚ).

⁽²⁷⁶⁾ Το άρθρο 355 παράγραφος 5 στοιχείο γ) της ΣΛΕΕ προβλέπει ότι οι Συνθήκες εφαρμόζονται στις Αγγλονορμανδικές Νήσους και στη Νήσο του Μαν μόνο εφόσον αυτό είναι αναγκαίο για να διασφαλιστεί η εφαρμογή του καθεστώτος που προβλέπει για τις νήσους αυτές η Συνθήκη Προσχώρησης του Ηνωμένου Βασιλείου στην ΕΕ. Το πρωτόκολλο αριθ. 3 της Συνθήκης Προσχώρησης αναφέρει ότι οι κοινοτικοί κανόνες για τους ποσοτικούς περιορισμούς και την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων εφαρμόζονται στα νησιά της Μάγχης (και στη Νήσο του Μαν) με τους ίδιους όρους με τους οποίους εφαρμόζονται και στο Ηνωμένο Βασίλειο.

Αγία Ελένη και τα εξ αυτής εξαρτώμενα εδάφη (υπερπόντιο έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου)

Συμπεριλαμβάνονται η Νήσος της Αναλήψεως και το Αρχιπέλαγος Tristan da Cunha.

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 3 ΕΚ).

Άγιος Μαρίνος

Νομική βάση: Ο Άγιος Μαρίνος είναι ανεξάρτητο κράτος το οποίο, καταρχήν, καθορίζει μόνο του τις εξωτερικές σχέσεις του και, έτσι, δεν εφαρμόζονται αυτόματα οι διατάξεις της Συνθήκης, σύμφωνα με το άρθρο 355 παράγραφος 3 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 4 ΕΚ).

Ακρωτήρι και Δεκέλεια (περιοχές κυρίαρχων βάσεων του Ηνωμένου Βασιλείου)

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 5 στοιχείο β) ΣΛΕΕ [πρώην άρθρο 299 παράγραφος 6 στοιχείο β) ΕΚ].

Ανγκουίλα (υπερπόντιο έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου)

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 3 ΕΚ).

Ανδόρρα

Νομική βάση: Το 1990 η Ανδόρρα ενέκρινε συνθήκη τελωνειακής ένωσης με την ΕΕ που επιτρέπει την ελεύθερη κυκλοφορία των βιομηχανικών αγαθών μεταξύ των δύο συμβαλλομένων.

Αρούμπα (συστατική χώρα των Κάτω Χωρών)

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 3 ΕΚ).

Βερμούδες (υπερπόντιο έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου)

Νομική βάση: Σύμφωνα με την επιθυμία της κυβέρνησής τους, οι Βερμούδες είναι το μοναδικό υπερπόντιο έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου που δεν περιλαμβάνεται στην απόφαση για τη σύνδεση των υπερπόντιων χωρών και εδαφών της 27ης Νοεμβρίου 2001 ⁽²⁷⁷⁾, για την εφαρμογή του μέρους IV της συνθήκης ΕΚ ⁽²⁷⁸⁾.

Βρετανικές Παρθένες Νήσοι (υπερπόντιο έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου)

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 3 ΕΚ).

Βρετανικό έδαφος Ανταρκτικής (υπερπόντιο έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου)

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 3 ΕΚ).

Βρετανικό έδαφος του Ινδικού Ωκεανού (υπερπόντιο έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου)

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 3 ΕΚ).

Γαλλικά εδάφη του Νοτίου Ημισφαιρίου και της Ανταρκτικής (υπερπόντιο έδαφος της Γαλλίας)

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 3 ΕΚ).

Γαλλική Πολυνησία (υπερπόντια κοινότητα της Γαλλίας)

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 3 ΕΚ).

Γιβραλτάρ (υπερπόντιο έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου)

Αν και το Ηνωμένο Βασίλειο είναι υπεύθυνο για τις εξωτερικές σχέσεις του Γιβραλτάρ, το Γιβραλτάρ αντιμετωπίζεται ως τρίτη χώρα όσον αφορά το εμπόριο όλων των αγαθών. Το άρθρο 355 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ προβλέπει ότι η Συνθήκη δεν εφαρμόζεται στα υπερπόντια εδάφη που έχουν ειδικές σχέσεις με το Ηνωμένο Βασίλειο τα οποία, όπως το Γιβραλτάρ, δεν περιλαμβάνονται στο παράρτημα II της Συνθήκης ⁽²⁸⁰⁾.

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 3 ΕΚ).

⁽²⁷⁷⁾ 2001/822/ΕΚ: απόφαση του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2001, για τη σύνδεση των υπερπόντιων χωρών και εδαφών με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, ΕΕ L 314 της 30.11.2001, σ. 1–77.

⁽²⁷⁸⁾ Η σχέση των Βερμούδων με την ΕΕ είναι συνεπώς ακόμη πιο χαλαρή σε σχέση με αυτή των άλλων ΥΧΕ που απαριθμούνται στο παράρτημα II της Συνθήκης.

⁽²⁷⁹⁾ ΕΕ L 302 της 15.11.1985.

⁽²⁸⁰⁾ Στην υπόθεση C-30/01, *Επιτροπή κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (Συλλογή 2003, σ. I-9481), το Δικαστήριο έκρινε ότι το Γιβραλτάρ πρέπει να παραμείνει στο ίδιο καθεστώς όσον αφορά το σύστημα ελευθέρωσης των εισαγωγών της ΕΕ, όπως αυτό ίσχυε πριν την προσχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου. Έτσι, τα προϊόντα καταγωγής Γιβραλτάρ δεν θεωρούνται ΕΕ προϊόντα έναντι των οποίων εφαρμόζονται οι διατάξεις για την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων. Παρομοίως, εφόσον δεν επιβάλλονται σε αυτά δασμοί του κοινού δασμολογίου, δεν μπορούν να θεωρούνται αγαθά σε ελεύθερη κυκλοφορία.

Γροιλανδία (αυτοδιοικούμενη επαρχία της Δανίας)

Αρχικά ήταν μέρος της Κοινότητας, αλλά σύμφωνα με την πράξη προσχώρησης της Δανίας, το καθεστώς της Γροιλανδίας μεταβλήθηκε σε ΥΧΕ με ειδική συνθήκη. Το 1985, με την απόκτηση της αυτοδιοίκησής τους, οι γροιλανδοί ψηφοφόροι επέλεξαν να εγκαταλείψουν την ΕΟΚ. Ως εκ τούτου, η σχέση της Γροιλανδίας με την ΕΕ (όπως και η σχέση των Βερμούδων) είναι πιο χαλαρή σε σχέση με τα άλλα ΥΧΕ που απαριθμούνται στο παράρτημα ΙΙ της Συνθήκης.

Ελβετία

Νομική βάση: Τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ) δεν αποτελούν μέρος του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ).

Θέουτα και Μελίγια (αυτόνομες πόλεις υπό ισπανική κυριαρχία)

Νομική βάση: Λόγω της διατύπωσης των άρθρων 24 και 25 της πράξης προσχώρησης της Ισπανίας στην ΕΕ⁽²⁷⁹⁾, αν και το άρθρο 34 ΣΛΕΕ εφαρμόζεται πιθανόν στα αγαθά που εισάγονται σε αυτές τις περιοχές από την υπόλοιπη ΕΕ, φαίνεται ότι δεν εφαρμόζεται στα προϊόντα καταγωγής Θέουτας και Μελίγιας που εισάγονται στην υπόλοιπη ΕΕ. Επομένως, το άρθρο 34 ΣΛΕΕ φαίνεται ότι δεν εφαρμόζεται στα εμπορεύματα καταγωγής Θέουτας και Μελίγιας.

Ισλανδία

Νομική βάση: Τα κράτη μέλη του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ) ωφελούνται από την ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών στην ΕΕ βάσει της Συμφωνίας του ΕΟΧ και όχι βάσει του άρθρου 34 ΣΛΕΕ.

Λιχτενστάιν

Νομική βάση: Τα κράτη μέλη του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ) ωφελούνται από την ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών στην ΕΕ βάσει της Συμφωνίας του ΕΟΧ και όχι βάσει του άρθρου 34 ΣΛΕΕ.

Μαγιότ (υπερπόντια κοινότητα της Γαλλίας)

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 3 ΕΚ).

Μονακό

Νομική βάση: Το Μονακό είναι ανεξάρτητο κράτος το οποίο, καταρχήν, καθορίζει μόνο του τις εξωτερικές σχέσεις του, οπότε αυτομάτως δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις της Συνθήκης, σύμφωνα με το άρθρο 355 παράγραφος 3 ΣΛΕΕ.

Μονσεράτ (υπερπόντιο έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου)

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 3 ΕΚ).

Νέα Καληδονία και τα εξ αυτής εξαρτώμενα εδάφη (μια sui generis υπερπόντια κοινότητα της Γαλλίας)

Περιλαμβάνει τη μεγαλύτερη νήσο (Grande Terre), τις νήσους Loyalty Islands και διάφορα μικρότερα νησιά.

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 3 ΕΚ).

Νήσοι Γουάλης και Φουτούνα (γαλλική υπερπόντια κοινότητα)

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 3 ΕΚ).

Νήσοι Κέυμαν (υπερπόντιο έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου)

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 3 ΕΚ).

Νήσοι Νότια Γεωργία και Νότιες Σάντουιτς (υπερπόντιο έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου)

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 3 ΕΚ).

Νήσοι Τερκ και Κάικος (υπερπόντιο έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου)

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 3 ΕΚ).

Νήσοι Τσαφαρίνας (έδαφος ισπανικής κυριαρχίας)

Οι Νήσοι Τσαφαρίνας αποτελούνται από τις τρεις μικρές νήσους Isla del Congreso, Isla Isabel II και Isla del Rey.

Νομική βάση: Επειδή δεν υπάρχει καμία ειδική αναφορά ούτε στη Συνθήκη ούτε στο παράρτημά της, η συνθήκη ΣΛΕΕ φαίνεται ότι δεν εφαρμόζεται σε αυτό το έδαφος.

Νήσοι Φερόε (αυτόνομη επαρχία της Δανίας)

Αν και η Δανία είναι υπεύθυνη για τις εξωτερικές σχέσεις των 18 νησιών που αποτελούν αυτό το έδαφος, οι Νήσοι Φερόε διατηρούν υψηλό βαθμό αυτοκυβέρνησης και η ΣΛΕΕ αναφέρει ρητά ότι αυτά τα νησιά δεν εμπίπτουν στο πεδίο της εδαφικής εφαρμογής της.

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 5 στοιχείο α) ΣΛΕΕ [πρώην άρθρο 299 παράγραφος 6 στοιχείο α) ΕΚ].

Νήσοι Φώλκλαντ (υπερπόντιο έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου)

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 3 ΕΚ).

Νορβηγία

Νομική βάση: Τα κράτη μέλη του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ) ωφελούνται από την ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών στην ΕΕ βάσει της Συμφωνίας του ΕΟΧ και όχι βάσει του άρθρου 34 ΣΛΕΕ.

Ολλανδικές Αντίλλες (τμήμα του Βασιλείου των Κάτω Χωρών)

Αποτελούνται από τις νήσους Bonaire, Curacao, Saba, Sint Eustatius και Sint Maarten

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 3 ΕΚ).

Πίτκαιρν (υπερπόντιο έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου)

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 3 ΕΚ).

Αγία Έδρα (Κράτος της Πόλεως του Βατικανού)

Νομική βάση: Το Βατικανό είναι ανεξάρτητο κράτος το οποίο, καταρχήν, καθορίζει μόνο του τις εξωτερικές σχέσεις του και, έτσι, δεν εφαρμόζονται αυτόματα οι διατάξεις της Συνθήκης, σύμφωνα με το άρθρο 355 παράγραφος 3 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 4 ΕΚ).

Penon de Alhucemas και Penon de Velez de la Gomera (περιοχές ισπανικής κυριαρχίας)

Νομική βάση: Επειδή δεν υπάρχει ειδική αναφορά ούτε στη Συνθήκη ούτε στο παράρτημά της, η Συνθήκη φαίνεται ότι δεν εφαρμόζεται σε αυτά τα εδάφη.

Σεν Πιερ και Μικελόν (υπερπόντια κοινότητα της Γαλλίας)

Νομική βάση: Άρθρο 355 παράγραφος 2 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 299 παράγραφος 3 ΕΚ).

Ευρωπαϊκή Επιτροπή

Η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων — Οδηγός για την εφαρμογή των διατάξεων της Συνθήκης που διέπουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

2010 — 46 σ. — 21 x 29,7 cm

ISBN 978-92-79-13477-7

doi:10.2769/24859

ΠΩΣ ΘΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΕ

Δωρεάν εκδόσεις:

- από το EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>)·
- από τα γραφεία εκπροσώπησης ή τις αντιπροσωπείες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
Στοιχεία επικοινωνίας θα βρείτε στο διαδίκτυο (<http://ec.europa.eu>)
ή θα τα ζητήσετε με φαξ στον αριθμό +352 2929-42758.

Εκδόσεις επί πληρωμή:

- από το EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

Συndρομές επί πληρωμή (π.χ. ετήσιες σειρές της *Επίσημης Εφημερίδας της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, συλλογές της νομολογίας του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης):

- μέσω των εμπορικών αντιπροσώπων της Υπηρεσίας Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (http://publications.europa.eu/others/agents/index_el.htm).

Η ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΤΩΝ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ
ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ ΤΗΣ ΣΥΝΘΗΚΗΣ ΠΟΥ ΔΙΕΠΟΥΝ
ΤΗΝ ΕΛΕΥΘΕΡΗ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ ΤΩΝ ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΩΝ

■ Υπηρεσία Εκδόσεων

ISBN 978-92-79-13477-7

9 789279 134777